कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र M794 विषय धर्मशास्त्र

नाव. धर्मप्रवृत्ति (कालनिर्णय) (mss)

लेखक/लिपीकार नारायणभट्ट कृत

पृष्ठ 107 काळ — पूर्ण/अपूर्ण

अपूर्ण

काल निर्णय:

कं द्र॰ … [illegible] … स्तु… … नूपाच पूर्णिमा ॥२७॥ प्रतिपद्यमावास्यायां तिथ्योः कु
… [illegible] … एतद्यसि महादोषं हंति पुण्यं पुराकृतं ॥२८॥ ॥अथ प्रतिपदा
दि… तिथीनामधिदेवताः ॥ ॥… कारकैः ॥ ॥अग्निश्च ब्रह्मा गौरी गणेशो
फणी … गुहः ॥ सूर्यो … तथा दुर्गो यम … हरीः स्मरः ॥२९॥ शिवश्चंद्रमसं चैव क्र
… दादिषु ॥ शुक्लपक्षे तथा … विधिना परिपूजयेत् ॥ २० ॥ तत्र ताव … सं
… … शानि निर्णीयते ॥ शुक्लप्रतिपच्चैत्रमासे संवत्सरस्य सा ॥ पूर्वविद्धा
… … व्याप … संयुता ॥ ॥वसिष्ठः ॥ ॥ …संवत्सरादौ … विधानकार्ये … ॥
परविद्धा त्र कर्तव्या … मुहूर्ते … ॥ मुहूर्तमपि कर्तव्या प्रतिपद् द्वितीयान्विता ॥ …
चैत्रमासस्य वत्सरादि … स्मृतः ॥ मुहूर्ते द्वितीयन्वैव मुहूर्ते यदि वा पर … ॥ वर्तते व

वासरे यस्मिन्प्राप्तः सोऽब्दपतिर्भवेत्॥ ॥अथाब्दः॥ ॥प्रतिपदि खलु चैत्रशुक्लपक्षे
२ भवेत्तां कथमपि यदि वारो यस्तदाब्दपतिः कः॥ प्रथमः इह मुनीन्द्रैः कीर्तितो गर्गमु
ख्यैर्गुणवति सति तिङ्मैराग्ग्य एव॥ ॥अथ द्वितीया॥ ॥पात्रात्रतिलकाकौनू
करवीरव्रते हि मा॥ सा द्वितीया लभ्यात्सद्द्वितीया प्रतिपद्युता॥ पूर्वेद्युरसती प्रा
तः परेद्युः क्षिप्रमूर्हूर्त्तगा॥ सा द्वितीया परा बोध्या पूर्वविद्धा तथान्यथा॥ अथ तृतीया॥
२४ रंभाख्यां वर्जयित्वा तु तृतीया मुनिसत्तम॥ अन्येषु सर्वकार्येषु गणयुक्ता प्रशस्यते॥
अथ चतुर्थी॥ ॥गणनाथव्रते ग्राह्या तृतीया सहिता तथा॥ चतुर्थी त्वन्य
कार्येषु व्रते ग्राह्या परान्विता॥ संकष्टचतुर्थीव्रते तृतीयायुक्ता प्रशस्यते॥ छ
सिद्धिविनायकव्रते तु परविद्धा चतुर्थी गृह्यते॥ ॥अथ पंचमी॥ ॥स्कांदे॥ २

पंचमीसर्वदाग्राह्यापराद्धादतूनाडिका॥सानागपंचमीप्रोक्ता व्रतेष्वन्येषुचापरा॥कर्त्तव्या
१२ श्रवणेन्हलात्रिमुहूर्त्तापिपंचमी॥तन्यूनायदिचेत्पूर्वापंचमीशुभदान्रणां॥तत्रैव
पूजयेत्सर्वान् एकभक्तादिकंचयत्॥ ॥अथषष्ठी॥ ॥नहिषष्ठीनागवि
द्धाकर्त्तव्यानुकदाचन॥परविद्धाप्रकर्त्तव्याषष्ठीसर्वव्रतेषुच॥ ॥अथसप्तमी॥
सप्तमीपूर्वविद्धैव व्रतेषुनिखिलेष्वपि॥अलाभेपूर्वविद्धायांपराविद्धापिगृह्यते॥
अथाष्टमी॥ ॥शुक्लपक्षेष्टमीकार्यानवमीसहितासदा॥पूर्वविद्धानक
र्त्तव्याशिवशक्तिव्रतेष्वपि॥कृष्णपक्षेष्टमीचैवकर्त्तव्यासप्तमीयुता॥न
वमीसंयुतायाचकर्त्तव्यामपिकुत्रचित्॥ ॥अथनवमी॥ ॥अष्टमी

४ संयुता कार्या न नवमी सर्वदा शुभा ॥ दशमी संयुता वापि कर्त्तव्यामपि कुत्रचित् ॥ ७
अथ दशमी ॥ ॥ दशमी तु न कर्त्तव्या नवमीसहिता सदा ॥ उदये व्यापि
नी चेत्स्यात् सा रतश्चेत्सा रेहनि ॥ ॥ अथैकादशी ॥ ॥ दशमीवेधरहिता
कर्त्तव्यैकादशी सदा ॥ गृहस्थैर्यतिभिश्चैव पक्षयोरुभयोरपि ॥ ८ ॥
अथ द्वादशी ॥ ॥ पूर्वविद्धा प्रकर्त्तव्या द्वादशी सर्वदा बुधैः ॥ परविद्धापि
कार्या स्यात् यथा योगो भवेत्तथा ॥ ॥ अथ त्रयोदशी ॥ ॥ त्रयोदशी
प्रकर्त्तव्या द्वादशीसहिता प्रभो ॥ भूतविद्धा न कर्त्तव्या शुक्लकृष्णा परा स्मृ
ता ॥ ॥ अथ चतुर्दशी ॥ ॥ पूर्णिमासहिता कार्या शुक्लपक्षे चतुर्दशी ॥ ४
पूर्वविद्धा न कर्त्तव्या परविद्धा प्रशस्यते ॥ ॥ कश्चिद्विद्दोषो भविष्यति ॥ ॥ ९

मा॰पो॰श्रावणमासस्य शुक्ला पा॰च चतुर्दशी ॥ सा रात्रीव्यापिनी ग्राह्या नान्या शुक्ला चतुर्द
वर॰ चन ॥ ऊर्ज्जे यि ब्रा मुनि श्रेष्ठ सावित्रीव्रतमुत्तमं ॥ शुक्लापि रात्रिव्याप्ता स्या चैत्र श्रा
वणमासयोः ॥ कृष्णा सर्वा हि पूर्वैव यदि स्यादापराह्णिकी ॥ पूर्वविद्धैव सा सावित्री
व्रते पंचदशीतिथिः ॥ नान्योष्टादशना १८ भूतस्य स्यश्चेत्तत्र परेहनी ॥ ॥ त
पा॰च विंता भगो ॥ ॥ क्षिति यात्रिमुहूर्त्तेन नवम्या मंत्रयेण लु॥ दशमी घटि
कायुग्मं दूषयत्युत्तरातिथि ॥ नागो द्वादशना १२ नाडीभिर्हि पंचदशी भिस्त
था ॥ भूतोष्टादशं १८ नाडीभिर्दूषयेदुत्तरातिथि ॥ अभिसंध्य घटिकाभिर्वा
उन्मत्त स्त्रिय पश्चिमा ॥ पक्षयोरुभयोश्चैव दूषयेदुत्तरांतिथि ॥ शुक्लास्य घटिका
मत्रवर्त्तेति पयश्चया ॥ ताए वं तिथयः कार्यास्नानदानव्रतादिषु ॥ प्रदोषव्यापि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नीव्यापिनीग्राह्यातिथिर्नक्तव्रतेषुधैः ॥ एकादशींविनाः सर्वाशुक्लेकृष्णेसमा
स्मृताः ॥ मुहूर्तोनंदिवानक्तंवदंतीतिमनीषिणः ॥ नक्षत्रदर्शनान्नक्तमहंमन्ये
गणाधिप ॥ प्रदोषव्यापिनीनस्याद्दिवानक्तंविधीयते ॥ तिथ्योस्सामयो
नक्तंसदैवार्कादिनेदिवा ॥ ॥ तथाचनक्तलक्षणं ॥ ॥ आत्मनोद्विगु
णाछायामंदीभवतिभास्करः ॥ तन्नक्तंनक्तमित्याहुर्ननक्तंनिशिभोजनं ॥
एवंज्ञात्वाततोविद्वान्सायाह्नेतुभुजिक्रियां ॥ पूर्वेननक्तंव्रतीननक्तंफलंसा
वतिनिश्चितं ॥ नक्षत्रदर्शनान्नक्तंगृहस्थस्यस्मृतंबुधैः ॥ एतेर्दिना
ष्टमोभागेतस्यरात्रौनिषेधतः ॥ उदयेतूपवासस्यनक्तंस्यात्समयेतिथिः ॥ ५
मध्याह्नेदृश्यतेयावत्सैकभक्तेप्रगृह्यते ॥ ॥ अथसामान्यतिथिनिर्णयः ॥ ॥

अथतावन्मासप्रयुक्तातिथयोविविच्योपवलोनिर्णय्यते ॥ पूर्वमेवसंवत्सरप्रतिपन्नि
र्णय्यते ॥ ॥ अथगौरीतृतीयास्कंदः ॥ ॥ चैत्रशुक्लतृतीयांगौरीतांव
प्रपूजयेत् ॥ यावन्मासोभवेन्निसंमाशिपतिप्रासका ॥ ॥ ज्योतिः ॥ ॥ च
तुर्थीसहितायान्तुसातृतीयाफलप्रदा ॥ अवैधव्यकरीस्त्रीणांपुत्रपौत्र
प्रदायिनी ॥ ॥ माधवीये ॥ ॥ रंभातृतीयापूर्वास्यादुत्तरास्याव्रतांतरे ॥
मुहूर्तमात्रसत्वेपिदिनेगौरीव्रतंपरे ॥ शुद्धाधिकायामप्येवंगणयोगप्रश
स्तः ॥ ॥ अथरामजयंतीनवमी ॥ ॥ चैत्रशुक्लनवम्यांतुकार्यसम
स्यपूजनं ॥ यावन्मध्यान्हवेळायांसंजातोहिजगद्गुरुः ॥ ॥ ज्योतिः ॥ ॥
नवमीचाष्टमीविद्धात्याज्यारामपरायणैः ॥ उपोषणंनवम्यांतुदशम्यांतु [illegible]

मेव पारणं ॥ श्रीरामजन्मनवमीसंपूर्णा सकृच्छा सदा ॥ खंडा चेत्परविद्धो वर्
र्ज्या मध्याह्नव्यापिनी सदा ॥ ॥ अथाक्षतृतीया ॥ ॥ सा त्रेतायुगा
दि ॥ ॥ अथ वैशाखे ॥ ॥ ऊर्जे राधे सिते माघे भाद्रे कृष्णे कृतादयः ॥
नवमीत्तृतीयार्द्रस्त्रयोदनूपमनुक्रमात् ॥ ॥ राधो वैतूणाख्यः ॥ ॥
४ ॥ स्मृत्यर्थसारे ॥ ॥ हेशुक्ले देतथाव्रू ष्णायुगादि कवयो विदुः ॥ ॥
शुक्ले पूर्वाह्णिकी ग्राह्या कृष्णे चैवापराह्णिकी ॥ शुक्ले पूर्वाह्णिके ग्राह्यो इति
मध्याह्नपूर्वे शुक्ले युगादिश्राद्धमारभेत् ॥ कृष्णे मध्याह्नादुपरापराह्णे एवे
वेत्सर्वः ॥ आरभेत् कुतुपे श्राद्धं सर्वत्र पितृकर्मणि ॥ आदौ शुक्ले द्वयोः श्राद्धं ते
युगाद्यो रासिते तथा ॥ ॥ ज्योतिः ॥ ॥ वैतूणाख्यस्य तृतीयायां ये: पूर्वविद्धा के ६

ह्यदेवानगच्छंतिकव्यंचपितरस्तथा॥ पूर्वविद्धादिनेदत्तंपितॄणामुपतिष्ठति॥ ८
यथाकालेतुयेदत्तंपितॄणांमुपतिष्ठतां॥ पूर्ववद्यथाकालेइस्मपराह्णकाले॥ तृती
याहदेयेशुक्लामध्यह्नव्यापामाधवे॥ प्रथमेवदिनेकार्यानिःफलातुपरास्मृता॥ ५
मन्वादौतुयुगादौचव्यहस्मृतये वच॥ मध्याह्नव्यापिनीकुर्यात्संगवांतामथःपिवा॥ १
अनंतमक्षयं॥ ॥ मन्वाद्यास्युयुगाद्यास्युप्रेतपक्षेष्टकासुच॥ श्राद्धेषुदत्तंवाकुर्या
त्ित्याद्दिषुवमेवहि॥ व्यतिपातेचवैधृत्सांयुगमन्वंतरादिषु॥ तत्कालव्यापिनीका श्रा २
र्यापूर्वावाप्यथवापरा॥ तत्कालव्यापिनीद्वैकालकुलुपापराह्णेकालव्यापिनी
स्यथः॥ ॥ यस्यामेवतृतीयायांपरशुरामोजातः॥ ॥ तेनसापरशुराम
जयंतीकथ्यते॥ ॥ वैशाखेमासिशुक्लायांतृतीयायांजनार्दन॥ ब्रह्मलोके

स्त्रिपथगा पृथिव्यां मवतारभूत्॥ यवानुसाद्या मासदवौ मध्यादिने सति॥ प्रोक्तापर
शुरामस्य जयंतीति च सूरिभिः॥ ॥भविष्योत्तरे॥ ॥वैशाखस्य तृतीयायां
श्रीसमेतं जगद्गुरुं॥ प्रातर्नाराणं पूज्य पुष्पधूपविलेपनैः॥ ॥नारदीये॥ ॥
वैशाखे शुक्लपक्षे तु तृतीया रोहिणीयुता॥ दुर्लभा बुधवारेण सोमेनापि युता
तथा॥ रोहिणी बुधयुक्तापि पूर्वविद्धा विवर्जिता॥ भक्त्या ध्रुतापि मांधातः पुण्य
हंतिपुरा ध्रुता॥ गौरी विनायकोपेता रोहिणी बुधसंयुता॥ विनापि रोहिण्या यो
गा पुण्यकोटिप्रदा सदा॥ इति पूर्वविद्धे दिने दत्तं यत्किंचित्पूजनं च वै॥ न च्वे गच्छ
ति वैकुंठः पूजां तद्दिनसंभवां॥ ॥अथ नृसिंहजयंती॥ ॥शुक्लपक्षे
चतुर्दश्यां मासि माधवसंज्ञके॥ प्रादुर्भूतो नृसिंहस्तु तन्मासमुपोषयेत्॥

अनंगेन समायुक्ता नैवोपोष्या चतुर्दशी ॥ पूर्णायुक्तां तु तां कुर्यान्नृसिंहस्य चतुर्द्दये ॥
यः करोति नरो मोहात्कामविद्धां चतुर्दशी ॥ धनपुत्रैर्वियुज्येत तस्मात्तां परिवर्जयेत् ॥
चतुर्दशी प्रवर्त्तेत सायंकाले दिनेद्वये ॥ परैव वर्त्तते या तु कर्त्तव्या च तथैव तु ॥ न
स्पृष्टा तु परे या च सायंकाले चतुर्दशी ॥ तदन्यथा व्रतं पूर्वं नरसिंहप्रियातिथिः ॥
॥ अथ नागपंचमी ॥ ॥ श्रावणे मासि पंचम्यां शुक्लपक्षे नराधिप ॥ द्वारस्यो
भयतो लेख्या गोमयेन विचक्षणाः ॥ पूजयेद्विधिवद्वीरं दधिदूर्वांकुरैः कुशैः ॥
गंधपुष्पोपहारैश्च ब्राह्मणानां च तर्पणैः ॥ एतस्यां पूजयेच्चैव नागान्भक्तिपुरःसरान् ॥
तेषां सर्वतो वीर भयं भवति कुत्रचित् ॥ ॥ ज्योतिः ॥ ॥ षष्ठीयुक्ता सदा कार्या
पंचमी नागपूजने ॥ चतुर्थीसहिता चैव कर्त्तव्या न कदाचन ॥ नभसः पंचमी शुक्ला

८ त्रिमुहूर्त्ता यदा परा ॥ एकभक्तं च तेन्मा ह्यास्नाने वै षाहिपूजने ॥ नभसः संचमी
यत्र संगे वेसनुवर्त्तते ॥ आसायं साततिथिः प्रोक्ता स्नानदानव्रतादिके ॥ षष्ठीयुक्ता
लुपंचम्यां श्रवणस्य सिते यदा ॥ पूजयेत्सर्वनागांस्तत्र मन्त्रयां पयसा शुचिः ॥ घृ
ताक्तैनेव पयसा स्नापये द्वा महोरगान् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वान्कामान्समश्नु
ते ॥ स्नात्वा नद्यां तु पूर्वाह्णे पंचम्यां नभसः सिते ॥ वाम्यलैः पूजयेत्सर्पान् नवत
त्स्वमयं भवेत् ॥ ॥ सा पंचमी युतैव कार्या ॥ ॥ उर्जे शुक्ला चतुर्थ्यां सैवोपो
ष्योत्तरे दिने ॥ फणिनः पूजयेत्तत्र प्रसीदंतु फणीश्वराः ॥ चतुर्थीसहिता कार्या
चतुर्थी कार्त्तिके सिते ॥ मध्याह्ने पूजयेत्सर्पान् गंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ एकांमध्ये ८
दिनं यत्र तत्रोपोष्य फणीश्वरान् ॥ क्षीरेणाप्याययेत् पंचम्यां कारयेत्प्रयतो नरः ॥
४ कंसिदेने शुक्लचतुर्थ्यामपि नागान्पूजयेत् ॥ ४

इति कार्त्तिकशुक्लचतुर्थ्यां नागपूजाविषयं ॥ ॥ अथ जन्माष्टमी ॥ ॥ ९ ॥
अष्टम्यां श्रवणे मासि कृष्णपक्षे नराधिप ॥ अर्द्धरात्रे जगन्नाथो देवक्यामवतार
यत् ॥ जन्माष्टमी जयंती सा सेव प्रोक्ता महर्षिभिः ॥ उपोष्या भक्तिश्च नरैः प्रक्षि
णकल्मषैः ॥ ॥ अन्यच्च ॥ ॥ श्रवणस्य तु मासस्य कृष्णाष्टम्यां नराधिप ॥ —
रोहिणी यदि लभ्येत जयंती नाम सा तिथिः ॥ अर्द्धरात्रे तु रोहिण्यां यदा कृष्णा
ष्टमी भवेत् ॥ तस्यामभ्यर्चितः सौरि हंति पापं त्रिजन्मजं ॥ येः कृताः श्रावणे मा
सि अष्टमी रोहिणीयुता ॥ किं पुनर्बुधवारेण सोमेनापि विशेषतः ॥ ॥ ९
तथा च ॥ जयंती बुधवारेण सोमवारेण वा पुनः ॥ लभ्यते दैवयोगेन तां मुक्तो
यमहाफलं ॥ जेष्ठम्यां रोहिणीयोगे मध्यरात्रे दिनद्वये ॥ तदोत्तरे च कर्तव्या नै

९

वकुर्यात्कदाचन॥ अर्द्धरात्रेतुयोगोयंकुदाचिन्नलभेद्यदि॥ जन्माष्टम्येवविद्धाहि
समुपोष्यासदाबुधैः॥ अर्द्धरात्रेभवेद्यावत्समारंभ्योदयंरवेः॥ अष्टमीयदीव
र्त्ततेसैवोपोष्यासदाबुधैः॥ दिनद्वयेर्द्धरात्रेतुवर्त्ततेयदिचाष्टमी॥ परविद्धै
वकर्त्तव्यापूर्वविद्धांपरित्यजेत्॥ अष्टमीमध्यरात्रेतुयदिनस्यादिनद्वये॥
पूर्वविद्धांपरि०त्यज्यपरविद्धाप्रशस्यते॥ ॥पद्मोत्तरपाद्मे॥ ॥उदयेचाष्ट
मीकिंचिन्नवमीसकलायदि॥ भवेत्तुबुधवारेणप्राजापत्यर्क्षसंयुता॥
अपिवर्षशतेनापिलभ्यतेवानवाविभो॥ ॥स्कांदे॥ ॥प्रेतयोनिगतानांयो
तुप्रेतत्वंनाशितंनरैः॥ यैःकृताश्रावणेमासिअष्टमीरोहिणीयुता॥ किंपु
नर्बुधवारेणसोमेनापिविशेषतः॥ किंपुनर्नवमीयुक्ताकुलकोट्यास्तुमुक्तिदा॥ ९

वर्जनीया प्रयत्नेन सप्तमी संयुताष्टमी ॥ सऋक्षापि न कर्तव्या सप्तमी संयुताष्टमी ॥
॥ ॥ इत्यादिपद्मपुराणादिपुराणवाक्यानां निर्णयः ॥ ॥ अथ पारणं ॥ ॥
तिथ्यर्क्षयोर्यदाछेदो नक्षत्रांतमथापि वा ॥ अर्द्धरात्रे तदा कुर्यात्पारणं त्वपरेहणि ॥
श्रौतस्मार्त्तविहीनाश्च कुर्युस्ते पारणं निशि ॥ निशीथोर्द्धस्याघते रात्रौ परतः पारणं
भवेत् ॥ दिवैव पारणं कुर्युर्गृहस्था यतयोपि च ॥ होमो न कुर्वंति ते रात्रौ न लभेयुः
फलं व्रते ॥ पारणं तिथिभांते च कुर्यादिकस्य चान्क्षये ॥ अतोन्यथा पारणं च
व्रतभंगं समवाप्नुयात् ॥ याः काश्चित्तिथयः प्रोक्ताः पुण्या नक्षत्रयोगतः ॥
ऋक्षांते पारणं कुर्याद्विनाश्रवणरोहिणी ॥ तिथ्यंते चैव भांते च पारणं यत्र चोदितं ॥
तिथ्यर्क्षे रात्रियुक्ते ऋक्षांते पारणं दिवा ॥ यामत्रयादूर्ध्वगामिन्यां प्रातरेव हि पारणं ॥
तिथियोमंत्रयोर्दर्शे कुर्यात्तिथिभांते च पारणं ॥ अथ पारणोत्तरा व्रतार्थं सिद्धिविनायकः ॥

१० भविष्योत्तरे ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेचतुर्थ्यांसमर्चयेत्प ॥ स्नमयंतुगणेशानुंनृपकृपंपर
स्वविधानतः ॥ मिसक्लूर्मसमाप्यादीकल्योक्तविधिनाततः ॥ गंधपुष्पाक्षतैश्चै
वमध्याह्नेदेवमर्चयेत् ॥ ॥तथाकल्पे ॥ ॥एकविंशतिपत्रैः ॥ ॥माची
स्तंगकूबिल्वपत्रबदरीधत्तूरकंसारसापामार्गदूर्वहतीशूलतावरिकरवीरांतककर्जु
नः ॥ कंदोतोडिमदेवदारूचतधात्रीसींधूवारंतथाजातीतांडल्लपत्रिकाहरसु
तस्याराधनेसिद्धिदा ॥ १ ॥ प्रातःशुक्लतिलैःस्नात्वामध्याह्नेदेवमर्चयेत् ॥ स्वह
स्तेगणनाथस्यसौवर्णरौप्यमेवच ॥ चतुर्थ्यांगणनाथस्यपरविद्वांप्रनूस्यते ॥
नयात्फलानगर्भव्याकर्तव्यापरसंयुता ॥ प्रहरद्वयपर्यंतंचतुर्थ्यांवर्त्ततेयदि ॥ पर १०

विद्धैव कर्त्तव्या पूर्वविद्धा परित्यजेत्॥ चतुर्थ्यां गणनाथस्य संगवात्परे हनी॥ यदि न
स्यात्तदा पूर्वा कर्त्तव्या फलकांक्षिभिः॥ ॥ संगवांते मध्यान्हे स्पर्शः॥ ॥४
अत्र प्रसंगेन विनायकव्रतमपि कथ्यते॥ ॥ सांयंभुविः समारभ्य यावद्वर्ष
भवेन्नृप॥ विनायकव्रतं कुर्यात्पक्षयोरुभयोर्द्वयोः॥ विनायकव्रते ग्राह्या
तृतीयासहिता सदा॥ चतुर्थी त्वन्यदेवस्य व्रते ग्राह्या पराऽन्विता॥ २ ॥ बृहस्पतिः॥
चतुर्थी गणनाथस्य मातृविद्धा प्रशस्यते॥ मध्यान्हव्यापिनी चेत्स्यात्सैत श्वेत्परे हनी॥ ॥ २३
मातृविद्धा प्रशस्ता च चतुर्थी सर्वदा बुधैः॥ मध्यान्हव्यापिनी न स्यान्नागविद्धा प्रशस्यते॥
प्रसंगतः संकष्टचतुर्थी व्रतं कथ्यते॥ ॥ गरुडपुराणे॥ ॥ कृष्ण॥ कृष्ण उवाच॥ राजन्सु

म१

११ वक्ष्यामि मंत्रैरागैः संभवैः ॥ स्वच्छपक्षे चतुर्थ्यां वै नितूी चंद्रोदयोन्नपा ॥ औष
धीभिः शुक्लतिलैः दिवा स्नात्वा प्रसन्नधीः ॥ कार्यसंकल्पमनध्यात्वा देवं गणे
श्वरं ॥ निःस्व कर्म समाप्याद्यो निशि चंद्रोदयोन्नपा ॥ तत्र पीठगणेशं तु स्वपूज
येत्कुसुमाक्षतैः ॥ विधूदये यदा न स्यात् चतुर्थी यदि वा परा ॥ तदा पूर्वैव क
र्त्तव्या यदि चेत्स्याद्द्विधूदये ॥ चंद्रोदये यदा न स्यात् घटिकापि दिनद्वये ॥
प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या चतुर्थी संकटे व्रते ॥ दिनद्वयेपि वर्त्तते चतुर्थी य
विधूयते ॥ पूर्वैव व्रतिभिः कार्या गणनाथः परायणैः ॥ सूर्योदये समा
रभ्य चतुर्थी यावदुन्नपते ॥ चंद्रोदये समायुक्ता सा भवेत्सर्वसिद्धिदा ॥
अथ ऋषिपंचमी ॥ ॥ भविष्योत्तरे ॥ ॥ मासि भाद्रपदे शुक्ले पंच ११

म्यां पूजयेन्मुनीन् ॥ प्रातर्नेद्यां शुचिस्नात्वा कृत्वा पूर्वपादि प्रपूजयेत् ॥ पंचमी सैव कर्त्तव्या

षष्ठीयुक्ता च भारत ॥ ऋष्याश्च मुनीभिः प्रोक्ता सर्वपापप्रनाशिनी ॥ मुहूर्त्तद्वितीये

वापि पंचमी यदि वा भवेत् ॥ ऋषीणां पूजनं चैव कर्त्तव्या व्रतिभिः परा ॥ वलेथ

संयुक्तां यां पंचम्यां मुनी पूजनं ॥ व्रतिभिर्नैव कर्त्तव्यं यदिच्छेन्निः फलं भवेत् ॥

अथ दूर्वाष्टमी ॥ ॥ शुक्लाष्टमी तिथिर्या तु मासि भाद्रपदे भवेत् ॥ दूर्वाख्या

सा अष्टमी ज्ञेया नोत्तरा सा विधीयते ॥ प्राप्ते भाद्रपदे मासि शुक्लाष्टम्यां च भारत ॥

दूर्वामभ्यर्चयेद्भक्त्या ज्येष्ठां मूलं च वर्जयेत् ॥ येन पूजयते दूर्वां मोहाद्दिह यथाविधि

धि ॥ त्रीणि जन्मानि वैधव्यं लभते नात्र संशयः ॥ तस्मात्संपूजनीया सा प्रतिवर्षं

र्षं दुर्धे जनैः ॥ सुखसंतानजननी भर्तुः सौख्यप्रदा सदा ॥ मासि भाद्रपदे शुक्ला या

भवेदष्टमीनृप॥ दूर्वाष्टमीतिविज्ञेयापूर्वविद्धाप्रशस्यते॥ मूहूर्त्तरोहिणाष्टम्यां
पूर्वा वा यदि वा परा॥ ज्येष्ठाष्टमीति सा कार्या ज्येष्ठामूलेन वर्जयेत्॥ ॥ ७
॥ ॥ दूर्वाव्रतं केवलकाष्टम्यामेवाकौ॥ ॥ ज्येष्ठाष्टमी॥ ॥ कौकादर्शे॥
भाद्रे शुक्लाष्टमी ज्येष्ठानक्षत्रेण समन्विता॥ महती कीर्तिता तस्यां ज्येष्ठां
देवीं प्रपूजयेत्॥ ॥ लिंगपुराणे॥ ॥ कन्यार्के याष्टमी शुक्ला ज्येष्ठाऋक्षे
ण संयुता॥ अलक्ष्मीपरिहारार्थं ज्येष्ठां तत्र प्रपूजयेत्॥ ॥ तत्रापि क
श्चिद्विशेषो स्कांदे॥ ॥ तत्राष्टम्यां यदाभावेभानोज्येष्ठो … र्क्षे संयुता
नीलज्येष्ठेति सा प्रोक्ता दुर्लभा बहुकालिका॥ मासि भाद्रपदे शुक्ला ज्येष्ठर्क्षे
ण संयुता॥ तस्मिन्नेव दिने कार्या ज्येष्ठायाः प्रपूजनं॥ ॥ मात्स्ये॥ ॥ छ

१२

प्रस्थाब्धिकं तथा युक्तं पज्येष्ठा देवताश्रतं ॥ नीक ज्येष्ठाश्रतं यच्च विहितिः केवक्रो
डुनिः ॥ ॥ ज्योतिः ॥ ॥ मैत्रविद्धा सदा कार्या ज्येष्ठा कामप्रदायिनी ॥ मूळ
विद्धा न कर्त्तव्या ज्येष्ठा कामविनाशिनी ॥ मूळविद्धा चलाज्येष्ठा पुरा दुर्योधने
नतु ॥ आयुःक्षयं गतं तेषां तस्मात्तां परिवर्जयेत् ॥ ॥ गार्गः ॥ ॥ अपवर्
वर्तिना ज्येष्ठा दिने यस्मिन् समाप्यते ॥ मूळविद्धा निविद्धा सा तद्वद्वत्र शुभ
प्रदा ॥ ॥ माधवे ॥ ॥ यस्मिन् दिने भवेज्येष्ठा मध्याह्नादूर्ध्वमप्यणु ॥ ॥
॥ तस्मिन्नहनि पूज्या सा न्यूना चेत्पूर्ववासरे ॥ मैत्रे च स्थापनं कुर्यात् ज्येष्ठर्क्षे तु
पूजनं ॥ मूळे विसर्जनं कुर्यादिति प्राहुर्महर्षयः ॥ ॥ माधवे ॥ ॥ अष्टम्यां
वा नवम्यां वा नवम्यां वा ज्येष्ठार्क्षं यदा भवेत् ॥ मध्याह्नादधिका यावत्तत्र ज्येष्ठा

वंतं स्मृतं॥ ॥पद्मपुराणे॥ ॥प्रसूद्वं ये च वै पिबंति वा जेष्ठां गृहधर्मिणः॥ ॥
१२ तेषां गृहे कनिष्ठेयं श्रीस्थायी त्वमवाप्नुयात्॥ ॥इति जेष्ठादेवी व्रतं॥ ॥७
॥ ॥अथ श्रवणद्वादशी॥ ॥सेव वामनजयंती॥ ॥भाद्रे मासि शुक्ल
पक्षे द्वादश्यां श्रवणास्तथा॥ बलेस्तु बंधनं कुर्या मध्याह्ने वामनस्त्व भूत॥ जयं
ती वामनाख्या स्यात्सैवोपोष्य नरोत्तमैः॥ सर्वपापप्रशमनी सर्वकामप्रदायिनी॥
एकादश्युपोष्य वे द्यो तो द्वादश्यां श्रवणास्य वे॥ पूर्वाह्णे थवा मध्याह्ने सा तीव म
हती स्मृता॥ ॥पुण्यसमुच्चये॥ ॥द्वादशी विष्णुऋक्षं च यस्यामेकादशी
यदि॥ स एव वैष्णवो योगो विष्णुशृंखलसंज्ञकः॥ तस्मिन्नुपोष्य विधि
वन्नरः प्रक्षीणकल्मषः॥ प्राप्नोति पुत्रधनं वृद्धिं पुनरावृत्ति दुर्लभां॥ ७॥ ७ १२

अथ केवलद्वादशी ॥ ॥ माधवीये ॥ ॥ शुक्ला वा यदि वा कृष्णा द्वादशी श्रवणेर्युता ॥
तस्यां रेवोपवासस्तत्र योदश्यां तु पारणं ॥ एकादशीमुपोष्यैव द्वादशीं समुपोषयेत् ॥
न चात्र विधिलोपः स्यादुभयोर्देवतं हरिः ॥ असमाप्ते व्रते पूर्वे नैव कुर्याद्व्रतांतरं ॥
२ फूरैव तमुद्दिश्य कर्त्तव्यं नान्यथा क्वचित् ॥ द्वादश्यां तु भवे योगः श्रवणस्य यदि वैव
हि ॥ ततोपवास कर्त्तव्यो वैष्णवैः सर्वदापि च ॥ उदये व्यापिनी कुर्यात् श्रवणद्वादशीं
तदा ॥ आचार्याः केचिदिच्छंति केचिदिच्छंति … चापरे ॥ मुहूर्त्तत्रितीयां वापि सं
गवांतमथापि वा ॥ श्रवणद्वादशी चैव संगवे समनुवर्त्तते ॥ श्रवणद्वादशी सा
विष्णु २ स्यादुपोष्यां तत्परे ॥ ॥ हेमाद्रौ ॥ ॥ आभाकासितपक्षे मे श्रवणं रेवती ॥
संगमे न हि सोप्यत्र व्यं द्वादश्यां द्वादश्यां हरेः ॥ मैत्राद्यपदे स्वपतीह विष्णो योगांतपादे प्रतिबोधमेः ॥

२४ विष्णोश्च मध्येपरिवर्त्तमेतिस्कृत्तप्रबोधंपरिवर्त्तमेव॥ स्रवंतीष्विवविष्णौवसानेसुरसा पौष्ठा
जस्कृता॥ ॥अथानंतचतुर्दशी॥ ॥पुराणे॥ ॥मासिभाद्रपदेशुक्लेच
तुर्दशुयांद्विजोत्तम॥अनंतंपूजयेद्भक्त्यादानैर्घासमन्वितः॥ ॥तत्कल्पे॥ ॥
शुक्लपक्षेचतुर्दश्यांमासिभाद्रपदेशुभे॥तस्यानुष्ठानमात्रेणसर्वपापैःप्रमु
च्यते॥अथायकृत्क्षानकर्त्तव्याह्यनंतस्यचतुर्दशी॥पूर्णायुक्ताप्रकर्त्तव्यासर्वदा
शुभकांक्षिभिः॥ ॥स्कांदे॥ ॥अथायोगेनयःकुर्यादिष्टकायांपूजनंहरे॥
वर्षपूजाफलंतस्यबाष्कलेयायगच्छति॥ ॥विश्वरूपनिबंधे॥ ॥ ७ ॥
मध्यान्हव्यापिनीयाचभाद्रेशुक्लचतुर्दशी॥सेवानंतव्रतेग्राह्यापूर्णायुक्तावि २४
नोषतः॥मध्यान्हव्यापिनीमध्याह्नाद्वर्वाकसमापत्नीयेसर्थः॥ ॥स्कांदे॥

उदयेद्विमुहूर्त्ताचेत्ग्राह्यानंतव्रतेतिथिः॥परविद्धैवकर्त्तव्यापूर्वविद्धानकुत्रचित्॥अतो
मुहूर्त्तमात्रापिपूर्णिमायांचतुर्दशी॥तस्यांमभ्यर्चनंकुर्यादनंतस्यव्रतोषतः॥
अथबृहद्गौरीतृतीया॥ ॥भाद्रेसितेतृतीयायांविधूदयेसभर्तृका॥स्नू
स्नातासायतनारीबृहद्गौरीसमर्चयेत्॥बृहद्गौरीव्रतेग्राह्यातृतीयाद्विती
यायुता॥चतुर्थ्यासहिताकार्यातृतीयान्यव्रतेषुवा॥चंद्रोदयेयदानस्यात्तृ
तीयायदिस्वेसरा॥पूर्वविद्धातदाकुर्याद्यदिस्याद्दर्शनाद्विधे॥दिनद्वयेपिचान्न
स्यात्तृतीयाचंद्रदर्शने॥परविद्धैवकर्त्तव्यापूर्वविद्धांपरित्यजेत्॥चंद्रोदये
तृतीयाचेद्दिनद्वयेपिवर्त्तते॥तदापूर्वांपरित्यज्यकर्त्तव्यापरसंयुता॥॥अथ
कपिलाषष्ठी॥ ॥मासिभाद्रपदेकृष्णेषष्ठीसोमदिनंभवेत्॥रोहिण्यांच

व्यतीपाते करे वैव कपिलास्मृता:॥ दिने योगप्रवृत्तो यःसूर्यपर्वनूताधिकं॥ योगाख्या
 घटिके द्वात्रिंशद्घटीति सा स्मृता:॥ ॥इति श्रीनारायणविरचिते धर्मप्र
वृत्तौ वैशाखादिषण्मासतिथिनिर्णय:॥ १॥ छ॥ ॥अथाश्विनप्रतिपन्नि
र्णयते॥ ॥विश्वरूपनिबंधे॥ ॥कलशस्थापनं कुर्यान्नदायामाश्विने सि
ते॥ पूजयेद्भक्तिभावेन चंडिकां भक्तिवत्सलां॥ ॥मत्स्यपुराणे॥ ॥छ॥ ४
प्रतिपद्याश्विने कार्यं नवरात्रकमात्ततः॥ कुहूयुक्ता सदा त्याज्या मानूपेचंकुळं
ततः॥ नवरात्रैकप्राप्तिप्रतिपच्चंडिकार्चने॥ उदयेद्विमुहूर्तापि ग्राह्या चैव
परेहनी॥ अमायुक्तान कर्त्तव्या प्रतिपत्पूजने मम॥ द्विमुहूर्तापि प्रकर्त्तव्या
द्वितीयासंयुक्ता सदा॥ वर्जयित्वा प्रयत्नेन अमायुक्ता लुपार्थिव॥ द्वितीयापि

प्रपन्नकासा प्रतिपत्सर्वदा शुभा ॥ अमान्यकाला न कर्त्तव्याः कर्त्तव्यापरे संयुता ॥ स्वस्था प्रति
पदाग्राह्या हि त्वाश्विने चैत्रे च वैधृतौ ॥ चित्रा वैधृति योगस्य ॥ २ वर्ज्या मत्रयं परि ॥ प्रा
तरेव तदाकार्यं नवरात्रं सदा बुधैः ॥ द्वितीयादिने प्रतिपत्स्यहूर्त्तद्वयं वा त्रयं वा चित्रा
वैधृति यामत्रयं परि चेत्तदा प्रतिपद्येव प्रातः कर्त्तव्यं नैवामायां ॥ नानूच्ये-ब्रुवु
लघाव ५ यातदूति दोष श्रवणात् ॥ वैधृतिश्च तथा चित्रा सम्पूर्णा प्रतिपद्यदि ॥ प्रभात प्रति
पन्नास्ति तथा कार्यं तत्त्वेवलं ॥ आश्विनस्यासिते पक्षे भवेद्वैधृतिश्चित्रयोः ॥ पाद
मेकं परित्यज्य प्रारंभे नवरात्र कर्म ॥ चित्रा वैधृति युक्ता चेत्प्रतिपद्दितियाश्विता ॥
तत्रैव पूजनं देव्याः कर्त्तव्या फलकांक्षिभिः ॥ कुलाचे [illegible] प्रतिपच्चित्रा वैधृ
तिश्चापि वा यदि ॥ कलशतूं स्थापनं कुर्यात्प्रतिपद्येव वैदिवा ॥ स्वल्पा चेद्वैधृति

१९ श्विनप्रतिपद्व्याधिकायदि ॥ कलशस्थापनं कुर्यात् हित्वा चित्रां च वैधृतिं ॥ रवेर
स्तमयादर्वाक् विधिरेष उदाहृतः ॥ नो चेद्दिवैव कुर्वीत कलशस्थापनं बुधः ॥ प्र
तिपद्याश्विने मासि यदि नन्दा सरेहनी ॥ अमायुक्ता तदा कार्या तत्रापि षोडश
नाडिका ॥ घटिकाः षोडश त्वाद्या आद्याः प्रतिपदि स्मृताः ॥ कलशस्थापनं कुर्या
द्भिन्नं जायते ध्रुवं ॥ पूर्वतो विद्यमानं तु नवरात्रस्य पूजनं ॥ तं दायामेव
कर्तव्यं देवीसंस्थापनं यतः ॥ पारणं यो गतं वं तु देव्याः त्वारदि पूजनं ॥ प्रति
पद्येव कर्तव्यं नत्वान्यत्र कदाचन ॥ नास्ति पूजा कुले यस्य तु नाके नूर्द्धि कस्य
चित् ॥ कर्तुं नैव तन की पूजां उद्यतो भक्तिमान्नरः ॥ चित्रा वैधृति युक्तापि वै द
र्शयुक्तामपि सृजेत् ॥ सद्दिने पूजनं देव्याः कुर्यान्मूलन पूजकः ॥ कार्यास १९

मासिरष्टम्यांप्रतिपद्वर्द्धतेयदि ॥ क्षीयतेमायुतायांवैनवरात्रंभवेत्तदा ॥ ॥इतिन
वरात्राश्विनेशुक्लप्रतिपन्निर्णयः ॥ ॥अथसूतकं ॥ ॥आरब्धसूतकंचे
त्स्यातवरात्रंकथंभवेत् ॥ ॥विश्वरूपे ॥ ॥आश्विनस्यासितेपक्षेप्रारब्धेनव
रात्रके ॥ यदिस्यात्सूतकंतत्रकार्याःकार्याःकथंबुधैः ॥ सूतकंवर्त्तमानंचेत्तत्रो
त्पन्नंयदाभवेत् ॥ देवीपूजाप्रकर्त्तव्यामंत्रैर्यज्ञविधानतः ॥ सूतकेपूजनंप्रो
क्तंदानंचैवविशेषतः ॥ देविमुद्दिश्यकर्त्तव्यंतत्रदोषोनविद्यते ॥ प्रारब्धाप्रोहसा रू ३
मारब्धंयदिचेत्सूतकंभवेत् ॥ चंडिकापूजनंतत्रकर्त्तव्यंस्यादितिसंशयः ॥ अने
नचप्रकर्त्तव्यंदेव्यापूजादिकंचयत् ॥ नस्प्रजेसूजनेदेव्याःकारये द्द्विनिहो
मवत् ॥ ॥नवरात्रविधिरभिधीयते ॥ ॥दुर्गार्णवे ॥ ॥ ७ ॥ १

१८ प्रातरारभ्यनंदायां पक्षेवा पुण्याहवाचनं ॥ ऋत्विजो वेदसंपन्नो धृत्वा देवीं प्रपूजयेत् ॥
ऋत्विक्कृह स्ततो दद्याद्विस्तरस्कीं सारक्षतंपूर्णं ॥ मायाकूर्मपयपकौं तेऋत्विकुर्वंभ
वमेकतो ॥ स्तोत्रं देव्या यथासूक्तं दुर्गारम्भं मंत्रमेव च ॥ आदित्यादिग्रहाणां च
गणेतूं क्षेत्रपालकमेव ॥ जपेन्मंत्रायथातुल्या कारयेत्तु तथा द्विजैः ॥ कुर्तीव्यः कार
याल व्योजपोमंत्रोश्च कादिवैः ॥ स्वेनवा ब्राह्मणैर्वापि त्वैकैकः कोटिरुच्यते ॥
त्रिकालं पूजयेद्देवीं जपस्तोत्रपरायणैः ॥ कुमारीश्च तलोविप्रा भोजयेत्प्रतिवा
सरं ॥ एकैकां पूजयेत्कन्यामेकावृद्ध्या तथैव च ॥ द्विगुणां त्रिगुणां वापि प्रत्येकं
नवकं च या ॥ एकवर्षा तु या कन्या पूजार्थं तां परित्यजेत् ॥ गंधपुष्पफलादीनां
प्रीतिस्तस्या न विद्यते ॥ कन्या द्विवर्षमारभ्य दशवर्ष विधिः क्रमात् ॥ पूजयेत्सर्व १८

कार्येषु तथा विच्युतमार्गतः ॥ आवाहनासनापाद्यवस्त्रगंधाक्षतादिभिः ॥ धूपदी
पादिकैश्चैव तां दुर्गां प्रतिवासरं ॥ यावनंदा समारभ्य नवम्याविधिपूजनं ॥
तावद्देवहि कर्तव्या जपः पूजादिकाः क्रिया ॥ ॥ इति नवरात्रविधिः ॥ ॥

॥ अथ नवमी ॥ ॥ सूर्योदयनिबंधे ॥ ॥ आश्विनशुक्लनव
मी हस्तमीमूलसंयुता ॥ शुक्लाष्टम्याश्विने मासि मूलर्क्षसंयुता ॥ ॥ दिति ५
सा महानवमी प्रोक्ता सापि चासीत दुर्लभा ॥ नवम्यां वर्त्तमानायां पूर्वतः
परतोपि वा ॥ यथा प्रतिपदादिस्थानं नवदुर्गार्चयंति ये ॥ विधिना नव
दुर्गाश्चक्रमात्प्रतिपदादिषु ॥ तिथ्यवृद्धावर्त्तनाद्यास्तु नवम्यां तासु पूजयेत् ॥

१८ तिथिप्रयुक्ता पूर्वा तिथिर्वा वर्त्तते नहि ॥ सा च पूर्वा तिथिः प्रोक्ता समता पूर्ववासरे ॥
आवर्त्तन द्वयेत त्र तिथिरेकाभवे यदि ॥ सा तिथिः परतो ग्राह्या पूर्वेह्नस्तु बानवा ॥
नवम्यां तु जपं होमं समाप्य विधिवन्नरैः ॥ अन्यथा कुरुते यस्मात् पुत्रदार धनक्ष
यः ॥ सूर्योदये परं रिक्ता पूर्णा स्यात् परा यदि ॥ ब[illegible]दानं प्रकर्त्तव्यं तत्र रेणुः
शुभावहः ॥ अष्टम्यां मुदिते सूर्ये दिनांते नवमी भवेत् ॥ प्रभाते बलिदा
नं च क्रियन्मात्रापि लभ्यते ॥ ॥ दुर्गार्णवे ॥ ॥ आश्विनस्यासिते पक्षे
नवमी वाष्टमी युता ॥ सा माह्या पूजने देव्या होमे माह्या परान्विता ॥ नवम्यां १८
पूर्वविद्धायां होमं यः कुरुते यदि ॥ वित्तापसंक्रक्षत्रादिनोल्हये स्वकुर्कं तथा ॥
सूर्योदये यदा न स्यान्नवमी चापरेहनी ॥ तदाष्टम्या युता कार्या नवमी भरतर्षभ ॥

संगवे यदिवर्त्तेत नवमी चापरेहनी ॥ होमं तत्रैव कुर्वीत बलिदानादिकं चयेत् ॥ दु
र्गार्हिवे ॥ ॥ मूहूर्त्ता यदि वर्त्तेत द्रोहिणी यदि से चेश ॥ आरभ्य परसात्रेत् हो
मं तत्र समापयेत् ॥ कुंकुमोत्कोन चान्नेन बलिं दद्याद्विधानतः ॥ पूर्वतो दिक्षु
सर्वासु तत्र मंत्रेण वैक्रमात् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेन्न्यावस्त्रालंकारभूषणैः ॥
ऋत्विग्भ्यो दक्षिणां दद्याद्धेयः संपारयेत्तत ॥ संपूज्य देवतां सम्यक्कुमारीश्च सू
वासिनीः ॥ दिनं धः ढूपयादीं श्च भुंजियात्सह वंधुभिः ॥ एवं यः कुरुते मर्त्यः पू
जयेत्प्रतिवत्सरं ॥ यं यं चिंतयते कामं देवी तस्मै प्रयच्छति ॥ तस्मात्सर्वप्रय
त्नेन पूजनीया मनिषिणः ॥ ॥ इति नवरात्रः ॥ ॥ अथ विजयादशमी
निर्णयते ॥ ॥ आश्विने दशमी शुक्ला श्रवणेन समन्विता ॥ विजयादशमी

१९
प्रोक्तासासैवास्मतदुर्लभा॥ ॥ज्योतिः॥ ॥आश्विनस्यासितेपक्षेदशम्यांतारकोदये॥
सकालोविजयोज्ञेयःसर्वकामार्थसिद्धिदः॥ ईषत्संध्यामतिक्रांतः किंचिदुद्भिन्नतारका॥
विजयोनामकालोयंसर्वकामार्थसिद्धिदः। आश्विनस्यासितेपक्षेदशम्यांसर्वराशिषु॥
सायंकालेशुभायात्रा वद्दिवाचविजयक्षया॥ ॥एकादश्यांविजयोमुहूर्तः॥ ॥
स्मृतसंत्तरे॥ ॥दशम्यांतुनरैःसम्यक्पूजनीयापराजिता॥ ईशानींदिशमाश्रि
त्यमपराह्णेप्रयत्नतः॥ सायंकालेयदानतुलादशमीस्यपरेहनी॥ नवम्यांतंत्रसदा
कार्यासर्वदाजयकांक्षिभिः॥ नवम्यांतुपयुक्तायांदशम्यांविजयोत्सवे॥ कुरुरा
मत्वमिस्यतंवसिष्ठेनमहात्मना॥ नवमीयुक्तायांदशम्यांप्रस्थानमेवंकार्यं॥
ज्योतिः॥ पूर्णानवमीयुक्तौतस्यांपूज्यापराजिता॥ क्षेमार्थंविजयार्थं
चप्रयाणेविधिनानरैः॥ आश्विनेशुक्लपक्षेतुदशम्यांपूजयेन्नरः॥ ७॥ १९

राक्कारदनूंपाप्रकुर्वन्तपूजनंचापराजिता॥ दशमीयःसमुल्लंघ्यप्रस्थानंकुरुतेनृप॥७॥
तस्यसंवत्सरंराज्यंवचक्रापिविजयोभवेत्॥ दशम्यांमभ्यचनंसेतुर्यायात्रानिर्विघ्न
सिद्धये॥ बारशून्लोहिरित्वाचदिक्षुप्रस्थानमाचरेत्॥ ॥अथप्रस्थानमेवोक्तं॥
उत्सवादिषुपरिविद्धामेवकार्यं॥ ॥तदुक्तंपुराणे॥ ॥ईषस्यदशमीशुक्लाप
रिस्पृजेत्॥ श्रवणेनाथसंपूर्णाराज्ञांपट्टाभिषेचने॥ ॥स्कांदे॥ ॥ ॥
एकादश्यांपूर्णायांतुदशम्यामुक्षवादिकं॥ शुक्लायामाश्विनेमासिकुर्वेत्सवंसं
रत्सर्वभ॥ सूर्योदयेपरासानेजेदृत्तूपलेदशमातिथिः॥ आश्विनेमासिशुक्लां
तुविजयांतांविदुर्बुधः॥ मार्तंडस्योदयेपुण्यावर्ततेदशमीतिथिः॥ ॥
आश्विनेशुक्लपक्षेतुसाभवेज्जयदायिनी॥ आश्विनेदशमीशुक्लेरथा

२० नामहस्तनूपुस्त्रिभिः॥राक्षसानांवधार्थायप्रयाणांदिनित्रिमू॥सर्वास्तुतिथिषुश्रेष्ठामु
कृतौविजयोहरेः॥वधार्थराक्षसानांचगमनेदक्षिणांदिनित्रं॥निषिद्धमपिकर्त्त
व्यंतैलाभ्यंगंचमादरात्॥अश्वानामपिकर्त्तव्यंतैलस्नाननदीजलेः॥ ॥
॥ ॥इतिविजयादशमी॥ ॥अथदीपावली॥ ॥भविष्योत्तरे॥ ॥
आश्विनस्यासितेपक्षेचतुर्दश्यांविधूदये॥स्नातव्यंतिलतैलेननरैर्नरक
भीरुभिः॥विधूदयेयदानस्याद्विषासिचचतुर्दशी॥जयान्वितायांत्रिकौ
यांनरस्नायाद्विधूदये॥तत्रोदयपूतायांतुचतुर्दश्यामिषासिते॥वि
धूदयेनरस्नायान्नरकेनेवपत्यति॥विधूदयात्रयोदश्यांज्ञेयेषसैश्चतुर्दशी॥ २०

नारकितिथिसा प्रोक्तो आश्विनस्यासिते बुधैः ॥ स्नातव्यं तिलतैलेन नारकस्य भयाद्बै
न रोगं मेः ॥ मुमुक्षुभिः [illegible]कामैश्च सर्वैरपि महामुने ॥ इंदुक्षयेपि संक्रांतौ वा
रे पाते दिनक्षये ॥ तत्राभ्यंगमदोषाय प्रातःपापापनुत्तये ॥ अपामार्गंभ्रा
मयित्वाय कुर्याद्दद्यत्तर्पणं ॥ नरकाय प्रदातव्यो दीयः संपूज्य देवताः ॥ ॥
ईपासितचतुर्दश्यां मिदुभयंतिथावपि ॥ उर्जादौ स्वातिसंयुक्तै तदादी
पावली भवेत् ॥ आश्विनस्यासिते पक्षे चतुर्दश्यां विधूदये ॥ तैले ल
क्ष्मीजले गंगा स्नानदानादि पुण्यदा ॥ अलक्ष्मीपरिहारार्थं अभ्यंगः
स्नानमाचरेत् ॥ अमायामाश्विने मासि पितृकर्मविधानतः ॥ दीपदानं
ततः कुर्यात्प्रदोषव्रततोल्मुकं ॥ नीराजनं द्वितीये द्विः प्रातःकाले विधीयते ॥

२९

तत्रैव विधीमाकार्यं स्तूरभीर्णां च पूजनं ॥ प्रतिपच्च हरेर्विद्धा या सा ज्ञ्या पूजने गवां ॥
नीरं सं अलसर्वा भ्यंगे रत्नैर्विद्धा परिसाज्जेत ॥ दर्शे विद्धा गृहीतव्या प्रतिपत्सूजने गवां ॥
परविद्धा प्रनूस्ता स्याद भ्यंगारि महोत्सवे ॥ नंदायामुदये भ्यंगो वस्त्रानीराजनं तथा ॥
सायंकालेपि कर्त्तव्या स्त्रीभिर्मंगलमालिका ॥ मुहूर्त्तं वर्त्तते दर्शे मांगल्यं तद्दिनेभ
वेत् ॥ विद्धा यत्र कलं चादितत्सर्वं न कूपते ध्रुवं ॥ अथ चेत्प्रतिपत्स्वल्पा भवेद्यदि परेहनि ॥
द्वितीयायां तदा कार्या सायं मंगलमालिका ॥ मुहूर्त्तमपि वर्त्तते प्रतिपत्कार्त्ति
के सिते ॥ उत्सवादिक कार्येषु कर्त्तव्या फलकांक्षिभिः ॥ प्रतिपत्स्वल्पमप्यल्पा
पि यत्स्यात्परेहनी ॥ पूर्वविद्धा तदा कार्या सिते पक्षे च कार्त्तिके ॥ यस्मिन्न्वे २१
व भवेत्स्वाति स्तस्मिन्नेव दिने लुवे ॥ स्वाति प्रयुक्त मभ्यंगं कर्त्तव्यं शुभकांक्षिभिः ॥

स्नास्नादि मंगलस्नानं सर्वदा मंगलप्रदं ॥ मध्ये तु मध्यपूर्व्वदमंदत्ते स्यात्
शुभं सदा ॥ अभ्यंगं पेगानकुर्वंति यदिस्वतिनिमित्तिके ॥ नेमांगल्यं भवेत्ये
षां यावत्संवत्सरं ध्रुवं ॥ दीपावळीति संज्ञास्याभूतादित्रिदिनं क्रमात् ॥ ॥
हि आदि म्योभवेद्दत्तं सर्वतमारक्षयं भवेत् ॥ ॥ नारदते ॥ ॥ यो यो हृष्टो
नभावेन वसस्वस्यां युधिष्ठिर ॥ वर्षं दिन्यादिरूपेण तद्वद्दर्ष प्रयातिहि ॥ ॥
॥ ॥ इति दीपावळी ॥ ॥ अथ स्कंदषष्ठी ॥ ॥ उपोष्यापंचमीं शुक्ला
मार्गशीर्षे नराधिप ॥ पूजयेत्ताह ये षष्ठ्यां स्त्रीवन्लोकं प्रजंतिहि ॥ ॥
स्कंदोपवासे स्वीकार्या पंचमी परसंयुता ॥ चतुर्थीसंयुता चेत्कर्त्तव्या
कदाचन ॥ मार्गशीर्षे शुक्लेत पसे कर्त्तव्या स्कंदपूजने ॥ त्रिमूहूर्त्ता तु या षष्ठी

२२ प्रासेन्यस्य यापुरा ॥ स्कंद षष्ठी तु कर्त्तव्या पंचम्या सहिता सदा ॥ सप्तम्या सहि
ता यां च षष्ठ्यां स्कंद प्रपूजने ॥ पारणं तत्र कर्त्तव्यं ब्राह्मणैः सह बंधुभिः ॥
स्कंदे ॥ ॥ मार्गशीर्षे तु या शुक्ला षष्ठ्या कृतूत तारिका ॥ चंपाख्या
स्कंद षष्ठी स्यादुत्तरा पापनाशिनी ॥ आषाढस्य शुक्लषष्ठ्यां स्कंदे कत्र
पूजयेत् ॥ ॥ अथ रथसप्तमी ॥ ॥ माघमासे सिते पक्षे सप्त
मी स्याद्रथस्य तु ॥ तत्र स्नानं च दानं च तत्सर्वं मक्षयं भवेत् ॥ ॥
सप्तमी माघमासस्य शुक्लायां ष्टमीयकृत्ता ॥ मुहूर्त्तमपि कर्त्तव्या स्ना २२
न दान व्रतादिषु ॥ माघमासि सिते पक्षे सप्तमी या त्रिलोचन ॥ जयंती

नामसाप्रोक्तासर्वपापहरातिथिः॥ ॥स्मृतिचंद्रिकायां॥ ॥सूर्यग्रहणतुल्यातुमाघशुक्ल
स्यसप्तमी॥ अरुणोदयवेळायांतत्रस्नानंमहाफलं॥ स्कांदे॥ रविवारेणयुक्तायांस
प्तम्यामरुणोदये॥ पुण्यर्क्षेसितेमाघेभास्करंयस्तुपूजयेत्॥ नचरोगभयंतस्यनापमृ
त्युर्नचापदः॥ माघसेसितेपक्षेसप्तमीघटिकास्वपि॥ अथसप्तमीतुकर्तव्यास्ना
नदानार्कमर्चनं॥ त्रिमुहूर्तेतुसप्तम्यांमाघमासेचशुक्लके॥ रथसप्तमीतुसाप्रो
क्तारथःसार्कंप्रपूजयेत्॥ ॥इतिरथसप्तमी॥ ॥अथशिवरात्रिनिर्णयः॥
पुराणे॥ कृष्णपक्षेभवेद्यातुमाघमासेचतुर्दशी॥ शिवरात्रिरितिप्रोक्तामहा
पातकनाशिनी॥ यदर्द्धरात्रंपर्यंतंभवेच्छिवचतुर्दशी॥ त्रयोदशीयुताकार्या
नरैःशिवपरायणैः॥ स्कांदे॥ माघेचत्रयोदशींप्राप्यभूताव्याप्तामहानिशि॥ शिव

रात्रिव्रतं तत्र कुर्याज्जागरणं निशि ॥ दिनद्वये पार्धरात्रे वर्त्तते चेच्चतुर्दशी ॥ तदा
पूर्वापरे सर्वा कर्त्तव्या सा न रे: परा ॥ ॥ अथ मासशिवरात्रि ॥ ॥ प्रतिमासे
पि कर्त्तव्या कृष्णपक्षे चतुर्दशी ॥ प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या पूर्वा वा यदि वा परा ॥
शिवपुराणे ॥ प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या शिवरात्रौ शिवप्रियैः ॥ रात्रौ जागरणं
तस्यां तस्यां सामुपोषयेत् ॥ त्रयोदशी यास्तु तो स्पृशेच्चतुस्र षष्ठि व नाडिका ॥
भूता विद्धा यदा तत्र शिवरात्रिव्रतं चरेत् ॥ प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या मासिका या
चतुर्दशी ॥ शिवरात्रिव्रते पूर्वा कर्त्तव्या सा न्यथा परा ॥ ॥ दिन[illegible]येय
था मासशिवरात्रिश्चतुर्दशी ॥ प्रदोषे यदि वर्त्तेत कर्त्तव्या सा परस्य तु ॥ ७ ॥

अथ प्रदोषलक्षणमाह॥ ॥ज्योतिश्चिंतामणौ॥ त्रिमुर्त्तःप्रदोषस्याद्भावावस्तंग
तेसति॥ महानिशानिशीथश्च मुहूर्त्तंघटिकाद्वयं॥ ॥कृतिमासक्तिवरात्रिनि
णीयः॥ ॥अथहोलिकानिर्णयः॥ ॥भविष्योत्तरे॥ ॥तैस्यपोर्णिमा प २
स्या[illegible]र अन्यांहोलिकोत्सवः॥ कर्तव्योयदिवाविष्टयांरिक्तायांप्रतिपद्यपि॥
[illegible]ारद[illegible]प्रतिपत्सुतभद्रासुयार्चिताहोलिकादिवा॥ संवत्सरंचतद्राष्ट्रंपुरं
त[illegible]तिसा[illegible]द्रुतं॥ कालविवेके॥ प्रहरद्वयात्परतःफाल्गुनीपोर्णिमायदि
रा[illegible]ौभद्रांपरिस्यज्यहोलिकांदीपयेत्ततः॥ यामत्रयोर्ध्वमुक्तिंचेत्फाल्गु
ने[illegible]नवेत्तिथिः॥ भद्रामुखंपरिस्यज्यकार्याहोलामनीषिभिः॥ चतुर्दशीं

प्रहरद्वयात्प्रागूर्ध्वं वा पौर्णमासि स्यात्तद्विषये विद्धो भविष्योत्तरे ॥ सार्द्धयामं त्रयं वा स्या
२४ द्दिवं[illegible] दिवसे यदि ॥ प्रतिपदूर्ध्वमामा हिता तदा सा होलिका स्मृता ॥ ॥ इति श्री
नारायणविरचितायां धर्मप्रवृत्तौ संपूर्णतिथिनिर्णयः ॥ २ ॥ अथाशौचप्रकरणम् ॥
ज[illegible]तकं मृतकं चैव सूतकं द्विविधं स्मृतं ॥ स्रावः पातः प्रसूतश्च त्रिविधं जातकं स्य
तु ॥ मासत्रये चतुर्थे स्य गर्भः स्रावः समुच्यते ॥ पातः स्यात्पंचमे षष्ठे प्रसूतिः सप्त
मादिषु ॥ माससंख्यादिनं मातुः स्रावे सूतकमिष्यते ॥ स्नाने नैव विशुध्यंति सं
पिंडाश्चापि वै पिता ॥ पाते मातुर्यथामासं तावद्वरे वदिनं भवेत् ॥ सूतकं तु सपिंडा त २
नां पितुश्चैवकदिनं भवेत् ॥ प्रसूतिश्चैव सर्वेषां दशाहं सूतकं भवेत् ॥ क्षत्रस्य
द्वादशाहे च विट् शूद्रः पक्षमासिके ॥ त्रिदिनं यत्र विप्राणां क्षत्रियाणां चतुर्दिनं ॥
२४

वितूंपं चदिने तत्र तूर्द्ध द्राणां च दिनाष्टकं ॥ नाभिछेदस्ततः पूर्वं बालकस्य मृतो यदि ॥
मातुः पूर्णमतो न्येषां पितुः श्च त्रिदिनं स मं ॥ मृतस्य प्रसवे चैव नाभिः छेदनतः परं ॥
मातुः पितुश्च सर्वेषां ज्ञातीनां पूर्णसूतकं ॥ पूर्णं दशाहमित्यर्थः ॥ मृतके मृतके
नैव सूतकं सूतके न च ॥ तावेन शुध्यते सूतिः तावत्सा न शुध्यति ॥ सूतिरि
ति जातकं मृतकमित्यर्थः ॥ न तुल्यमधिकं जाताद्यावमल्पं भवेद्यदि ॥ शुध्यते
जातके नैवाधिके तुल्ये स्वकालतः ॥ जातसूतकमल्पं वाधिकं तस्माज्जातका
द्यवमल्पं यदि भवेत् ॥ जातसूतके नैव तावच्छुध्यति ॥ तुल्यं वाप्यधिकं
वा तावच्चेत्स्वकाले नैव शुध्यतीत्यर्थः ॥ तुल्यं तुल्येन शुद्धिः स्यादल्पं चैवाधिके न तु ॥

२९ शुद्धिमल्पेनाधिकं स्यान्नभवेत्तु कदाचन ॥ २ स्त्रीणां हासत्तमपाद्र्वाकूद्वितीयं
सूतकंभवेत् ॥ तुर्ये दिनद्वयं प्रोक्तमर्धद्वागाद्यौपि च ॥ अर्धरात्रार्ध्यो
पि चेत्सूतकं तत्रापि दिनद्वयमेव सर्वः ॥ तृतीयेप्रहरे चापि यदि स्या
त्सूतकं पुनः ॥ तदा त्रिरात्रमाशौचं सर्वेषामेव निश्चितं ॥ सूतकानां
यथाशौचं लध्वेवमृतस्य च ॥ मृतस्य श्च सूतस्यापि पूर्णमाशौच
मिष्यते ॥ यावत्सूतकमस्य तु स्यात् मातापाकूस्नात ततः पिता ॥ सर्वेषां
तु सपिंडानामस्य तु यत्वं न सूतके ॥ यावद्दाशौचमस्य तु स्यत्तावत्प्रेतस्य
चैसूतः ॥ सपिंडास्तावदस्य तु यावत्स्याद्दशिवासिंचयः ॥ यत्रोपनयनात्पूर्वं
२९

पुत्रोयदिविपद्यते ॥ पुत्रोस्त्रिदिनमाशौचं दत्वा हाज्जेनेमापरं ॥ मृतश्चा
नुपनीतश्चेद्दत्वाहानंतरं यदि ॥ बालानां विष्णुमुद्दिश्य चतुर्थेहनि भोजयेत् ॥
पुत्रवद्दस्यत्र कन्याया ज्ञप्युपलक्षणं ॥ मरणं कन्यकायाश्च यावद्वर्षत्रयं
भवेत् ॥ सद्यः शुद्धिः सपिंडानां तदूर्ध्वं महरेवतु ॥ पुत्रिकाशौचमापपित्रोपुत्र
वदेवत्रिरात्रमपिगम्यते ॥ ऊनद्विवर्षकं प्रेतं नदहेन्निखनेद्भुवि ॥ पूर्णेद्विव
र्षेप्रेतस्य दाहे दिसाह कृत्स्यपः ॥ एकाहमिन्यूनं स्याद्विवर्षस्य तु वै यदि ॥
नकुर्यात्स्नानमाशौचं व्यतिक्रांते तु सूतके ॥ निक्षिपेद्भुवि तं प्रेतं नदाहे
नोदकक्रिया ॥ असंस्कृतसपिंडानां मरणं श्रूयते यदि ॥ असंस्कृतस

२६ पिंडानां मिस्रयर्थे नुपनीति जातिमिस्रयर्थः ॥ पंचवर्षपरिच्छेदूर्ध्वे दसपिंडो ह्यसंस्कृतः ॥ तत्रस्ना
नेन शुद्धिस्यादिति प्रोक्तं मनीषिभिः ॥ वाग्दानानंतरं यत्र यदि कंन्या प्रमीयते ॥ आशौचं
दिनत्रितयं पित्रपक्षयोश्च वै कुले ॥ कन्याशौचं विवाहोर्ध्वं पितृगोत्रेण विद्यते ॥ पुरुषत्र
पर्यंतं विवाहात्पूर्वमेव हि ॥ दत्ता नारी पितुर्गेहे सूयेवा थ म्रियेथ वा ॥ आबंधुवर्गस्य
केन शुचिस्तज्जनकास्त्रिभिः ॥ जनकग्रहणं मातास्वस्रोर्दाराणामुपलक्षणार्थं ॥
पितृगेहादन्यत्र यदि कन्यापि म्रीयते ॥ तत्र स्यात्पक्षिणं पित्रोर्न वान्येषामघं भवेत् ॥
दशाहात्परतः कंन्यामरणं श्रूयते यदि ॥ आशौचं तद्दिनं पित्रोर्नान्येषामिति निर्णयः ॥
स्नानवाशौचमतोन्येषां पित्रोः स्नानेन शुध्यति ॥ पित्रोः स्नानमथान्येषां नैवाशौचं वे
यते १ न शुध्यति ॥ दशाहाभ्यांतरे पित्रोर्मरणं श्रूयते यदि ॥ अवशिष्टादिनैः शुद्धाः पुत्राश्चैवापगोत्रिणः ॥
२६

दत्वाहाः श्रवणं पित्रोर्बहिःश्चेच्छ्रूयते यदि ॥ सवासा जलमाप्लुत्य स्यादात्मशौचं यथोचितं ॥ मा
सत्रये त्रिरात्रं स्यात्षण्मासे पक्षिणी भवेत् ॥ अहस्तु नवमादर्वागूर्ध्वं स्नानेन शुध्यति ॥
श्रुतं बहिर्दशाहाच्चेदं पस्मरणं यदि ॥ तथा जन्म च पुत्रस्य सचैलस्नानेन शुध्यति ॥
एकदेशाद्दूरं प्रोक्तं मासेनैवं पूर्वसूरिभिः ॥ देशान्तरं भवेद्यत्र स्नानमात्रेण शुध्यति ॥
देशान्तरलक्षणमाह ॥ ॥ महानद्यान्तरं यत्र गिरिर्वा व्यवधायकः ॥ वाचो यत्र
विभिद्यन्ते तद्देशान्तरमुच्यते ॥ त्रिंशद्योजनदूरं प्रत्येकं देशं भवेत्ततः ॥ प्रोक्तं
मुनिभिः शावं सपिण्डानामिदं भवेत् ॥ पुत्रो विषयदूरस्थे पितरौ मृतकौ
यदि ॥ श्रुत्वा तद्दिनमारभ्य पुत्राणां दशरात्रकं ॥ अन्योऽपि तथा शौचं भवे

२०

रेवं विनिश्चितं ॥ पश्चात्पौत्रं च भवेद्भर्तुरित्येवं मनुरब्रवीत् ॥ दुरस्थानिधनं भर्तु
र्दत्त्वाहाब्रूयते बहिः ॥ भार्या कुर्याद्द्यपूर्णापश्चात् अपि पतिस्तथा ॥ मातापित्रोर्य
था पौत्रो चेद्दत्त्वाहं क्रियते सुतैः ॥ अनेकेद्दिपि रूपश्चोत्तच्चैवस्यात्स्वरस्परं ॥
पितुर्दत्त्वाह मध्ये चेन्मात चेन्मृता तदा ॥ देहेऽन्त्राग्नि नाप्रेतं न कुर्याद्दुरकात्क्रियां ॥
पैत्रकादूर्ध्वमेव स्यान्मातात्रात्पौत्रं च पक्षिणी ॥ विधायोरेकदा नादि कुर्यान्मा
तृक्रियां ततः ॥ पैत्रकात्सपिंडीकरणं पूर्वमित्यर्थः ॥ मातुर्दत्त्वाह मध्ये तु भ
नदे ३ तृश्चेद्यदि वै पिता ॥ पितुर्मरणमारभ्य पौत्रो वस्रुतकं ॥ एकमेव पितुः श्राद्धं
कुर्यादेकादशेऽहनि ॥ ततो वै मातृकं श्राद्धं कुर्याद्दाषादि षोडशं ॥ अथ बाह्निच
दत्त्वाहं तेध्वस्वा कर्मस्समापतः ॥ मातृकं सकृच्चैवं सपिंडीकरणं च बहि ॥ त २०

नः कुर्यात्पितुः पुत्रपोउत्रश्च सपिंडनां तेषां स्यादेककाले वा सपिंडमिति केन [illegible] चादेकान्त
रस्तेपि पित्रोः पुत्रेण प्रेतकर्मणि ॥ एकस्मिन्नेव काले चेन्मरणं श्रूयते यदि ॥ दुर्गो
प्याच्चूरे[illegible]गौह्यात्रौ चमतुभयोः समं ॥ कुर्यादेकादशाहे तु ततो श्राद्धं पृथक्पृथक् ॥
पितुर्दशाहमध्ये चेन्मरणं श्रूयते यदि ॥ कृतक्रियायां मातुश्च पित्राशौचं न भुज्य
ति ॥ असंस्कृतायां मातुश्चेन्मरणं श्रूयते यदि ॥ पितुर्दशादिनादूर्ध्वं मातृकापक्षि
णी भवेत् ॥ कृत्वा प्रेतक्रियामादौ मातुरेवाथवा पितुः ॥ कृतक्रियायां मातुश्च श्राद्धं
स्यात्सितृपूर्वकं ॥ मातुर्दशाहमध्ये तु पितुश्चेत्कृतकर्मणः ॥ मरणं श्रूयते तत्र मातुः
कर्म कथं भवेत् ॥ पितुः श्रवणमारभ्य दशाहं स्तावकं भवेत् ॥ आशौचानंतरं कु

न: २

२८ र्यो मातृकं सकृकं सुतः ॥ अवंतिचूष्टं च व्यालिंविसेप्रेतकर्माथ वैपितृकं ॥ कुर्योद्दाद्यापु
त्रिकं श्राद्धमन्यथा कृतकर्मणः ॥ पैतृकं प्रेतकृत्वाथ मातृकं च तथापि हि ॥ आनुलो
वंपक्षिमातुः कुर्यात्प्रौक्षिक्याद्दिकं ॥ दूरदेशं गते कान्तं दूरतः श्रूयते न चेत् ॥
यदि पूर्ववयस्कस्य यावत्स्यादष्टविंशतिः ॥ तथा मध्यवयस्कस्य षष्ट्याः पंच
दशैव तु ॥ तथापरवयस्कस्य यावद्द्वादशवत्सरं ॥ अत ऊर्ध्वं प्रेतकर्म कार्यं
तस्य विधानतः ॥ कृत्वा षडब्दकृच्छ्रं वा प्रायश्चित्तं स्वशक्तितः ॥ प्रेतकार्ये कृते तस्य य
दि स्यात्पुनरागतः ॥ घृतकुंभेन संस्थाप्य सर्वौषधिभिरप्यथ ॥ संस्कारान्सकलान्कृ
त्वा मौंजिबंधमाचरेत् ॥ पूर्वपत्न्या सहैवास्य विवाहः कार्य एव हि ॥ अथ हूद द्वाहू २८
दूर्ध्वमवलोकने ॥ दंपती पितृपुत्रौ च स्वश्रूश्वशुरौ वै भ्रातरौ तथा ॥ पितृव्यमातुलौ चैव भ

२

मिनीभ्योतरौतथा॥ होमत्रु दृष्यतीलेतु दूरदेशांतरे यदि॥ एतेषमेकमेकोपि

नान्येषांमवन्तोकुर्यात्॥ रुद्रंतिकेश्विद्रा-वा यो अन्योन्यमवन्तोकृतं॥ कृत्वा

ल्पयेथवाशीर्वैस्ताब्राह्मणाल्पदीपकौ॥ कृत्वासंपूज्यविधिवद्दुग्धौतौदे

वमध्यतः॥ ध्वजत्रीकोस्यमयंपात्रेसजलेरत्नपूरितं॥ कुर्यात्तिरेमेत्रौषधी

श्चद्विजेस्तामवन्तोकुर्यात्॥ आननेवैकमेकस्यहृष्यासमन्यकृत्वावन्नमेते

ब्राह्मणेभ्योयथाल्मास्मारदाद्दन्नंसदक्षिणं॥ अन्येभ्यश्चाथविप्रेभ्योय

थावित्तानुसारतः॥ तेभ्योपिदक्षिणांदत्वापूजयेच्चपुनःकृत्वं॥ नवादेवा

स्व२ क्शिजान्सूर्यमानासैस्यमंदिरं॥ ततोव्याहृतिभिर्होमंकृत्वालभप्टोत्तरंतिलैः॥

दत्वाचभोजयेद्विप्रान्यथावित्तानुसारतः॥ ब्राह्मणैःसंहभुंजीतसर्वोरिष्ट

२९
प्रस्तांलयेत् ॥ दुस्संयः कुरुते विप्र तस्यानिष्कं न विद्यते ॥ आतुःकृामीनरश्चैवन
ष्टस्वामावलोकयेत् ॥ पूर्वावलोकितानांतु विधिरेषउदाहृतः ॥ जश्चै
वापूर्वदृष्टानांमितिप्राहुर्मनीषिणः ॥ ॥ अथानुगमनं ॥ ॥ प्राणं
सजतियानारिभर्ताचैवतुयेऽकृते ॥ तस्याएवतथाकुर्यात्पित्र्यसंस्का
रसक्रिया ॥ अग्निश्चकस्तथाहोमेस्नूपस्थानंतथैवच ॥ संप्लुतेवाहि
कर्तव्योविनापिंडं[illegible]तिलोदकं ॥ उत्तरीयंतृलापात्रमग्निश्चैवतथा
रुनेर चरुः ॥ एकमेवभवेत्कर्त्तारंपयोरनुयायिनोः ॥ नवश्राद्धंसपिंडीत्वंषोड २९
शान्दिकमेवच ॥ ततोश्राद्धंसुतःकुर्यादंपयोश्चपृथक्पृथक् ॥ ॥ ८

अथ सापत्नमातृविषयं॥ ॥सापत्नमातृमरणं श्रुत्वा च बहिर्भूतं॥ प्रथमेऽब्दे म
मी तेवा त्रिदिनं चाथ पक्षिणी॥ यावत्प्रथमाब्दस्योर्ध्वं त्रिरात्रमानीं च॥ तदूर्ध्वं स्ता० २
पक्षिणी॥ पुत्रएवं सा सापत्नमातृविषयएवंतत्॥ अपिता द्वादशतीरेव्हे
त्रिरात्रमुक्तं॥ ॥तदशुध्याश्च॥ ॥तथा च॥ ॥पितृपत्न्यामृता पांतु
वैयदा॥ संवत्सरे वृत्ती ते त्रिरात्रमशुचिर्भवेत्॥ पुत्रस्योपनयनादूर्ध्वं मरणं श्रू
रा० ३ यते यदि॥ दशाहात्परतो पावैद्यस्यादिनं तथा॥ पुनर्दशाहात्परतो पुनर्दशाहे
भवेद्यदि॥ अन्येऽवेकेषु पित्रवैषां त्रिदिनं सूतकं भवेत्॥ सर्वांचौलसंस्कृतानां
मातरो वंनवचिद्यते॥ गृहीतस्यां पितृकर्तुः स्त्रीदिनं श्रावकं भवेत्॥ पुत्रो यैर्भवेत् दि० २

तौ पुनर्दहनकर्मणि ॥ आद्यं श्राद्धमगृहीतस्या मातृशौचं न च विद्यते ॥ सोदेहं
३० शावकं भवेत् ॥ ॥ केचिदितो ॥ माहुः ॥ ग्राहेपि पूर्वे मातृशौचे पितुस्यासंस्थि
तस्य तु ॥ दाहादि पुनराशौचं दशाहमिति कथ्यते ॥ पुत्राणां भिद मातृशौचे च अन्ये
षां त्रिदिनं भवेत् ॥ प्राग्गाहिणां तु नैवस्या कृतं वै त्रिदिनं भवेत् ॥ अथासपिं
डाशौचे ॥ पुत्री गृहीष्ववान्यत्र प्रमृतो पितरो यदि ॥ दशाहाभ्यंतरे पुत्र्या स्त्रि
रात्रं त्वावसूतकं ॥ पित्रो दशाहादि नादूर्ध्वे मरणा कन्यके ॥ श्रूयते यच्चेत्तस्याः
पक्षिण्याशौचमिष्यते ॥ श्वशुरगृहे मृते भ्राता भ्रातृगृहेथवा स्वसा ॥ आशौ
चं त्रिदिनं तत्र पक्षिण्यापरत्र तु ॥ भगिनीसूतकं चैव भ्रातुश्चैवाथ सूतकं ॥ ॥ ३०

३ ॥ भगिन्याश्चात्मनेः पित्रोर्मातामहश्चतं सुतः ॥ म्रियते स्तकं स्यायास्नानं तेषां मुच्यते ॥ १ ॥ ३
नैल स्याद्भ्रातृपत्न्याः सुतथा च भगिनीपते ॥ मरणं श्रूयते मातुलेन्नाहासरतो यदि ॥
दिनमेव स्वसुः प्रोक्तं स्नानं स्याद्भगिनीपते ॥ दत्ताहासुतो भ्रातृमरणं श्रूयते
स्वसुः ॥ तस्यैकदिनमाशौचं तस्याः स्नानमुच्यते ॥ ॥ अस्यार्थः ॥
आत्मनो भगिन्यः मातापित्रोर्भगिन्यः मातामह्यः चकारान्मातामही तत्सू
६ ग ४ तइति मातामहः सुतः ॥ एते म्रियंति चेत् कन्याः अविवाहिता यास्नानमा पा ५
मातामह त्रमेवा दत्तकं न्या मरणे तेषामिति भगिनी पित्रोर्मातामही मातुनामपिस्ना
नमात्रमेवेत्यभिप्रायः ॥ पितृष्वसुः पतिर्मातुः स्वसुर्भर्त्ता मृतो यदि ॥ दत्ता
द्यंतरे स्नानाद्शुद्धं दूर्ध्वं न किंचन ॥ मातामहो मातुलश्च म्रियते वाथ योस्त्रियः ॥

३१ दौहित्रो भागिनेयश्च पितृमातृश्च वै स्वसा ॥ मातास्वसास्वपसुमित्रयते स्वगृहे यदि ॥
आनौच त्रिदिनं तत्र परवेनूमनिपक्षिणी ॥ श्रोत्रियाचार्ययोर्नित्यं उपाध्यायश्च वै गुरुः ॥
मित्रश्चैव सहाध्यायी मृतश्चेत् स्वगृहे ऽहं ॥ स्वगृहास्परगृहमपि मृत्यते परगृहे पक्षि-
णी स्मृता बालु ॥ मरणं त्वसपिंडानां गृहान्चैव बहिःस्मृतं ॥ सद्य स्नानेन शुद्धिः स्यादिति
प्राहुर्मनीषिणः ॥ ॥ अपसपिंडाकृति ज्ञातयो भवंतीत्यर्थः ॥ ॥ तस्यैव वचे
श्रोत्रं मातुलौच्चे चान्यगोत्रिणां ॥ भवेन्नैवाथ तत्सम्यग्रूयेवं मुनयो विदुः ॥ ॥
अथ पक्षिण्यादिलक्षणं ॥ ॥ द्विदिवारात्रिरेका च पक्षिणीत्यभिधीयते ॥
अहोरात्रमिति प्रोक्तं नैत्यिकीत्यभिधीयते ॥ आसायमहरेवस्यात्सद्यस्नानं काल उ-
च्यते ॥ एवं विचार्य नित्ये शीलं मातुलौर्बेद्वमनीषिणः ॥ ॥ अथातुरस्नानं ॥ ॥ ३१

आतुरे तु समुत्पन्ने दशकृत्वा रमनातुरः ॥ स्नात्वा चम्यस्पृशेदेनमातुरः शुद्धिमाप्नुयात् ॥
ज्वराभिभूता या नारी रजसा च परिप्लुता ॥ कथं तस्या भवेच्छौचं शुद्धिः स्यात्केन कर्मणा ॥
चतुर्थेहनि संप्राप्ते स्पृशेदन्या तु तां स्त्रियं ॥ सा सचेलावगाह्याप्सु स्पृष्ट्वा स्नात्वा पुनः
पुनः ॥ अंते च वाससा त्यागः स्नाता शुद्धा भवेत्तु सा ॥ ॥ अथ रजस्वलामरणं ॥ ॥
पंचभिस्नापयेद्बालां गव्यैः प्रेतां रजस्वलां ॥ वस्त्रांतरं वृत्तां कृत्वा तां दहेद्विधिपूर्वकं ॥
सूतिकायां मृतायां तु कथं कुर्वंति याज्ञिकाः ॥ कुंभे सलिलमादाय पंचगव्यं तथैव च ॥
पुण्याभिरभिमंत्र्यापो वाचा शुद्धिं चलेत्ततः ॥ तेनापि स्नापयेद्बालां दाहं कुर्याद्यथाविधि ॥
अथान्यप्रश्नः ॥ ॥ रजस्वलाभ्यंतरे चेन्न जायते चेत्प्रसूतिका ॥ होदोषि वा विधानेन
मंत्रवत्सैतमेधिकं ॥ कथं तस्या भवेच्छुद्धिर्दाहकर्म कथं भवेत् ॥ सूर्पेण स्नापयेद्धि प्रोक्ष्य
रतनोजकैः ॥

पंचपल्लवसंयुक्तैः पंचगव्यैः कुशोदकैः ॥ कारयित्वा ततः स्नानमभिषिंचेत्कुशोद
३२ कैः ॥ दाहयित्वा विधानेन मंत्रवत्सैत्समेधितं ॥ ॥ अथ गर्भिणीमरणं ॥ ॥ प्रव
क्ष्यामि क्रमेणैव शौनकोहं द्विजन्मनः ॥ गर्भिण्यां तु मृतायां वै कथं कुर्वंति मानवाः ॥
गर्भिण्या मरणे प्राप्ते षण्मासाभ्यंतरे यदि ॥ सहैव दहनं कुर्यात् गर्भच्छेदं न कारयेत् ॥ प्रे
तानूमनूतां तीर्थे वाथ भर्ता वा पुत्र एव वा ॥ छेदयेदूर्ध्वं षण्मासा गर्भिमरणं यदि ॥ नाभेरधो वा
मभागं गर्भच्छेदो विधीयते ॥ शूनेस्त्रछेदयेद्भर्ता पुत्रो वाप्यन्य एव वा ॥ स गर्भो यं
मृतायां तु संस्कार्यो दुग्धेन तु ॥ आपोहिष्ठात्रिभिर्मंत्रैः प्रोक्ष्य गर्भं समासिनं ॥ तूष्णीमा
दाय जीवंतं दापयेत्तनमन्यथा ॥ ॥ यस्तस्तनं रसनया व्याहृत्या ग्रहमातृवरेतु ॥ जुह
जे । र्याद्गणं दद्याद्यथार्थं ... नपूरहेतु ॥ मद्गर्ग्ममकुशोगोमूत्रैरापोहिष्ठादिभिस्त्रिभिः ॥ स्ना ३२

पद्दत्वा विधायान्यद्धस्त्रं वतांद्देहतू॥ मृते पत्यौ दशाहं स्त्रीस्पृयते वा रजस्वला॥ भुत्वा शुद्धा
यथाकाले स्नात्वा सूत्रं विमोचयेत्॥ सूत्रमंगलकसूत्रमंगलकमिसर्वथः॥ ॥अथ दुर्मरणं॥
विषुसालादिवांन्नैडोसर्पपातृद्दि जादपि॥ एवं स्वस्थ्या प्रपश्रुम्यश्च मरणं पापकर्मणां॥
आत्मानं घातयेयस्तु विषशस्त्रादिना यदि॥ स्वेच्छया मृत्युमाप्नोति सयांतिनरकं ध्रुवं॥
न्क्षिपेदस्थीनि गंगायां नानृरिरा वार्थसंस्थितं॥ न दीपदन्यास्तु यातीर्थे दुर्मृतस्य नरस्य च॥
वर्षादूर्ध्वं भवेत्तस्य प्रायश्चित्तं विधानतः॥ नारायणबलिं दत्वा पाल्लातृ विधिमाचरेत्॥
प्रेतकर्म ततः कुर्याद्दाहादिस्वकृठंहितं॥ षोडशाद्दिसपिंडांतं मरालस्यापतिष्ठति॥
देशकालभयाद्वापि सद्यः कर्तुमुपक्रमेत्॥ प्रायश्चित्तं द्विगुणितं विधायाथोर्ध्वदैहि
कं॥ मृतस्यानिच्छयासद्यः कर्तव्या प्रेतसत्क्रिया॥ प्रायश्चित्तविधिं दत्वा नैवेच्छया मृतस्य तु॥

गर्भस्त्रावादिमासे हत्ते सप्तदिनादर्वाक्सूतो यदि ॥ भवेद्दुर्मरणं प्राहुः ॥ ऋषेवं पूर्वसूरयः ॥
३२ अस्नात्वा चाथवा भुक्त्वान्नं वै नृपस्यापि तथाहिता ॥ एवं विधस्य विप्रस्य सर्वदा सूतकं भवेत् ॥
व्याधितस्य कदर्यस्य ऋणग्रस्तस्य सर्वदा ॥ क्रियाहीनस्य मूर्खस्य स्त्रीजितस्य विशेषतः ॥
व्यसनासक्तचित्तस्य पराधीनस्य नित्यशः ॥ श्राद्धत्यागविहीनस्य भस्मान्तं सूतकं भवेत् ॥
स्वाध्यायजपहोमस्य ज्ञातृत्वं चैव वर्जयेत्स्मरः ॥ संध्यालुमनसा कुर्यादर्घ्यमात्रं ममन्त्रकं ॥
नरस्विजं दीक्षितानां च याज्ञिकं कर्म कुर्वतां ॥ नैवाशौचं भवेत्तेषां पितुश्च मरणं विना ॥
जनने मरणे चैव नाशौचं ब्रह्मचारिणां ॥ पित्रोर्मरण एव स्यादाशौचं ब्रह्मचा
रिणां ॥ ॥अथास्थिशुद्धिः॥ ॥अस्थिशुद्धिं प्रवक्ष्यामि पंचामृतकुशोदकैः ॥
...स्स्म गोमयेनैव संलिप्य प्रोक्षयेज्जले ॥ दत्त्वा वारनिमज्जास्य प्रतिप्रणवसंयुतः ॥ ३२

पंचगव्यैश्च संमृष्टोध्यात्वा चांतिर्याद्वकेपिवा॥ केशाधायेश्च संप्रोक्ष्य चतुर्विंशतिवामुभिः॥
हैममौक्तिकरत्नेभ्यः संमुक्तानि चकारयेत्॥ संछादिनेनसंवेष्ट्यसप्तम्रूनंतु कारयेत्॥
वेष्टइत्वाम्रपात्रेणाथवा मृगचर्मणा॥ सुसंस्कृतानामेवास्थ्नामस्पृश्यत्वं न विद्यते॥ असंस्कृतानि
चास्थीनि नस्पृशेद्ब्राह्मणः कश्चित्॥ ॥अथास्थिनिक्षेपः॥ ॥छ॥ यावदस्थि मनुष्याणां गं
गातोयेचतिष्ठति॥ तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते॥ दशाहाभ्यंतरे चापि गंगायास्थापि
तं यदि॥ अर्धोदये मृते यावतां वस्तुण्यमवाप्नुयात्॥ वत्सरात्प्रथमाद्वर्वाक् तीर्थे चास्थि विनिक्षि
पेत्॥ विनागंगामथास्थि निद्वितीये ह्येस निःक्षिपेत्॥ स्नानं कृत्वा न संस्नाप्य केशवादेश्च नाम
भिः॥ प्रक्षाल्य पंचगव्येश्च पुष्पैः समम्युपार्चयेत्॥ दध्यन्नं दत्वाथ विप्राय ल्लब्धानां सुसमाहितः॥
उद्धरेत्पितृनामानि सुसंकल्प्य यथाविधि॥ अयत्नामरणाद्रूवेणधर्मो यतिनमोस्तुते॥ विवर्जयेज्ञ लोस्थिनि

३४ नमो नारायणाय च॥ ॥अथ गुर्वादिलक्षणं॥छ॥ निषेकादीनि कर्माणि यः करोति यथाविधिः॥ अथवाभेष
प्रेण संभावयति चान्नेन स विप्रो गुरुरुच्यते॥ कुलविद्वत्समायातो वंशेषस्य परंपरा॥ पुरोहितः
स विज्ञेयः सर्वसंस्कारकर्मसु॥ उपनीय च यः शिष्यं वेदमध्यापये... ...न्न नः॥ संकल्पं सरह
स्यं च तमाचार्यं प्रचक्षते॥ एकं देशं च वेदांगान्यध्यापयति वा पुनः॥ योध्यापयति वृत्त्यर्थं उपाध्यायः
स उच्यते॥ आग्न्याधेयं पाकयज्ञं अग्निष्टोमादिकान्मखान्॥ यः करोति वृत्त्यर्थं यस्य स ऋत्विगिहोच्यते॥
पिते वं गुरुरित्येवं तन च्यैवपुरोहितः॥ आचार्यो वेद नाश्चापि गुरुस्तं स्माच्चतुर्षपि॥ ॥इति श्रीना
रायणविरचितायां धर्मप्रवृत्तिः अशौचप्रकरणं समाप्तं॥ २ ॥छ॥ अथ व्रतांगभूतायनियमा उच्य
ते॥ ॥ब्रह्मचर्यं दया क्षांति दानं सत्यमकल्कता॥ अहिंसास्तेयमाधुर्यं दमश्चेति यमा दश॥ स्ना
नमौनोपवासेनस्वाध्यायोपस्थनिग्रहाः॥ नियमा गुरुशुश्रूषा शौचाक्रोधाप्रमादता॥ एकान्नक्रे नन्नले ३४

नक्तचैवायाचितेनच॥ उपवासेनचतथापादकृछ्रमुदाहृतं॥ यथाकथंचित्रिगुणाःप्रा
जापत्योयमुच्यते॥ अयमेवातिकृछ्रस्यात्पाणिपूरान्नभोजनः॥ प्रातस्तद्वादशन्तु
ग्रासाःसायंपंचदशन्तु॥ अयाचितेतुद्वौचाष्टौपादंनिरन्नंस्मृतं॥ सायंद्वाविंश
तिग्रासाःप्रायःषड्विंशतिस्तदा॥ अयाचितेषोडशतुअष्टावन्नमस्यस   मुदाहृतः॥
कुकुटांडप्रमाणस्तुमयूरांडप्रमाणतः॥ ग्रासप्रमाणंविज्ञेयंयथावास्यविशंन्मुखे॥
सायंप्रातस्तथैवैकंदिनद्वयमयाचितं॥ द्वादशाहोपवासेनपराकःपरकीर्त्तितः॥ गो
मूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिकुशोदकं॥ प्राश्यापरेह्युपवसेत्कृछ्रोयंमहासांतनःस्मृतः॥
॥५॥ अत्रगोमूत्रादिप्रमाणं॥ ॥ब्रह्मणोक्तंज्ञेयं॥ ॥पिण्याकाचामतःक्रांतः
क्रांतसक्तूनांप्रतिवासरं॥ एकरात्रोपवासस्यमहाकृछ्रोयमुच्यते॥ एषांत्रिरात्रमभ्यस्यर्थं
सापेतेनंचरेत्॥ एकैकंग्रससंपीत्वातप्तपवासस्त्वनःपरं॥ सप्ताहेमलुकृछ्रोयं॥२

९ ॥ पिता माता मह श्चैव जामाता भगिनी त्रयं ॥ श्वशुरेन च संबंधाः सप्त गोत्राः प्रकीर्तिताः ॥ ९
३९ सहस्रपरिसंख्यया ॥ निर्गुणं यो वादि वा वापि यद्दानं हृतं भवेत् ॥ त्रैकालसंध्याकरणा
४२ समपापं प्रणश्यति ॥ वेदाभ्यासरतं नूनं महायज्ञक्रियापरं ॥ न स्पृशंति च पापानि महा
पातकिनं विना ॥ लोकं विलोक्य पारवंडं तम साकं वल्लीं हृतं ॥ प्रज्ञा भाव घने छन्ने ध्रु
तिस्मृत्यर्थ भास्वरं ॥ सन्मार्गच्युत मुन्मार्गमानिनं चास्त दर्शनं ॥ पतितं पाप कृत्कृष्ण नो
नाम्नोति समाकुलं ॥ अतसा यो परायसान्युध्वं सं प्रयत्नतः ॥ मन्वाघने कृतो स्त्राणां
४५ नूनं स्त्रदीपः कृतो मया ॥ ॥ इति श्री नारायणविरचितायां प्रायश्चित्त प्रकरणे
[illegible] ॥ ॥ इति सप्तगोत्राः ॥ ॥ अथैकोत्तरवृद्धिकं ॥ ॥ पित्रादीनां च स
प्तानां एकैकस्य चतुर्दश ॥ मित्रस्वामिगुरूणां च कुलैकैकोत्तरं स्मृतं ॥ ॥ मधूप
र्क विषयं ॥ ॥ द्विरावमध्यस समासीनः कर्त्ता प्रसन्मुखो वरं ॥ प्राङ्मुखेन समासीनेम ३९

मूकोंधोबधिरस्तब्धाः पंगुःकुब्जोनपुंसकाः॥ कुष्ठीरोगीक्षयरीहस्वदोषास्तताबुधैः॥
कुलंशीलंवपुर्विद्यावयंवित्तंसनाथता॥ गुणाःसप्तवरेयस्मिंतस्मैकन्याप्रदीयते॥
अथादानलक्षणं॥ ॥हिरंण्यंधान्यमन्नंवस्त्रानंचैवतसाश्रुच॥ चतुर्विधा
नामेतेषांजांदसंज्ञाप्रचक्षते॥ सालंदलंततोदानंमेत्स्यंवाथत्रिनिष्कवं॥
हेमदष्कमोभंवेत्रिंशद्राक्षस्वकउच्यते॥ ॥दाहृतः॥ ॥द्वादशग्राटकधान्यस्य
दश्कंरसभिधीयते॥ त्रिंशद्भक्ष्यास्तस्यकस्यकथितोबुधैरपि॥ द्वादशद्विज
भोज्यंतेदश्केस्वकउदाहृतः॥ त्रिंशद्दैवहितलक्षोस्येकोदःपरिकीर्तितः॥ समुद्र
मात्रसिस्नानमेकस्यादलक्षुरवाहि॥ लक्ष्यास्तेत्रिंशद्देकादःकथ्यतेमुनीभिःसदा॥
फाल्गुणीदसमेकादमेकैकंलक्षथकृत्स्थक॥ षडदंतेद्विजैःप्रोक्तंप्रायश्चित्तंचविंदुधैः॥

३८ सानुगीतिनूलसंख्याकाद्यष्ट्राद्युब्दस्यचैवहि॥ चतुर्विधानामप्येवंप्रायश्चित्तंविनिर्दिशेत्
एवंवाकुमतान्ध्रेयथाविधानुसारतः॥ तीर्थानुगमनेनैवस्नानहोमजपादिना॥
गोभूतिकहिरण्याद्यंवासोधान्यादिदानिच॥ सेपल्लवणामिश्याहुद्धनौनाःप्रकीर्ति दा३
ता॥ सालंध्यलांसवत्सांचदक्षिणांचपयस्विनं॥ गांप्रदद्याद्दत्तकृत्श्वेतमौल्यंवा
स्वशक्तितः॥ निवर्तनमितांभूमिंद्रोणत्रयमितास्तिलाः॥ सुवर्णनिष्कपादंस्या
दाज्यंचैवाढकंस्मृतं॥ सूक्ष्मवस्त्रद्वयंचैवगुडंचपकमष्टकं॥ सार्द्धखारीद्वयंचा
न्यव्रीहयःपरिकीर्तिताः॥ निष्कत्रयमितंमौल्यंलवणंसार्द्धखारिकं॥ प्रमाणंदत्त
दानानांकीर्तयंतीमनीषिणः॥ बलवत्सकधेनूनांसहस्रंयत्रतिष्ठति॥ तद्दु ३८
निवर्तनंज्ञेयामितिभूपालातपोधवीत्॥ सानुगीतिनूलवद्धृस्युरेकाब्दस्यचैवपुत्र॥

षणींगुलसंसक्तवाह्यं षडंद्ः परिकीर्तितः ॥ हेमान्तस्नानयात्रायां मांससमानं स्यात्तुलुष्टयं ॥
द्रस्के वर्त्तमनूक्ष्णश्वेदकैकं वापि कृष्णकं ॥ याकुर्मेनूक्यते चैषां प्रचतुष्टाश्च कीर्तितः ॥
किंचित्तासु वर्णेतु स्नानं यपि समाचरेत् ॥ कुर्यात्तस्यासमर्थोपि यथावित्तानुसार
तः ॥ प्रत्याम्नायस्वरूपेण तामत्र कर्षतमानवः ॥ निवेद्य हृतपानीयपरिग्रहोसमि
धोस्वयं ॥ आज्ञापितस्तथा लब्ध्वाचमनादिकमाचरेत् ॥ स्नात्वा प्राच्यां वजोदा
नं प्रायश्चित्तनिमित्तकं ॥ औदोदधानथाचांतेष्युदीच्यां पनिमित्तिकं ॥ हव
नं पंचगव्यस्य तत्र मंत्रः पुरःसरं ॥ हत्वा व्याहृतिभिश्चैव तिलाज्यं कुहुयारथ ॥
प्रायश्चित्ती पंचगव्यं पिबेत्ततः समाहितः ॥ परिषद्गणयश्चैव प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥
पुनः परिषदं नत्वा समभ्यर्च्य स्वशक्तितः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः पूतो भवति मानवः ॥

३७ प्रायश्चित्तीयतां हि स्याद्धजमः परिकीर्त्तितः ॥ वेदहीनः कर्मनष्टो मध्यमः परिकीर्त्तितः ॥
नीचसेवारतो वैरश्रून्यः स्याद्धमो हि सः ॥ एवं ज्ञात्वा ततो विद्वान्प्रायश्चित्तं विनिर्दि-
शेत् ॥ कर्षमात्रं सुवर्णस्य षट्पं स्यादभिधीयते ॥ तदभावे द्रम्मं ष्वेवा गुंजामा-
त्रकमेव वा ॥ द्वादशात्कधान्यं धान्यं षट्पदमभिधीयते ॥ षट्पमेकं न दिस्नानं द्वा-
दशा विप्रभोजनं ॥ गुंजामात्रसुवर्णं वा षट्पः सर्वत्र चैव हि ॥ तद
भवेत्थवा ताम्रकर्षपात्रमथापि वा ॥ षट्पदं ब्राह्मणाः स्यात्क्ष ब्राह्मणया श्वतरद्ध्रां ॥
गोवस्तु तरमेवाणुः न्रावेद्धिगुणमुच्यते ॥ अस्थिक्रनि त्रिगुणं प्रोक्तं पालानोतु च-
तुर्गुणं ॥ दाने स्त्रीवतीप्रोक्ता यदुक्तं न्नं भु वेहि वै ॥ द्विजः संवत्सरं न्चैको यस्त्रि-
बालान्वितो भवेत् ॥ दद्याद्धस्तेन दंडं स्यात्त्रिवर्षाद्दंडनिवर्त्तनं ॥ निवर्त्तने श्वेता ३७

बद्भिः गो-चर्मपरिकीर्तितं॥ ॥इति गोचर्मलक्षणं॥ ॥अथ धान्यपरिमाणं॥ ॥२
पल्लद्वयं तु प्रसृतिर्द्विगुणं कुडवं स्मृतं॥ चतुर्भिः कुडवैः प्रस्थः प्रस्थाश्चत्वारि आढकः॥ आ
ढकैस्तैश्चतुर्भिश्च द्रोणस्तु कथितो बुधैः॥ कुंडं द्रोणद्वयं शूर्पः खारि द्रोणास्तु षो
डश॥ टंकार्षबिल्बानि कुडवप्रस्थआढकः॥ राशि द्रोणखारि योत्तर चतुर्गुणाः॥
वाल ४ एवं माष १ माष ४ एवं टंक षट्टंक ४ एवं अक्ष १ अक्ष ४ एवं पल १ बिल्व १ बिल्व ४
एवं कुडव ४ कुड १ एवं प्रस्थ ४ प्रस्थ १ एवं आढक ४ आढक १ एवं राशि १ राशि ४
एवं द्रोण १ द्रोणं ४ एवं खारिका १॥ ॥इति धान्यपरिमाणं॥ ॥अथ सुवर्णपरि
माणं॥ ॥जालसूर्यमरिचिस्थ त्रसरेणु रजः स्मृतं॥ तेऽष्टौ लिक्षा तास्तिस्रो [illegible]
[illegible]र्षस्यो राजसर्षप उच्यते॥ गौरस्तु ते त्रयः षट् यावो मध्यस्तु ते त्रयः॥ [illegible]कः पंचते

मषस्तेस्तुवर्णस्तु षोडश ॥ पलं सुवर्णाश्चत्वारः पंचवापि प्रकीर्तिता ॥ द्वेषद्वृतेरौ
२८ प्य माषो धरणः षोडशानि स्मृतः ॥ शतमानं तु दशभिः धरणैः पलमेव च ॥ निष्क
सुवर्णाश्चत्वारः कार्षिकस्ताम्रिकः पणः ॥ ॥ अन्यपक्षः ॥ ॥ यवस्यात्सर्षप
पैः षड्भि गुंजा च स्यात्त्रिभिर्यवैः ॥ गुंजाभिः पंचभिश्चैको माषकः परिकीर्तितः ॥
माने तु स्यांगुलिप्रस्थेः गुंजाः पंचाथ माषकः ॥ ते षोडश स्याच्चतुष्कांनोस्त्रिपलं
कर्षंचतुष्टयं ॥ ७ ॥ इति श्रीनारायणविरचितायां धर्मप्रवृत्तौ अष्टादि
स्त्रणसमाप्तं ॥ ४ ॥ ७ ॥ अथ वधूप्रवेशः ॥ ॥ तत्रेदं सूत्रं ॥ ॥ प्रयाण
उपपद्यमाने पूषात्वेतो नयतु हस्तगृह्येति यानमारोहयति ॥ ॥ कारिका ॥ ॥ २८
विवाहानंतरं गच्छेत्सभार्यः स्वस्य मंदिरं ॥ यदि ग्राममतिरेत स्मात्तत्र यानेन गम्यते ॥ १ ॥

विवाहमारभ्य वधूप्रवेशं समेप्येशुभं षोडशवासरस्य॥ निषिद्धतारातिथियोगदोषो न तत्र
चैवं मुनयो वदंति॥ आषोडशाहाद्दिनाद्वा कुर्नववध्वाः प्रवेशने॥ तिथिवासरेताराणां
दोषस्तत्र न विद्यते॥ ॥तथा चारस्तथैव कार्यं॥ ॥विवाहमारभ्य वधूप्रवेशो युग्मेदि
ने षोडशवासरावधि॥ मासमासमाने यदि पंचमे स्यात्ततस्तदूर्ध्वं न दिवा प्रशस्तं॥ वधूप्र
को ५ वेशनं यदि पंचमे सप्तमेपि वा॥ नवमे च शुभे वारे सुलग्नः शशिनो बले॥ उद्वाहे च तु रष्ट
षट्करदिने वध्वाः प्रवेशं विना मासे बुधाः षडष्टदिका न हि शुभं अन्ये श्रियायुः॥ ७ प्रदं॥
वर्षे द्विचतुः षडष्ट पंचमसु शुभं पंचवा रमुख्याः परे पूर्वोपुण्यमनोरथविभवदा वधूप्रवेशो भवेत्॥
वधूप्रवेशनं न दिवा प्रशस्तं स्फुटस्तोन्यप्रवेशनं न निशि प्रशस्तः॥ दिवा च रात्रौ च गृहप्रवेशः
संकीर्तितस्यास्त्रिविधः प्रवेशः॥ ॥इति वधूप्रवेशः॥ ॥अथ देवकोत्थापने॥ ॥
समे च दिवसे कुर्याद्देवकोत्थापनं बुधः॥ षष्ठे चैव विषमे नेष्टं सप्तमं पंचमं सप्तमे॥ ७ ॥

३९ प्रतिष्ठादिनमारभ्यषोडशाहात्पूर्वमध्यमः ॥ मंडपोद्वासनं कुर्यात् द्वादशेह्नि व्रतेदक्षः ॥१॥ ॥
व्रतबंधेतिउपनयने ॥ ॥रजोहान्यमुच्यतबुसम्मतः ॥ ॥विवाहात्प्रथमेपुष्पेत्वापाढेचाद्वि
मासके ॥ न च भर्तुर्गृहेवासश्चैत्रेतातगृहे तथा ॥ वधूवरादानं विना यस्तु मंडपोद्वासनं यदि ॥
आज्ञानात्कुरुते मूढः दंपत्योः क्षयमायुषः ॥ ॥स्मृत्यर्थसारे ॥ ॥वरेरजोंतरेग
तेत्रीन्रतमतिवक्ष्यवै ॥ कन्यान्यस्मैप्रदातव्यातथासमपदापुरा ॥ दत्तेसप्तपदेभर्तु
र्वियोगोयदिजायते ॥ नदेयात्सुनरन्यस्मैकलौकन्यामनीषिभिः ॥ ॥अथप्रतिकूलं ॥
स्मृतिचंद्रिकायां ॥ ॥पूर्णेवाब्देत्र्यपिस्यान्मसृसुमर्तुर्वस्यगोत्रिणां ॥ तदानंगलं मं७
कार्यंनारीवैधव्यकंध्रुवं ॥ ॥[illegible]॥ ॥वाग्दानानंतरं यत्र कन्यायोः कस्यचिन्मृतिः ॥
तदोद्वाहोनैवकार्यःस्वपक्षस्यक्षयरोषतः ॥ ॥वृद्धशौनकः ॥ ॥वरवध्वोःपितामातुलः ३९

पितृव्यश्च सहोदरः ॥ एतेषां प्रतिकूलं चेन्महाविघ्नप्रदं ध्रुवं ॥ पितापितामहश्चैव मा
ता चैव पितामही ॥ पितृव्यस्त्रीसुता चैव भगिनी चाविवाहिता ॥ एभिरेवाविपन्नैश्च
प्रतिकूलं बुधैः स्मृतं ॥ अन्यैरपि विपन्नैश्च कांश्चिद्दूकुर्नेतद्भवेत् ॥ ॥ मांडव्यः ॥
दंपत्योः पितरौ भ्रातानुपनीतस्सहोदरः ॥ पितृव्यस्तादृक् चैव पितामहपिताम
ही ॥ एषामन्यतमः कश्चिन्मृतो भवति मानुषः ॥ तदा तेवाड्गश्च येतेषां प्रतिकूलं वि
धीयते ॥ दीर्घाभिभूतानां दूरदेशस्थितस्य च ॥ उद्वाहवर्जनश्चैव प्रतिकूलं न
विद्यते ॥ प्रतिकूले तु संप्राप्ते विवाहं नैव कारयेत् ॥ प्रतिकूले तु के वाहः कर्तव्यः
शांतिपूर्वकं ॥ ॥ प्रतिकूलेकालमाह ॥ ॥ पितुर्मातुश्च पत्न्याश्च वर्षमर्धं तत
तदर्धकं ॥ स्थूलभ्रात्रोः सार्द्धमासमन्येषां मासमन्वितं ॥ तदंते तु पालिके धूलायथा

४० क्तविधिना ततः ॥ पुनश्चैवाथ वाग्दानं स्वस्त्यालम्भं विधीयते ॥ संकटे समनुप्राप्ते
यावज्ञवल्केन योगिना ॥ नूांतिरुत्स्कागणेनूास्य पूजां स्वस्ति समाचरेत् ॥
श्रियं विष्णुं तथा गौरीं रुतस्त्र्यः मतः परं ॥ रुत्स्कं अप्रार्थयेद्रुस्म्यात्तन्मत्रेण वै
कमातृ ॥ सहस्रमयुतं वापि प्रात्मपौः करितेजपं ॥ एवं प्रतिमाः पूज्या आदि ले ४
त्यादिग्रहास्तथा ॥ नूांस्कन्दोविधिना कुर्यात्कलशस्थापनादिकं ॥ स वह्निश्च म
णो श्चैव होमं कार्यं यथाविधिः ॥ ततो व्याहृतिभिर्होमं नृत्तमश्चोत्तरं हवेत् ॥
ततस्विष्टं तंहुत्वा होमं कृ षं समाचरेत् ॥ कूकनूस्कोरकेनेव सिंचेयुर्दंपती चतौ ॥
आचार्यं पूजयेद्रुम्म्याव स्त्रालंकारभूषणैः ॥ ऋत्विग्भ्यो दक्षिणां दद्यात् दक्षिणाभो
जयेद्यथा ॥ प्रतिकूकलविधिः प्रोक्तः दुसेवं पूर्वसूरिभिः ॥ अस्वस्त्या नूांतिकूपस्यप्र ४०

निषधेसतिदारूणे॥यःकुरोतिशुभामोहाद्विघ्नंतस्यपदेपदे॥अथपितरिमृतेषुनैंकर्म ४९
निषेधः॥मृतेजननमांअनकेवर्षंवर्षार्द्धमेववा॥नकुर्याच्छुभकर्माणिकुलधर्मास्तथै
वच॥पितुरब्दमतौचंस्याखण्मासंमातुरेवतु॥मासत्रयंतुभार्यायाःस्तदुर्ध्वंभ्रा
तृपुत्रयोः॥अन्येषांतुसपिंडानांमासमेकंमुदाहृतं॥ऊर्ध्वकालावधीर्यावन्तावन्नै
वशुभक्रिया॥दत्तानंतरंप्रोक्तंमातौचंयद्विजन्मना॥शुभांर्थमेवज्ञानीयात्सुतो
पिहिसपिंडने॥यावदातौचमारभ्यसपिंडीकरणंभवेत्॥विवाहादिनिसर्वाणिशुभ
कर्माणिचोजयेत्॥मृतेपितरियस्याथमृतायांवापिमातरि॥नकुर्याच्छुभकर्माणि
वर्षंवर्षार्द्धमेववा॥व्रतबंधंविवाहांश्चनकुर्याच्छोभनंततः॥वर्षंवर्षार्द्धमेकंवैद्धृते
वापिसपिंडने॥विवाहादिप्रकुर्वीतयदिमहतिसंकटे॥सपिंडीकरणादूर्ध्वंमासिकं

४१ न्यपकर्षेण॥ कन्याश्चातीतकालश्चेद्वरस्यापि भवेद्यदि॥ तस्योद्वाहे न दोषोस्ति तथा चैव वे
पनायने॥ शुभकर्माणि कार्याणि निवृत्ते सूतके किल॥ इत्यनेनोक्तं तत्सपिंडानां केचि
न्नेच्छंति मानवाः॥ व्याघ्रः॥ ॥अथ विवाहादि सूतकोत्पत्तिः॥ ॥चौले चैवो
पनयने विवाहे रत्नावासरा॥ त्रिषट्चौल्कोपनयने नांदिश्राद्धं पुरोदिने॥ प्रारंभो
वरणं यज्ञे संकल्पो व्रतसत्रयोः॥ नांदिश्राद्धं विवाहादौ श्राद्धं पाकपरिक्रिया॥
व्रतयज्ञविवाहेषु श्राद्धे होमे जपार्चने॥ प्रारब्धे सूतकं न स्यादनारब्धे तु सूतकं॥
प्रतिक्रियामनिर्दिश्य न कुर्याच्छोभनक्रिया॥ विधिर्भवेत्सपिंडानां नापरेण भयं
विधिः॥ प्रारंभात्पूर्वं मातुश्चेद्विवाहः कार्य एव तु॥ व्रतादौ पूजने चैव प्रारंभे
नास्ति सूतकं॥ ॥वृद्धशौनकः॥ ऋत्विजां दीक्षितानां च यज्ञीयं कर्म कुर्वतां॥ कर्म ४१

णि क्रियमाणे तु मध्ये चेत्सूतकं भवेत्॥ यावत्कर्मसमाप्तिस्यात्तावन्नाप्नोति सूतकं॥ विश्व
नानैमित्तिककर्मेषु कर्मेच्छा तु तो च भविष्यते॥ विश्वरूपे॥ विवाहादिषु मध्ये चेत्सूतकं स
ति-थांतरा॥ पूर्वसंकल्पितं द्रव्यं दीयमानं न दुष्यति॥ विवाहोत्सव यज्ञेषु त्वंतरा मृतसू
तके॥ तोषमन्नं परैर्देयं दात-भो-क्तृश्च न स्पृशेत्॥ सूतकेपिमाद्याणि विवाहानाहगार्ग॥
नांदिश्राद्धे कृते चैव यावन्मातृविसर्जनं॥ दर्शश्राद्धं क्षयश्राद्धं स्नानं तु तिलोदकं नैव॥ अप
सव्यं स्वधाकारं नित्यं श्राद्धं तथैव च॥ ब्रह्मयज्ञं चाध्ययनं नदीसीमातिपातनं॥ उपवासं व्र
तं चैव श्राद्धभोजनमेव च॥ नैव कुर्युः सपिंडाश्च मंडपोद्वासनावधि॥ मंडपोद्वासनात्पू
र्वं नांदीश्राद्धे कृते यदि॥ ये कुर्वंति नृपश्रेष्ठ मृत्युं प्राप्नोति निश्चयः॥ नांदीश्राद्धे कृते
चैव पित्रोः श्राद्धे कृते तिथौ॥ मोहादुपवसेद्यस्तु नरकं प्रतिपद्यते॥ पित्रोः प्रसादिने

प्राप्ते नांदीश्राद्धे न कारयेत्॥ यदि मोहाद्द्विजः कुर्यान्मांगल्यमशुभं भवेत्॥ निर्वर्तयति
४२ मांगल्यं स्वधया मे बुबुद्बुधः॥ मांगल्य विमुखा तूर्ध्व दर्पम स्कंभ्रं जीतिहि॥ मुहू
र्तेन भैले दन्यत्कथं वैवाहिकं द्विजः॥ कुर्यान्नु संकटे प्राप्ते मुनयो पि यथाविदुः॥
समाप्याद्द्विकमभ्यज्य पक्षखोत्स्युदये कृततः॥ देतू काले भयाद्वापि समाहितमना
भवेत्॥ वैवाहिकं द्विजः कुर्यात् संकटे मुनयो विदुः॥ सपिंडा नैव कुर्वंति एक
मासे गृहे पि च॥ नैव रेत्नांत्तरे दोषस्वाहाकारो भवेद्यदि॥ अथ विवाहोर्ध्वं वर्ज्यानि
ह॥ स्नानं सचेलं तिलमिश्रकर्म प्रेतानुयानं कलशप्रदानं॥ अपूर्वतीर्थामर
दर्शनं च विवाह उर्ध्वं मंगललोष्टसेकं॥ मासषट्के विवाहादि व्रतपारंभणं न च॥ ४२
जीर्णभांडादि न स्याज्यं गृहे संमार्जनं तथा॥ कुर्ध्वं विवाहात्सुतस्य यथान्व्रतबंधनात्॥

आत्मनो मुंडनं चैव वर्षं वर्षार्द्धमेव वा ॥ विवाहोपनयनादूर्ध्वं वर्षं वर्षार्द्धमेव वा ॥ नद
घालंकरकार्मपिंडानं तिलैरर्चये सिद्धृ ॥ दूरपि-वक्तर्व्य मातापित्रोः क्षयेहनि ॥
पिंडनिर्वापनं कार्यं पितृव्यादेर मुंडनं ॥ मातापितृणामेष्टकु विवाहादिषु सर्वदा ॥
४नि तिलपिंडैस्तु कर्तव्यमन्यश्राद्धं विवर्जयेत् ॥ ॥ स्मृत्यंतरे ॥ ॥ महालयेगयश्राद्धे
मापित्रोर्मृतेहनि ॥ क्षलोद्वाहोपि कुर्वीतः पिंडनिर्वपणं सुतः ॥ ॥ सस्रत्रते ॥ ॥ द्व
पिंडदानं परित्यज्य संकल्पं कारुते यदि ॥ संततिस्तु विनाशस्य संपदाहरणं भवेत् ॥
पित्रोरेव मृताहे वा माघ्यां च महालये ॥ पिंडनिर्वपणं कुर्यात् ततोद्वाहोपि यः स्मृत ॥
अथैकोदरविवाहादि ॥ ॥ प्रसद्वाहो नैव कार्यश्चैकस्मिं दुहितद्वयोः ॥ ॥ नचैक
जनन्याः सुसौर्विवाहं चोपनायनं ॥ एकजन्येत कन्ये द्वे पुत्रयाने कजन्ययोः ॥ ८

४२ अन्येद्देत्तु न चैकस्येप्रदद्यात् कदाचन ॥ एकमातृकसूतानां नाम एकस्मिन्वत्सरे यदि ॥ वि
वाहं नैव कुर्वीत वदंति मुनयो यथा ॥ विवाहस्त्वेकजन्यानामेकस्मिन्नुदके कुर्वे ॥
नानूंकुरोस्य कवर्षस्यार्द्ककाविधवाभवेत् ॥ एकोदरयोः करतलग्रहणं यदि स्योरे
कोदरयोः ॥ वरयोः कुलनानूंन्व एकाच्छेतु विधवायवतीति कन्यान यंत्ररपिभ्रम
रदद्व्युत्पैलरोयो ॥ न मंडनान्मुंडनमूर्ध्वमेति सपुत्रयोर्मुंडनमेकवर्षे ॥ न पुंवि
वाहोर्ध्वं सत्तुत्रयोपि विवाहकार्यं दुहितुश्च यकुर्यात् ॥ ज्योतिः ॥ तुर्ध्वे विवाहा
त्तनयोस्य नैव कार्यो विवाहो दुहितुस्तथापि ॥ संप्रापार्कंस्यांश्च शुराक यत्तु स्नुषा
प्रवेनूोसुरवसौरव्यं तपाट् ॥ एकोदरप्रसुतानां नाम एकस्मिन्नेव वत्सरे ॥ न कुर्यान्मे ४२
गळं त्रीणि विवाहं चोपनायकं ॥ एकोदरप्रसूतानां विवाहं चोपनायकं ॥ चौलकर्म तथा

वेति मंगलं त्रमुच्यते॥ एकस्मिं मंडपे प्येकं न कुर्यान्मंगलत्रयं॥ यदि भिन्नोदराणांस्य
समाप्यैकं पुनर्भवेत्॥ भिन्नोदराणामेकस्मिन कुर्यान्मंडपेपिता॥ समाप्य मंगलं
त्वेकं पुनः कुर्यात्त्वनांदिकं॥ ॥स्मृत्यंतरे॥ ॥उद्वाह्य पुत्रीं न पिता विदध्यात् पुत्रं त
रस्योद्वहनं कदाचित्॥ यावच्चतुर्थादिनमंगलस्य समानता वेदसो विदध्यात्॥ पु
त्रीपरिणाद्दूर्ध्वं यावद्दिनचतुष्टयं॥ पुत्रांतरस्य कुर्वीत नोद्वाहमिति सूरिभिः॥
॥ ॥पुत्रस्याप्युपलक्षणं॥ ॥अथ यमलयो॥ ॥ज्योतिः॥ ॥एकोदर्यो
वरयोरेकदिनोद्वहतो भवेन्नातुः॥ न घंतरे एकवर्षं स्याद्धुः संकटे तु भं॥ प्रतिसि न२
द्धेन संप्राप्ते संकटे महतीषु च॥ एकोदरस्यरेकाहे मंडपेकाले संकटे॥ ॥तथा चस्मृ
त्यंतरे॥ ॥न चैकजन्मयोः पुंसो विवाहस्त्वेक वत्सरे॥ अब्दभेदे शुभं केचित्सा

४४ दुर्महति संकटे ॥ ज्वलते चोल्लोपनयने भवयावद्दिनत्रयं ॥ कन्यादानेन कर्त्तव्यं पित्रा द्रूरिति
सूरयः ॥ व्रतबंधनमेकस्य तत्पैकस्य विवाहकं ॥ एकस्मिन्नेवान्यस्मिन्ने कुर्या
त्तु वै पिता ॥ मध्ये वेद्व्रतबंधस्य विवाहो यदि वा भवेत् ॥ अभिन्नोन्नो मुहुर्त्तं स्यक
न्यायां वा सुतस्य च ॥ कन्याविवाहमध्ये चेद्विवाहस्यात्सुतस्य च ॥ पितैव तु तदा
कार्यादिति केश्विदुदीरितं ॥ द्रुच्छ भवेद्यदा तत्र कथं स्यान्मातृपूजनं ॥ नांदीश्रा
द्धं भवेद्देकं होममंत्राः पृथक् पृथक् ॥ मंडनोपरि मुंडनं सहितासावाभ्यां चे
लं मुंडनमेवोक्तं वर्जयेद्दूरणां सरं ॥ कलुत्रयं पुनर्यावन्न कुर्यात्स्वशुभमंगलं ॥
कुले कलुत्रयादर्वाग्मंडनान्न तु मुंडनं ॥ प्रवेशो निर्गमः पश्चान्न कुर्यान्मंगलत्रयं ॥
नपुंसो विवाहोर्ध्वं कलुत्रयोपि चिद्विवाहकार्यं द्विहितु श्वकुर्यात्तु ॥ न मंडनाद्वापि हि ४४
मुंडनं वत्सरात्रेक न्यायां यदि नाब्दभेदुः ॥ कुले कलुत्रयादर्वाग्मंडनान्न तु मुंडनं ॥ ॥

अब्दभेदे प्रकुर्वीत मंडनाख्यं उनेभवेत्॥ पुत्रोद्वाहोन्नैव पुत्रीविवाहस्याद्दतुत्रये॥ अ
ब्दांतरामंडनं च नैकदामंडनद्वयं॥ फाल्गुणे चैत्रमासेतु पुत्रोद्वाहोपनायने॥
अब्दभेदे न दोषस्यादित्याचार्याभिवादथः॥ ॥भार्गः॥ ॥दोषस्यादूर्ध्वमुद्वा
हात्कुले चैदुपनायनं॥ न दोषः पुरुषोद्वाहादूर्ध्वकन्याविवाहिके॥ ॥व्याघ्रः॥
पुत्रोद्वाहात्परं दोषो दुहितस्याद्विवाहिके॥ नैव दोषः सपिंडेषु न दोषो भिन्नमातृ
के॥ ॥भृगुः॥ ॥फाल्गुणे चेद्विवाहस्याच्चैत्रे चोपनायनं॥ अब्दभेदाच्चकु
र्वीत न तु त्रयविलंबनं॥ ॥अथ परिवेत्तादि॥ ॥स्मृत्यर्थसारे॥ ॥
दाराग्निहोत्रादिनां च कुरुते योग्रजेस्थिते॥ परिवेत्तास विज्ञेयः परिवित्तस्तुपूर्वजः॥
पितृव्यपुत्रे सापत्ने परदारसुतादिषु॥ कुब्जवामनरोगार्त्तश्रुंगीविकलांगिषु॥ ०

४५ पुत्रीनां परिवेदने॥ ॥दोषस्यात्सर्ववर्णेषु न दोषो भिन्नमातृषु॥ विवाहानपि को
रस्या ज्येष्ठकन्यास्थिता यदा॥ तदनुज्ञा विना वापि कनिष्ठामुद्वहेत्तदा॥ कलप्र
तिक्षणं नस्याद्रजोदृष्टं न दोषभाक्॥ परिवेत्तोन्नवेघस्तो पतितः कन्यकासु च॥
अथासंस्कृतकन्याया रजोदोषः॥ ॥स्मृत्यंतरे॥ ॥असंस्कृता तु या कन्या
रजस्वला तु परिप्लुता॥ भ्रातरः पितरस्तस्याः पतितास्स्वर्न संशयः॥ ॥तथा चेति
हासे॥ ॥पितुर्गेहे तु या कन्या रजः पश्यत्यसंस्कृता॥ सा कन्या वृषली ज्ञे
या तस्याः पतिर्वृषलीपतिः॥ ॥अथ स्त्रीणां रजोदोषः प्रसंगतः कथ्यते॥ ॥
ग२ रागजं रोगजं चैव द्रव्यजं कालजं तथा॥ स्त्रीणां चैव रजः प्रोक्तं कालजं दोषदं स्मृतं॥
आकाले यदि जे स्त्रीणां तद्रजो नैव दुष्यति॥ पंचाब्दाद्द्वादशाब्दात् ऊर्ध्वं नैव दोषः प्रकीर्तितः॥ ४५

याज्ञवल्क्यः॥ ॥रजस्वा वेतु नारीणां रजो दोषो दिनत्रयं॥ चतुर्थे दिवसे स्नाता स्प
र्शमाह्द्वेनिंदितः॥ शुद्धा भर्त्तुश्चतुर्थेह्नि स्नानेन स्त्री रजस्वला॥ दैवे कर्मणि पि
त्र्ये च पंचमेहनि शुध्यति॥ ॥स्मृत्यंतरे॥ ॥रजस्वलायाः पुनरेव चेद्रजः प्रा
दुर्भूपते ष्टादशात् वासराच्छुचिः॥ अष्टादशाहे यदि चेदिनद्वयादर्वाग् विंशत्रिदि
नौ ततः परं॥ रजो भूताष्टादशात् वासरे पुनः प्रायेण या यौवनम् न लीनी वधूः॥
स्पृहेन सा शुध्यति देवपित्र्योः रजो नियुक्तं शुचिमानुषे सति॥ रजस्वलाय
दि स्नाता पुनरेव रजस्वला॥ तत्र स्नानेन शुद्धिः स्यादष्टादश दिनात्परा॥ दिनात्
चेत्षोडश नूनाद्र्वाक् नारी या वाति यौवना॥ पुनरुद्रजस्वलापि स्याच्छुद्धा स्नानेन
के वर्षा॥ रात्रौ कुर्यात्त्रिभागं तु द्वौ भागौ पूर्ववासरे॥ अतीतसूतसूते चैव ढ्ढेयौ सांकृ

४७ अन्यपक्षः ॥ राज्ञा चैव समुत्पन्ने लेरजस्वि सूतके ॥ पूर्वमेव प्रदिनं ग्राह्यं प्रायश्
शौद्यलेरविः ॥ दूलिकश्चिद्देशाचारः न तु सर्वत्र ॥ अथ द्रव्यशुद्धिः ॥ ॥
तत्रादौ भूतशुद्धिरभिधीयते ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ भूतशुद्धिर्मार्जनाद्दाहात्के
भिराक्रमणात्तथा ॥ सेनाद्युल्लेपात्कहमार्जनलेपयेत् ॥ चांडालाघूषितं यत्र
शूद्रादिभिश्च संगतिः ॥ एवं कल्मषयुक्तश्च भूरमेध्या प्रकीर्तिता ॥ श्वसू
कर खरोष्ट्राघैः संस्पृष्टा दुष्टतां व्रजेत् ॥ अंगार तुष केशास्थि भस्माद्यैर्लिप्ता
भवेत् ॥ यत्र वा स्यादमेध्या सा मूत्राद्यैः प्रसवेपि च ॥ पंचधा वा चतुर्धा वापू ४७
यैवं भूविशुध्यति ॥ इति भूतशुद्धिः ॥ ॥ अथ गृहशुद्धिः ॥ गृहशुद्धि

घवक्ष्यामिद्रव्यंतस्त्वशावपूर्वशः ॥ प्रोक्षणंसंहतानांमन्यंभांडुभिन्नमन्नंतथैवच ॥ गृहा
दापस्थलस्सर्वंगोमयेनोपलेपयेत् ॥ अद्भिःसंप्रोक्ष्यचैवाथछागेनाघ्रापयेद्बु
धः ॥ ब्राह्मणैर्मंत्रपूतैश्चहिरण्यकुशवारिणा ॥ सर्वमभ्युक्षयेत्तस्मात्ततःशु
द्धंनसंशयः ॥ ॥ द्रुतिगृहशुद्धिः ॥ निर्लेपकांचनंभांडमद्भिरेवविशुध्यति
अब्जमश्ममयंचैवराजतंचानुपस्कृतं ॥ चरूणांस्रुक्स्रुवाणांचस्नेहपात्राण्युष्ण
नेवारिणा ॥ सलेपानाममलेपानांवारिणांशुद्धिरिष्यते ॥ यज्ञसाधनभूता
नांपात्राणांचैवसर्वदा ॥ सस्यादीनांचसर्वेषांवारिणांशुद्धिरिष्यते ॥ गवा
घ्रातानिकांस्यानिशूद्रोच्छिष्टानियानिच ॥ शुध्यंतिदशभिःक्षारैःश्वका

७ वस्तुभिस्तत्र मार्जनं ॥ अग्नौप्रक्षिप्यगृह्णी याजने प्रक्षाल्य यज्ञता: ॥ गो ७

फीप हृतानि च ॥ भस्मना शुध्यते कांस्यं सुरया यन्न लिप्यते ॥ शूद्रगोत्रपुरीषे
स्तु शुध्यते स्फटपलरवने ॥ ताम्रमम्लेन शुध्येत न चेदमिष लेपि वल्लेपनं ॥ आमिष ४९
न तु यत्लिप्तं पुनर्दाहेन शुध्यति ॥ सूतिकोच्छिष्टभांडस्य सुरामद्योपहृतस्य च ॥ त्रि
सप्तमार्जनाच्छुद्धिर्न तु कांस्यस्य तापनं ॥ सूतिकाश्च थाविण्मूत्ररेतःस्वका
हृतानि च ॥ कांस्यायस्ताम्रपात्राणि त्रपुसीसकानि च ॥ निर्लेपनानि शुध्य
ति केवलेन जलेन तु ॥ शूद्रोच्छिष्टानि शुध्यंते त्रिधाक्षाराम्लवारिभिः ॥ ब्रह्म
क्षत्रविशां चैव सद्यः संमार्जनं शुचिः ॥ चतुर्थेन तु पङ्क्तौ संयोगेन तु संस्पृष्टं
तत्पात्रं शुचितामियात् ॥ गंडूषपादशौचं च वमनं कुर्यात्कांस्यभाजने ॥ षण्मासं भू ४९

विनिक्षिप्य त्र्यहं स्तस्य पुरा दहेत्तत्॥ लोहानां दहनाच्छुद्धिर्भस्मना गोमयेन वा॥ दह
नाद्रवननाद्युपि त्रैलाभं भयापि वा॥ काष्ठानां तक्षिणाच्छुद्धिर्मृद्गोमयेर्ज
लैरपि॥ एवं भोजनपात्राणां भुक्तैयः पूर्वसूरिभिः॥ संहतानां तु पात्राणां य
स्तेकमुपहन्यते॥ तस्यैव क्षालनं प्रोक्तं सामान्यं द्रव्यशुद्धिवत्॥ ॥इति
पात्रशुद्धिः॥ ॥अथ धान्यशुद्धिः॥ ॥व्रीहियवः प्रोक्षणादद्भिः शाकमूलव
फलानि च॥ नग्नात्रस्यापग्रहाराद्धानिस्तुषीकरणेन वा॥ गृहे दाहे समुत्प
न्ने दुग्धे च मानुषप्रेते॥ अभोज्यस्तु तु तो व्रीहिर्धालुड्व्यस्य संग्रहः॥ मन्त्र
येनावदातानां अधोभुवि च तिष्ठतां॥ राजमाषतिलादीनां न दोषो मनुरब्रवी

४६ नं। नूतनपात्रप्राणिनोर्यैकेवलं गृहदीपनां॥ नत्रद्रव्याणि सर्वाणि गच्छीया इविचार ४८
येत्॥ धान्य पूगफल पानांच काष्ठानांचैव सर्वदा॥ क्लिन्नानाम क्लिन्नानां भारूते
नैव शोधनं॥ ॥अथान्नशुद्धिः॥ ॥पक्षिदग्धं गवाघ्रातं वा धूलिभि रा
पूतं॥ दूषितं केशकीटैश्च मत्स्यापक्षे न शुध्यति॥ देवद्रोण्यां विवाहेषु य
ज्ञेषु प्रवृत्तेषु च॥ काकव्यभिचसंस्पृष्टमन्नं तन्न विवर्जयेत्॥ तन्मात्रं भक्त
मच्छृत्यशेषं संस्कारमर्हति॥ बहुत्वं विजानियात् स्थलेष्वन्नेषु वेयतः॥ पक्वं
४८ द्रोणाधिकं चान्नं काकश्वाद्युपघातितम्॥ नासमुद्धृत्य तन्मात्रं यत्तुलालं ४६
वृतं भवेत्॥ हेमोदकेन चाभ्युक्ष्य राजनेनांबुना थवा॥ अग्निज्वालोपसं

स्पर्शात्सुवर्णामधुसर्पिषा॥उवाणांप्लवनेनैवधान्यानांप्रोक्षणेनच॥स्थरागे
नह्युपसंस्पृष्टिमन्नंतच्छुचितामियात्॥स्रवणाघृततैलानांलवणांगोरस
स्यच॥भांडानिप्लवयेदद्भिःस्नाकमूलफलानिच॥द्रव्याणांचैवसर्वेषांशुचि
रुप्लवनंभवेत्॥प्रोक्षणंसंहतानांचदारवाणांचतक्षणात्॥घृतंचैवदधि
क्षीरंतथैवेक्षुरसोगुडः॥मृद्भांडास्थितंतक्रंतथामधुनदुष्यति॥आमेमां
सघृतंक्षौद्रंस्नेहश्चफलसंभवः॥म्लेछभांडस्थितादुष्यानिष्क्रांताःशुचयः
५२ स्मृताः॥निर्यासानांचगुडानांलवणानांतथैवच॥कुसुंभकुंकुमानांचऊर्णा
कार्पासयोस्तथा॥भस्मस्पर्शनतःपोकाष्ठानांश्वभिश्चांडालैवायसैः॥स्पर्शनेवि

४९ हितंश्रोत्रंसोमसूर्याग्निमारुतैः॥उच्छिष्टेननुसंस्पृष्टोद्रव्यहस्तःकथंचन॥
न२ अनिधायैवतद्द्रव्यमाचांतःशुचितामियात्॥ ॥अथअलशुद्धिः॥ ॥आ
विगंधरसोपेतानिर्मलाःपथिवागताः॥आक्षिप्तांचैवगोपानांदापःशुद्धि
करादिता॥भूमिस्थमुदकंमेध्यंवैतृष्यंयत्रगोर्भवेत्॥आचामंचैदमेध्येन
ससू५ नदुंदेवाललागतं॥उच्छतावाप्रेशुद्धेपात्रेयथाविधिः॥एकरात्रोषितास्ता
सुसृजेदापःसम्यद्धुताः॥अक्षोभ्यानितडागानिनदीवापिसरांसिच॥चां
डालाद्यशुचिस्पर्शनंतीर्थंचवर्जयेत्॥वापीकूपतडागेषुमानुषंशा
र्यलेप तिः॥अस्थिवमगिनिर्मुक्तोश्चिरकालंवसेद्यति॥उद्धरेदुदकं ४९

सर्वंपंचपिडान्मस्तदा ॥ प्रक्षिपेत्पंचगव्ये तु ततः शुद्धिमवाप्नुयात् ॥ श्वभिश्व
काकचांडालैर्दूषितेषु विशोधनं ॥ घटानां शतमुद्धृत्य पंचगव्यं क्षिपेत्ततः ॥
उपानच्छत्रमविण्मूत्रस्त्रा रजोमृतसूकरेण च ॥ एभिर्विदूषितं कूपं कुंभानां षष्टि
मुद्धरेत् पजलाशये स्वल्पजले स्थावरे च महीतले ॥ कूपे केह कथिता शुद्धि
महत्सु च न दूषणं ॥ चांडालभांडसंस्पृष्टं पीत्वा कूपजलं गतं ॥ गोमूत्रयावै
कहोय त्रिरात्रेनैव शुध्यति ॥ अनागाचैव महीषश्च ब्राह्मण्यश्च प्रसूतिकाः ५
दशरात्रेण शुद्धिः स्यात् भूमिष्ठं च न भोदकं ॥ दूषितकशुद्धिः ॥ अहतं च नवं श्वे

५० तं सदद्दं नान्यधारितं ॥ पवित्रं तद्द्विजानां याद्वस्त्रं सकृत्कर्मसु ॥ वस्त्रं मध्यं भस्मना शुद्धि
द्रव्यं शुं वैदिककर्मेव च ॥ वज्रादिकं चर्म तु सर्वं सजेन मात्रमेव च ॥ यदि मूत्रपुरीषाभ्यां
रेतसा रुधिरेण वा ॥ तैलं समुपहन्येत वस्त्रं प्रक्षालयेत्ततः ॥ अ
द्भिः स्यात्प्रोक्षणाच्छौचं बहूनां धान्यवाससां ॥ प्रक्षालनेन त्वल्पानामद्भिः शौचं
विधीयते ॥ तृणकाष्ठं यत्कुलं पपट्टक्षौमदुकूलजाः ॥ अल्पश्चेद्भावयेत्तेनो
वर्णप्रोक्षणादिषु ॥ तान्येवामेध्ययुक्तानि क्षालयेत्तु घनैर्जलैः ॥ तुलिका
मुपधानं च पुष्परक्ताम्बरं तथा ॥ शोधयित्वातपे किंचित्करैः संमार्जयेन्मुहुः ॥ ५०
पश्चात्तु वारिणा प्रोक्ष्य विनियुंजीत कर्मणि ॥ चैलवच्चर्मणां शुद्धिर्वैदलानां तथैव च ॥ २०

शाकमूलफलकानां तु धान्यवाच्छुद्धिरिष्यते॥ आविकं पट्टकूलं च पवित्रं चैव सर्वदा॥ अमे
ध्यं लेपनं चैव स्यात्तावत्प्रक्षालनं स्मृतं॥ जलं भस्मं हरिमिर्लेल्लेपनं कुर्यंतो बुधैः॥ तैल
गोमयगोमूत्रैः श्चर्मणां शुद्धिरिष्यते॥ पत्रपुष्पकुसुमादीनीच्छत्वा वासोपि भुज्यते॥
रुपामाचमनोनस्याच्छुद्धिरेवं विदुर्बुधैः॥ रथ्याकर्दमतोयानि नद्यः पथितृणानि च॥
मारुतेतैनैव शुद्ध्यंति पक्वेष्टकाचितानि च॥ ॥अथ॥ ॥वृत्तिवस्त्रशुद्धिः॥ ॥
॥ ॥अथान्येकशुद्धिः॥ ॥अद्भिर्गात्राणि शुध्यंति मनः सत्येन शुध्यति॥
विद्यातपोभ्यां भूतात्मा बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति॥ अजाश्वमुखतो मेध्या गावो मेध्या व
पृष्ठतः॥ योषितः सर्वतो शुद्धाः कारुहस्तः सदाशुचिः॥ एवं संक्षेपतः प्रोक्ताः सर्वे
षां शुद्धिरपृथा॥ विज्ञेयाः शुद्धिरन्येषां वितृष्य स्मृतितोन्यतः॥ ॥छ॥ १७

५१ ॥ ॥ इति श्रीनारायणविरचितायां धर्मप्रवृत्तौ द्रव्यशुद्धिप्रकरणं समाप्तं ॥
७ ॥ ५ ॥ अथ प्रायश्चित्तप्रकरणं ॥ ॥ हतानां चैव पापानां ज्ञानतोऽज्ञानतोपि वा ॥
उच्यते पापिनां शुद्ध्यैः प्रायश्चित्तविनिर्णयः ॥ वेदवेदांगतत्वज्ञो धर्मशास्त्रवितूप
रदा ॥ स्वधर्मनिरतानां च तेभ्यः पापं निवेदयेत् ॥ एको वा वेदविद्धर्मं तं व्याचष्टे समा
हितः ॥ स विज्ञेयः परो धर्मो नाज्ञो नेषु निवेदयेत् ॥ विज्ञाप्य न स्वदोषाणि प्रवाप्य
स्नानमाचरेत् ॥ केशानां रक्षणार्थाय द्विगुणं व्रतमाचरेत् ॥ राजा वा राजपुत्रो वा
ब्राह्मणो वा बहुश्रुतः ॥ सर्वान्केशान्समुद्धृत्य छेदयेदंगुलीत्रयं ॥ एवमेव हि
नारीणां तु शिरसो मुंडनं स्मृतं ॥ भस्मगोमयमृद्वारि पंचगव्यादिकल्पितैः ॥ ५१
मंत्रापकर्षणं कार्यं आहत्यतोर्णवप्रसिद्धये ॥ सम्यक्स्नात्वा शुचिर्भूत्वा सार्द्रवासाः समाहितः ॥

॥ श्राद्धदक्षिणां तत्र यः कृत्वा पापानि तु निवेदयेत् ॥ सभा नैव प्रवेष्टव्या वक्तव्यं वा समस्त च ॥
अब्रुवन्विब्रुवन्वापि नरो भवति किल्बिषी ॥ योज्ञात्वा धर्मतत्त्वाणि प्रायश्चित्तं प्रयच्छति ॥
प्रायश्चित्ती भवेत्पूतो तावत्कारं किल्बिषं व्रजेत् ॥ अनार्चितमनोहृत्समष्टं चवयथा
विधिः ॥ प्रायश्चित्तं न दातव्यं ज्ञानवद्भिरपि द्विजैः ॥ प्रायश्चित्तमकुर्वाणाः पापे
पु निरता नराः ॥ अपश्चात्तापिनः कष्टान्निरयान्यांति दारुणां ॥ तामिश्रं लोहं
शंकुं च महानिरयशाल्मली ॥ रौरवं कुड्मलं पूतिमृत्तिकं कालसूत्रकं ॥ स
पताभो हितारं च सविस संप्रतापनं ॥ महानरकं काकोलं संजीवनमहापथं ॥ अ
वीचिमंधतामीश्रं कुंभीपाकं तथैव च ॥ असीपत्रवनं चैव पतनं चैकविंशति ॥
महापातकजं घोरैरुपपातकजैस्तथा ॥ अनुयांति त्विमाचारा प्रायश्चित्तानराधमः ॥

५२ विहितस्याननुष्ठानान्निंदितस्य च सेवनात् ॥ अनिग्रहाच्चेंद्रियाणां नरः पतनमृच्छति ॥८
तस्मादनेन कर्तव्यं प्रायश्चित्तं विशुद्धये ॥ एवमस्यांतरात्मा च लोकश्चैव प्रसीदति ॥
प्रायश्चित्तैरपैत्येनो यदज्ञानकृतं भवेत् ॥ कामतो व्यवहार्यस्तु वचनादिह जायते ॥
ब्रह्महा मद्यपस्तेयी तथैव गुरुतल्पगः ॥ एते महापातकिनो यश्च तैः सह संवसेत् ॥
हंता मंत्रोपदेष्टा च तथा संप्रतिपादकः ॥ प्रोत्साहकः सहायश्च तथा मार्गानुदर्शकः ॥
आश्रयः शस्त्रदाता च भक्तदाता तथैव च ॥ युक्त्योपदेष्टा कश्चैव तन्निहंतुः प्रदर्शकः ॥
अनिषेधाक्षमो यस्तु सर्वे ते ब्रह्महणः स्मृताः ॥ अकार्यकारणस्तेषां प्रायश्चित्तं प्रक-
ल्पयेत् ॥ आक्रुष्टस्ताडितो वापि धनैर्वापि प्रयोजितः ॥ यमुद्दिश्य त्यजेत्प्राणांस्त- ५२
माहुर्ब्रह्मघातकं ॥ असंबंधेन यः कश्चित्तु द्विजः प्राणान्समुत्सृजेत् ॥ तस्यैव तद्भवे-

सापंनतुयंपरिकीर्त्यते ॥ गुरूणामध्यधीक्षेपोवेदनींदासुहृद्वधः ॥ ब्रह्महत्यासमंज्ञेयं
अधीतश्चंचनाशनं ॥ यज्ञेविवाहेकार्येचवत्तन्यस्मिंधर्मकर्मणि ॥ विघ्नस्तमाच
रिघस्तूतमाहुर्ब्रह्मघातकं ॥ निषिद्धभक्षणंचैवयस्योत्कर्षेचवचोनृतं ॥ रजस्व
लासुखास्वाद्यसुरापानसमंभवेत् ॥ सखीभार्याकुमारीषुअयोनीष्वंत्यजेषुच ॥
सगोत्रासुसुतस्त्रीषुगमनंगुरुतल्पवत् ॥ पितृष्वसामातुलानिस्नुषामातृष्व
सामपि ॥ मातुःसपत्नीभगिनीमाचार्यत्तयोनेतथा ॥ आचार्यपत्निंस्वसुतां
गच्छेस्तुगुरुतल्पगः ॥ छित्वालिंगंवधस्तस्यसकामायाःस्त्रियस्तथा ॥ ॥ ७
अथोपपातकानि ॥ ॥ गोवधोव्रात्यतास्तेयमृणानांचपणक्रिया ॥ स्त्री
शूद्रविट्क्षत्रियवधोनदीपाथोपजीवनं ॥ नास्तिकंव्रतलोपस्यसुतानांचैवविक्रय ॥ ८ ॥

८३ धान्यकुप्यपशुस्तेयमाज्यासाज्यंवयाजनात्॥ आत्मनोर्थेक्रियारंभोमद्यपस्त्रीनिषे
वनं॥ सुष्ट्याग्निसुतत्यागोबांधवत्यागएवचा॥ इंधनार्थेद्रुमच्छेदस्त्रीहिंसौषधजी
वनं॥ हिंस्रयंत्रविधानंचव्यसनात्मविक्रयः॥ शूद्रसंरव्यंहिनःसंरव्यशूद्रयोनिनि
सेवनं॥ तथैवोनाश्रमेवासःपरान्नपरिपुष्टता॥ असच्छास्त्राभिगमनंआकरे
ष्वधिकारिता॥ भार्यायाविक्रयश्चैषामेकैकमुपपातकं॥ महापातकतुल्यानिपा
पान्युक्तानियानितु॥ तानिपातकसंज्ञानितन्न्यूनमुपपातकं॥ ब्राह्मणस्यरुजः
हत्वाघ्रातिर्वाघ्रीलमद्यपाजैह्म्यवंमैथुनंपुंसिजातिभ्रंशकरंस्मृतं॥ खरोष्ट्रा म २
श्वमृगेभानामजाविकवधस्तथा॥ संकरीकरणंप्रोक्तंमीनाहिमहिषस्यवधस्तथा॥ ८३
निंदितेभ्योधनादानंवाणिज्यंशूद्रसेवनं॥ अपात्रीकरणंप्रोक्तमसत्यस्यचभाषणं॥

क्रिमिकीटवयोर्हत्यामद्यंदुर्गंधिसेवनं॥ मलीकरणंप्रोक्तंमुअंदन्यस्य कीर्तितं॥
अथप्रायश्चित्तं॥ ॥शिरःकपालीध्वजवान्भिक्षाशीकर्मवेदयन्॥ ॥
ब्रह्महाद्वादशाब्दानिमितभुक्शुद्धिमाप्नुयात्॥ चरेत्तुब्रह्महासर्वैतमोद्वादशा
वार्षिकं॥ समाप्तेतुकुलंदद्याद्गवामस्मिन्व्रतेरति॥ अज्ञात्वाब्राह्मणंहत्वासाम
न्यद्विजसत्तमः॥ प्रायश्चित्तमिदंकुर्याद्विधिनाद्वादशाब्दिकं॥ ब्राह्मणस्य
पवित्राणांगवाद्वादशकस्यवा॥ तथाश्वमेधावभृथस्नानाद्वाशुद्धिमाप्नुयात्॥
दार्घेतीब्रासयंमस्तंब्राह्मणंगोमयापिवा॥ दस्यापाणिथनिरातंकेधस्वालंब्रा
ह्मणाहाशुचिः॥ आनीयविप्रसर्वस्वंहृतंपालीलएव च॥ तन्निमित्तंक्षतःशस्त्रा
स्त्रैजरवितोपिविशुध्यति॥ आरण्येनियतोजप्त्वात्रिःसवेदकसंहितां॥ शुध्ये

॥ प्रायश्चित्तं तदा कुर्यादिदं पापविशुद्धये ॥ २

५४ तो वा ऽग्नितोपि वा श्रुतिः स्मृतेः सरस्वती ॥ संग्रामे वा हतो लक्ष्मीभूतः शुद्धिमवाप्नुयात् ॥ स्व
मर्कल्पप्रहारतैर्जीवन्नपि विशुद्ध्यति ॥ जातिमात्रं यदा हन्यात् रक्षात्वा ब्राह्मणो हतैः ॥ ब्रा
ह्मणं तिकृच्च यत्प्रोक्तं प्रायश्चित्तं मनीषिभिः ॥ तत्काम कामि विषयं विज्ञेया नात्र संशयः ॥ का
मतो वा यदा हन्याद् ब्राह्मणं जातिब्राह्मणस्तथा ॥ चरेत्तेन द्रुतं घोरं यावत्प्राणपरिक्षयः ॥
मतिपूर्वं यदा हन्याद् ब्राह्मणं जातिमात्रकं ॥ गोसहस्रं तदा दद्यात् अथवा स्वर्णितादयेत् ॥
विधेः प्रायश्चित्तकारस्माद्द्वितीये द्विगुणं चरेत् ॥ तृतीये त्रिगुणं प्रोक्तं चतुर्थे नास्ति निष्कृ
तिः ॥ मातरं पितरं हत्वा सोदर्यं भ्रातरं तथा ॥ गुरुं हत्वा श्रोत्रियं वा वाहिताग्निमथापि वा ॥
अज्ञानतो यदा हन्याद्द्विगुणं व्रतमाचरेत् ॥ यद्यात्मानं हरेग्नौ निहन्यादि कामतः ॥ ५४
एतदुक्तं ब्राह्मणस्य द्विगुणं क्षत्रियस्य तु ॥ वैश्यस्य त्रिगुणं प्रोक्तं शूद्रादीनां चतुर्गुणं ॥

यागस्थक्षत्रियोघातं वरेद्ब्रह्महणं व्रती ॥ तत्रहा च यथा यत्नं तथात्रयी निदूषकः ॥ चरद्
लमहद्वापि घाताय संसमुपागतः ॥ द्विगुणं सर्ववर्णानि ब्राह्मणो व्रतमादिशेत् ॥ आ
क्रीतिर्यस्य वार्षाणि बाल्ये वा न्यून षोडश ॥ प्रायश्चित्तं न चार्हति स्त्रियो व्याधित एव वा ॥
महापातकसंयुक्तो देवानस्यामिमामपि ॥ पुत्राद्यैः पालयेदग्निं पुत्र आरेन्हसे
श्रयालः ॥ ॥ इति ब्रह्महत्याप्रायश्चित्तं ॥ ॥ अथ सुरापानपानप्रायश्चित्तं ॥
एवं च ॥ ॥ गौडी पैष्टी च माध्वी च विज्ञेया त्रिविधा सुरा ॥ यथा ब्राह्मणरा
जन्यो वैश्यश्चा वंश्यएव वा ॥ कालेया सवनीयात तथा वै व द्विजोत्तमैः ॥ सुराणै
म२ वै मलमन्नानां श्याचलमुच्यते ॥ तस्मात् ब्राह्मणराजन्यौ वैश्यश्च न सुरां पिबेत् ॥ पा२
सिंधुकं वेक्षवं क्षीरं तालं खर्जूरपानसं ॥ न पातव्यं द्विजैर्मद्य मैरेयं नारिकेलजं ॥ १

सुराविष्टतगोमुत्रपयसामीनसंन्निभं ॥ सुरायोन्यतमंपीत्वारमरणाच्छुद्धिमाप्नुयात् ॥
५५ बालवधाद्राजवधाद्ब्रह्महत्याव्रतंचरेत् ॥ पिण्याकंचणकान्वापी भक्षयेन्नुस
रात्रिषु ॥ आज्ञानात्तुसुरांपीत्वारेतोविण्मूत्रमेववा ॥ पुनःसंस्कारमर्हंति त्र
योवर्णाद्विजायते ॥ प्रतिलोकंनसायाति ब्राह्मणीयासुरांपिबेत् ॥ इहैवसा
शुनीगृध्रीशूकरीचैवजायते ॥ पतसंचेन्नुसीरेभ्योयस्यभार्यासुरांपिबेत् ॥
आपस्सुराभाजनस्थामद्यभांडस्थितोलुसां ॥ प्राजापत्संचरेत्पीत्वाछर्द्दिवो
षसेद्दिनं ॥ ॥ इतिसुरापानप्रायश्चित्तं ॥ ॥ ब्राह्मणाःस्वर्णहारीतुराज्ञे
तुकुन्तलेर्पयेत् ॥ स्वकर्मभमध्यार्पयंस्तेनहतोमुक्तोपवाशुचिः ॥ अनिवेधस्पे ५५
शुद्ध्येसुरापव्रतमाचरेत् ॥ आमलल्यंसुवर्णंतुदद्याद्विप्रस्यतुष्टये ॥ स्वर्णषोड

न्नमात्राभ्रपरिमितः॥ ॥अपहृत्य सुवर्णस्य माषमात्रं द्विजाधमः॥ गोमूत्रयव
काहारस्त्रिभिर्मासैर्विशुध्यति॥ स्तेयेऽभ्रमे स्वभूतं तु सुवर्णं हरणे कृते॥ पश्चात्ता
पेन दातव्यं तस्मै ह्येकादशादिकं॥ रौप्यं हृत्वा द्विजो मोहाच्चरेच्चान्द्रायणव्रतं॥ ग
णं दसूर्मिज्वलमुमत्सं नावे विशुध्यति॥ स्वर्णान्निश्च दृषणात्तु हृत्वा वाय्यधे जां
जकौ॥ निक्षिप्तां दिनिमात्ति स्थेदानिपातादजिह्मगः॥ पितृभार्यां तु विज्ञाय स
वर्णां यो धिगच्छति॥ जननीसाप्यविज्ञेया मत्तः शुद्धिमवाप्नुयात्॥ गुरोः क्षे
त्रसुभार्यां तु पुनर्गत्वाथ कामतः॥ जंडमात्रे समुत्कृत्य सशुद्धो जावमत्तोपिवा॥
गुरुभार्यां द्विजो वेत्त्वा पुनर्गत्वा तु कामतः॥ लिंगमात्रं छेदयित्वा चलतः शुद्ध्या च

५६ किल्बिषात्॥ पुनः शुद्धां गुरोर्गेहात् यदि विप्रो विमोहितः॥ ब्रह्मचारी चलत्स्थान्मोहा
दन्नाद्व्रतं चरेत्॥ एतद्दोषविशुध्यस्य पतिते च तदाहृते॥ स्त्रीणामपि प्रस
क्तानां एक एव विधिस्मृतः॥ ॥ अथ संसर्गप्रायश्चितं॥ ॥ छ ॥
यो येन पतितेनैव संसर्गं याति मानवः॥ स तस्यैव व्रतं कुर्यात् तत्संसर्गविशुद्धये॥
एभिस्तु संवदेद्यो वै वत्सरं सोपि तत्समं॥ कन्यासमुद्वहेदेषां सोपि तत्समऽउ
च्यते॥ संलापस्पर्शनिश्वासैः सह यानासनाशनात्॥ याजनाध्यापनाद्वापि पाप
संक्रमते नृणां॥ याजनं योनिसंबंधः स्वाध्यायः सह भोजनं॥ सद्यस्ते सद्यः पत ५६
त्येव पतितेन न संशयः॥ संसर्गमाचरन् विप्र पतितादिष्वसेमतः॥ पंचाहं
वा दशाहं वा द्वादशाहमथापि वा॥ मासार्द्धं मासमेकं च मासत्रयमथापि वा॥ छ

अज्ञानात् मत्स्यमेकं वा भक्षयेदूर्ध्वं वत्सरम् ॥ पंचाहं तु चरेत् कृच्छ्रं ज्ञात्वाहं तप्तकृच्छ्रकं ॥
पराकं त्वर्द्धमासं स्यात् मासं चान्द्रायणं चरेत् ॥ मासत्रयं तु कृच्छ्रं चान्द्रायणोत्तरं ॥ ष
ण्मासिकं तु संसर्गे षड्वर्षं व्रतमाचरेत् ॥ ॥ इति महापातकप्रायश्चित्तं ॥
अथोपपातकप्रायश्चित्तं ॥ ॥ बाल्यात्प्रभृति यत्पापं अज्ञानाच्चोपपादिकं ॥
षड्वर्षेनैव शुद्धं ते महतः पातकाद्दृते ॥ उपपातकमभ्यस्तं महापातकतां व्रजेत् ॥
द्वादशाब्दं चरेत् तेनैव तस्य शुद्धिस्तु नान्यथा ॥ हतोपपापसेनागोष्ठे चर्मणा येन
संपिबेत् ॥ तिष्ठंतिष्वनुतिष्ठेत व्रजंतिष्वनुव्रजेत् ॥ आसीनासु नियतो मौ
नी वे द्वजितमत्सरः ॥ आतुरामभिविस्तां वा चोरव्याघ्रादिभिर्भयात् ॥ पतितां

५७

पंकमग्नां वा सर्वप्राणैर्विमोचयेत्॥ उष्णे वर्षति सीते वा मारुते वाति भृशम्॥ नकुर्वी
तां आत्मनस्त्राणं यो अस्कृत्वा तु शक्तितः॥ अनेनविधिना यस्तु पापेभ्यो गोः सम
श्रजेत्॥ अगोहत्यावृतं पापं त्रिभिर्मासैर्व्यपोहति॥ वृषभैकादशा गाश्च दद्या
त्सुचरितव्रतः॥ अविद्यमाने सर्वस्वं वेदविद्भ्यो निवेदयेत्॥ गर्भिणी कपिला
दोग्ध्री होमधेनुं च सुव्रतम्॥ स्वयंज्ञाधीमाघातं वृद्धा द्विगुणं व्रतमाचरेत्॥ ।
पादमेकं चरेद्रोधे द्वौ पादौ बंधने चरेत्॥ योजने पादहीनं स्याच्चरेत्सर्वं निपातने॥
पाषाणैर्लगुडैर्वापि शस्त्रेणान्येन वा बलात्॥ निपातयंती ये गां तु स्तु सर्वं कु
र्युश्च लंघिते॥ अपानलभास्त्र नालूपतगो श्वरंतीकूपं वन॥ कुंजाघवननं मा घवि
दुद्रतो पिबा॥ स्वभावात्पतिता कस्माच्छापैः॥ कपिभन्विता॥ प्राजापत्यं चरेद्ध

५७

कुं गोस्वामी प्रलमुत्तमं ॥ श्वं गाभं गोस्थिभं गोवा- चर्मनीर्मो- चनेतथा ॥ प्राजापत्येन शुद्धि
स्यात्स्वस्थाससपरिगौभवेत् ॥ क्षतशुध्याद्द्यं चेनकुर्यात्सरोहिणप्रतं ॥ मरसूभं
पति- चेत्तेन मोहसातस्यपुष्कलो ॥ अदि दोहति वाहाभ्यां नासिकामेद्दनेन वा ॥ ॥
नदीपर्वतसंरोचेध्रतेपादोनमाचरेत् ॥ अस्थिभंगं गावांघ्रत्सांकुटिभं गंतथै
व च ॥ यदि जीवति षण्मासं प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥ एतदेव व्रतं कुर्युरूपपात
किनो द्विजा ॥ अवकीर्याशुविशुद्ध्यर्थं चांद्रायणमथापि वा ॥ उपपातकशुद्धिस्या
द्वैचांद्रायणेन वा ॥ ॥ इत्युपपातकं ॥ ॥ क्षत्रियस्य वधं कृत्वा षड्वर्षं व्रत
माचरेत् ॥ अब्दं वैतूयाव धेत्तद्व्यब्दं शूद्रवधे चरेत् ॥ अंसज्ञानां वधं कृत्वा
षण्मेकं समाचरेत् ॥ अप्रदुष्टास्त्रियं हत्वा शूद्रहत्याव्रतं चरेत् ॥ अस्तिनेत्

५८ मृगं छागं महिषो शूकरं पिं तथा ॥ मृगं चैव रोहितं हत्वा चरेत् श्वाकृच्छ्रयणं द्वयं ॥ अजाविकं ख
रं श्वानं शृगालं शूकरं तथा ॥ मार्जारं नकुलं कुं हत्वा प्राजापत्येन शुध्यति ॥ कपोतबक
काकानां गृध्राणां मूषकस्य च ॥ वधे ह्येषां प्राणिनां च पादकृच्छ्रं समाचरेत् ॥ अनस्थि
प्राणिनो हत्वा प्राणायामेन शुध्यति ॥ अस्थ्यन्वितवधे विप्रः किंचिद्दद्याच्छुद्धये ॥
सावित्री पतिता यस्य दश वर्षाणि पंच च ॥ ॥ अथ पतितस्यावपनं ॥ ॥ ७
पतितस्य वपनं कृत्वा व्रतं कुर्यात्समाहितः ॥ एकविंशतिरात्रं च पिबेत्प्रसृतियाव
कं ॥ भोजयेत्तद्विजान्त्प्राजापत्येन शुध्यति ॥ गर्भपातं स्त्रियाः कृत्वा शूद्रहत्याव्रतं
चरेत् ॥ शूद्री तु यत्र मरिष्यत्यब्राह्मणेनोपासश्योगति ॥ तस्याश्चैव प्रसूतस्य नि ५८
त्रिकृच्छ्रं निर्विपद्यते ॥ अभ्यासे द्विगुणं वृद्धं मासार्धं गावी पीयते ॥ ७ ॥

अथ शूद्रादिगमनं ॥ ॥ब्राह्मणीं वैश्यः क्षत्रियां गत्वा किंचिद्दद्याद्द्विजातये ॥ ॥
राज्ञीं गत्वा धेनुं दद्याद्वैश्यां गत्वा तु चैलकं ॥ शूद्रीं गत्वा तु वैश्यो ति भोजयेद्ब्रह्मविष्यान्नं ब्रा
ह्मणान्सप्त पंच वा ॥ ततो पापकृच्छ्रस्य तस्यापनयनं स्मृतं ॥ एतदुपनयेनस्य परम
कालानुपूर्वकालद्वयं ॥ अतऊर्ध्वं ब्रासस्तोमः ॥ ब्रासस्तोमाद्वतलध्यते कृतिवच्च
मात्यु ॥ गजाश्वाहस्यापहरणे महिषीनां रजतस्य च ॥ धान्यापहरणे चैवं कुर्यात्सं
वत्सरव्रतं ॥ धान्यान्नधनचौराणि हर्त्वा कामाद्द्विजोत्तमः ॥ सजातीयगृहेष्वे
व ह्स्व छोर्द्वेन चरणतुलि ॥ मनुष्याणां च हरणे रत्नानां च तथैव च ॥ कूपवापीजला
नां च शुद्धिश्चांद्रायणेन तु ॥ रत्नानां धान्यकादूर्ध्वं द्विगुणं व्रतमाचरेत् ॥ आस
हस्राणां त्रिगुणमर्द्धहेमविधिः स्मृतं ॥ विक्रये यद्दत्तं प्रोक्तं हरणे द्विगुणं हि तत् ॥ध

५९ हरणं हत्वा गुरुणां हत्वा प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥ यद्वा तद्वा परद्रव्यं महत्स्यात्पापकिल्बिषी ॥ त
द्धेतद्विगुणं तस्य स्वर्णं वा ह्यर्द्धमाचरेत् ॥ आजाविपदकार्पाससतांत्र धौन्यातिलौदिषु ॥
चतुर्गुणं स्मृतं हत्वा प्राजापत्यं समाचरेत् ॥ कांस्यसीसादिधातूनां द्विगुणं स्तेयप
मोक्षणं ॥ प्राजापत्यं भागश्च प्रायश्चित्तं विनिर्णिधनं ॥ गोहर्तुः सह कृच्छ्रं स्याद्द्वे
स्य श्वहारके ॥ चतुर्गुणं स्मृतं दत्वानुलोमस्ये कादनूं तरम् ॥ भक्ष्यभोज्यापहर
णे मानकृष्यासनेषु च ॥ पुष्पमूलफलानां च कृच्छ्रं सांतपनं चरेत् ॥ यस्य
चैयस्य च वर्णस्य वृत्तिच्छेदं समाचरेत् ॥ तस्य तस्य वधे प्रोक्तं प्रायश्चित्तं
समाचरेत् ॥ अपि हत्वा तु वर्णानां भूमिविप्र समाचरेत् ॥ प्रायश्चित्तं वधे प्रो ५९
क्तं ब्राह्मणानां व्रतं चरेत् ॥ कालेनाधाय कर्माणि स्वेसे कुर्याद्विधानतः ॥ ७

नराकुर्वंस्त्रिरात्रेण मासिमासिविशुध्यति॥ अनाहिताग्नोपित्रादौ पक्षमाणाः सु
तो यदि॥ सद्विश्राद्धेन पशुना यजन्ते निःक्रियायतः॥ सुरालवणमधूनां तिलस्य च
घृतस्य च॥ विक्रेता ब्राह्मणानां चैव कुर्यात् कृच्छ्रमहाव्रतं॥ तैलमध्वादिसोमानां चरेच्चां
द्रायणव्रतं॥ दधिभक्ष्य क्षीररसस्यैव गुडखंडादिविक्रये॥ सर्वेषां स्नेहपक्वानां प्राजाप
त्यं समाचरेत्॥ अन्यानां चैव सर्वेषां प्राजापत्यं समाचरेत्॥ एतेषां यादृक्छ्
स्यात् द्रव्याणां चैव विक्रये॥ हेमतृस्यादिलोहानां कार्पासस्याम्बरस्य च॥ विक्रये वि
त्रवस्त्राणां प्राजापत्यं समाचरेत्॥ कस्तूरिकादिगंधादिविक्रये कृच्छ्रमाचरेत्॥
वातश्चाश्वतरीणां च गजानां भैंरवेस्मृतं॥ गोविक्रये द्विजः कृच्छ्रप्राजापत्यं स
माचरेत्॥ नीलिलिंगविक्रये घस्तहतिरेनूव्रतं चरेत्॥ चांद्रायणं प्रकुर्वीत तत्र काहोद्दवि

६०

सर्वैषामेव विद्यानां पादकृच्छ्रं समाचरेत्॥ तंत्राणां विक्रये कृच्छ्रं हिंग्वादीनां तथैव च॥
अन्येषां चैव सर्वेषां पादकृच्छ्रं समाचरेत्॥ कामतः परिवेसेत्तु चरेत्कृच्छ्रं तं द्विजः॥
समाप्ते हि तु कन्यां तां ज्येष्ठायैवोपपादयेत्॥ अज्ञानात्परितत्रैव कृच्छ्रमेव द्वयोः स्मृ
तं॥ अतिकृच्छ्रं चरेद्धाता होता चांद्रायणं चरेत्॥ ॥अथ गम्यागमनं॥ ॥
रेतःसिंचत्कुमारीषु स्वयोनिष्वंत्यजातिषु॥ सपिंडापत्यदारेषु प्राणत्यागो विधीय
ते॥ एतस्यैविधवां गत्वा चाज्ञानाद्वा घरं समाचरेत्॥ गुरोर्दुहितरं गत्वा तथैव स्नुनया
ञ्जूवत्॥ चांडालीं पुल्कसीं म्लेच्छीं स्नुषां च भगिनीं सखीं॥ मातापित्रोः स्वसारं वा
निक्षिप्तां शरणागतां॥ मातुलानीं प्रव्रज्यां तां सगोत्रां नृपयोषितां॥ सखिभार्यां
गुरोर्भार्यां भ्रातृभार्यां तथैव च॥ पितृव्यपत्नीं तनयां धात्रीं वैगतस्य च॥ ओंसागला

६०

द्विजो मोहात् षडब्दं व्रतमाचरेत् ॥ द्वितीये द्विगुणं प्रोक्तं तृतीये त्रिगुणं स्मृतं ॥ ज्ञात्वा तु का-
मतः क्लेशाद्यात्मेदं तु निकृंतयेत् ॥ अभ्यासात्कामतो ज्ञात्वा निष्कृतीनं विधीयते ॥ ॥
चांडालं तास्त्रियो गत्वा भुक्त्वा च प्रतिगृह्य च ॥ पतत्यज्ञानतो विप्रज्ञानात्साम्यं च गच्छति ॥
२ अकुश्व मेकारश्च नदोषु रंडे एव च ॥ केवर्तो मेदा भिल्लाश्च घसजाः सप्त कीर्तिताः ॥
२ अस्वलं हि जो गत्वा द्वादशब्दं स कृच्छ्रसमाचरेत् ॥ ब्राह्मणां ब्राह्मणो गत्वा षडब्दं कृच्छ्रचा
विशुध्यति ॥ पशुवेश्यादिगमने प्राजापत्यं समाचरे ॥ दिवाभिगमने विप्रः स्नात्वा
नूपवसेद्दिनं ॥ अहोरात्रे रोलुष ष्ट्यपादे प्राजापत्यं लुपर्न गो ॥ शूद्रादिगमने विप्र-
प्राजापत्यं समाचरेत् ॥ गर्भपाते सप्त धर्म्यं सां शूद्र हत्याव्रतं चरेत् ॥ शूद्रा तु यन
मारोप्य ब्राह्मण्यां पापस्य धोगतिं ॥ सस्याश्चैव प्रसूतस्य निष्कृतिर्न च विद्यते ॥ ॥

६१ अभ्यासेद्विगुणंवृद्धिंमासार्द्धंवा॥विधीयते॥ततोमासत्रिगुणावृद्धिपापवत्संवत्सरोम
बेतू॥ततःसंवत्सरंगुण्यंपापपत्तापंसमाचरेत्॥तत ऊर्ध्वंप्रकुर्वीतषड्वर्षंकाम
तश्चरेत्॥ब्राह्मणीकामतोगत्वाक्षत्रियांवैश्यमेववा॥गोमूत्रयावकैर्मासात्
द्वादशाब्दंव्रतीशुध्यति॥विप्रःशूद्रेणसंपर्कंज्ञात्वैवतस्याःप्रसूतये॥प्रायश्चि
त्तंस्मृतंतस्यषड्वर्षंव्रतमुत्तमं॥क्षत्रात्तुशूद्रसंपर्केचरेच्चान्द्रायणंव्रतं॥
-वांद्रायणंचरेत्कृच्छ्रंचरेद्द्वैरूप्यस्यसंगमे॥शूद्रंहत्वाचरेद्रूपाकृच्छ्रंवांद्रा
यणोत्तरं॥आनुलोम्येनकुर्वीततत्कृच्छ्रंपादंचरेत्पितं॥बालानांचयदिगच्छे
यामेथुनंपापकर्मभिः॥सद्यःस्नातेसांतपनेस्नानलनुप्रवणेशुचिः॥ ॥ ६१
कामतःशूद्रसंपर्केस्थलजोवतथैववा॥प्रविन्नोसंपत्तिगोमूत्रेणावाविशुध्यति॥

यसुंसः परदारेणु समानेषु व्रतं स्मृतं ॥ व्याभचारस्कमर्तुः स्त्रीत्तदेतूषं समाचरेत् ॥
कथंचि द्ब्राह्मणीगछं क्षत्रियावैतूपर वबा ॥ वत्सरं षड्वर्षं वप्रायश्चित्तं विधीयते ॥
शूद्रस्तु ब्राह्मणीगछं कथंचित्कामतोहिता ॥ द्वादशाब्दं व्रतं तेनैव तस्य शुद्धिस्तु ना
न्यथा ॥ कामतो ब्राह्मणीगछेत् शूद्रो बाह्यांसजोपि वा ॥ प्रविनूं संप्रदिप्ते गोमये स्य
नाचविशुध्यति ॥ ॥ अथ नानाप्रायश्चित्तं ॥ ॥ अग्निहोत्रापविद्धाग्नि
ब्राह्मणः कामकारकः ॥ चांद्रायणं चरेन्मासं बा कहसासमंहितं ॥ प्रतसंवद्
न्यती तानि निरानेसमहिज मतः ॥ तावत्छं चरेद्भूमौ विप्रेस वेसिमर्पयेत ॥ गो
छे वसन् ब्रह्मचारी मासमेकंपयोव्रती ॥ गायत्रीजाप्यनिरतो पुनेत्सप्तपदिग.
हा नृ ॥ प्रीतिधिष्ट्वा श्वरेद्दास्योयाजकोपि चरेदपि ॥ तिह्वाप्यरेदं जीवमानस्य चौच

६२ नारणागते ॥ गुरुं हुंकृत्य त्वंकृत्य विप्रान्निर्जित्य वादतः ॥ बध्वा वा चारा माक्षिप्य प्रसाद्यो
पवसेद्दिनं ॥ प्राणायामं जपेत्सिद्धं वा करोति समाहितः ॥ ॥ अथ नग्नस्नानं ॥
नग्नस्नाता वा चभक्ष्या च गच्छा वै वादि वा स्त्रियं ॥ पतितं द्रव्यमादत्ते भुंक्ते वा ब्राह्मणे
भो यदि ॥ क्षत्रिया स्नस्य सम्भु सर्गमति क्षय स्त्रीविन्नूणध्यनं ॥ विप्रं दंभो घ्नेन कृच्छ्रं अति
धर्मं नपालने ॥ धर्मान्निरक्षसंघाते कृच्छ्रं सान्तपनं चरेत् ॥ पथे वा चाण्डालं कं द
ष्ट्वा कुर्यात्सूर्यविलोकनं ॥ पश्यः संभाषणं चैव गायत्रीं तु सर्वदा जपेत् ॥ द्विजं
श्वांडालभांडस्थं सलिलं तु पिबते यदि ॥ षण्मासं तु चरेत्कृच्छ्रं अब्दमन्तस्य मो
जनं ॥ अज्ञानाद्ब्राह्मणो भुंक्ते शूद्रस्यान्नं समाचरेत् ॥ तस्य पापविशुद्ध्यर्थं प्राजा ६२
पत्यं नयं चरेत् ॥ ज्ञानाच्छूद्रस्य ब्राह्मणो भुंक्ते षण्मासं व्रतमाचरेत् ॥ अमेध्यो नां चसर्वे

त्प्राजापत्यं समाचरेत्॥ शूद्रहस्तेन वा चैव पानीयं वा पिबेत् क्वचित्॥ अहोरात्रोषि
तो भूत्वा पंचगव्येन शुध्यति॥ महापापोपपापाभ्यां यो भीव सम्भवोपरं॥ अभक्ष्या
भक्ष्यं मासीतस्य जापिनयतं हितः॥ ब्राह्मणस्य व्रणद्वारे पूयशोणितसंभवे॥ कृमि
रूपाघते येन प्रायश्चित्तं कथं भवेत्॥ गवां मूत्रपुरीषेण दधि क्षीरेण सर्पिषा॥ त्रि
रात्रोपवासेन स्वर्णदानेन शुध्यति॥ स्त्रियः क्षीरसदृशी वा कथं विद्यादिमोहि
तो॥ पुनःसंस्कृत्वा बालानं प्राजापत्यं चरेत्ततः॥ अस्थि वारी समश्नीयात् मधुमांसं
कथं न च॥ प्रायश्चित्तं चरेत् कृच्छ्रं मौंजिहोमेन शुध्यति॥ ॥ इति ब्राह्मणे व्र
मि संभवः तथा स्वस्त्रीणां क्षीरं पित्वा तत्प्रायश्चित्तं॥ ० ॥ ० ॥
यदि यालुपेन्गेन तथा चास्तमितेरवौ॥ प्रमादाग्नि माल्वि प्रसानूद्देवा चापयद्यदि॥
ब्राह्मणो नाबुभा वेत् द्यहोरात्रेणित शुचिः॥ मिथ्याभिनूंसि नो दोषाद्विसमो भूदवा यदि॥

६३

मिथ्यागमस्त्वचदोषं च समाप्तो मृषावदन्॥ क्रोधेन दूषसगम्यत्वं आभीर्यां यांतु नरः धर्मविन्॥
प्रायश्चित्तं चरेत् कृच्छ्रं तस्य पापस्य शुद्धये॥ विप्रस्योक्तो मृषा साक्षी सांक्षेत्रातुरापथं मृषा॥
प्राशनो यावकान्ने नतीव्रं चांद्रायणं चरेत्॥ भिक्षापात्रे गृहीत्वा तु पुण्यमात्रं समुदी-
रयेत्॥ प्रतिग्रहेषु सर्वेषु न्यस्तां च प्रतिकल्पयेत्॥ चांद्रायणेन शुध्यंति सर्वे यावत् प्र-
तिग्रहः॥ ॥इति प्रतिग्रहप्रायश्चित्तं॥ ॥स्वकाले तस्य समुत्थानमतिकृ-
च्छ्रं विनिर्धनं॥ ॥इति प्रतिग्रहः॥ ॥कृष्णाजिनं च वस्त्राणि च गजमश्वं रथं
तथा॥ नवपांद्रि मुखी धेनुं गृहीत्वा च व्रतमाचरेत्॥ श्रीस्थानां याज्ञानत्त्वा परे-
षां मेसकर्म च॥ आमिवाराशीहीनं त्रिभिः कृच्छ्रैर्विशुध्यति॥ ॥इति उभ- ६३
यतोमुखी धेनुप्रायश्चित्तं॥ ॥नारसगलेउपसज्यवेदविप्लावयेद्विजः॥

त्सरं याज्यो वेदारं स्तसापं स्यश्शुध्यति ॥ कन्यादोषस्य सोमस्य विक्रयी नास्तिकस्तथा ॥ भ
ध्यानां क्रीडतश्चैव श्वाक्करो: प्रसयकारकः ॥ मातापितृसुतत्यागी ति ये वचः ॥ असच्छा मार्यो सा ॥ २
स्त्राभिगामी च पतितासां भविक्रयी ॥ अध्यापयाजकश्चैव मोहात् ज्ञात्वा पतेत् द्विजः ॥ ॥
अमत्येते चविकृतवः कूटकारस्तथैव च ॥ तेन च आत्मविध्वस्यं चरेत् वत्सरं व्रतं ॥
कृच्छ्री विदुराहे वल्लसु तंग्यामकृच्छ्रं ॥ तेनचैव आत्मविभुंजं चरेत् संवत्सरं व्रतं ॥
पलांडुं ग्रंजनं चैव मोहात् ज्ञात्वा पतेत् द्विजः ॥ अमत्येतानि षट् जग्ध्वा कृच्छ्रं सांतप
नं चरेत् ॥ चांद्रायणं यतीनां तु शेषे दुपवेदितं ॥ संसर्गदुष्टं इ श्वान्नं क्रिया
दुष्टमकामतः ॥ भुक्त्वाऽस्य भाव दुष्टं च तप्तकृच्छ्रं समाचरेत् ॥ माक्षितं फ
णितं तूलकं गोरसं तैलवर्णं घृतं ॥ हस्तेनास्थिताभिर्भुक्त्वा भोक्तास्सांतपनं चरेत् ॥

स्पृष्टादोषं न कल्पयेत्॥ यदि क्लृप्ते दोषं गायत्र्याष्टोत्तरं शतं॥ उपोषणं चैकरात्रं ७
६४ चांडालेनोपतितो द्विजः काकवाकं च शृ शुद्धिं जोत्तमं॥ अग्न्यापत इति भाक्षितः॥ ॥भुंजी
रञ्चापि पेसूर्वं दिनमेकं न भोजनं॥ शूद्रवेलुमानि यो भुंक्ते पानीयं वापिबेद्यो लेञ्चित्॥ २॥
अहस्तेसोषितो भूत्वा पंचगव्येन शुध्यती॥ तहीनं तु यो भुंक्ते नरस्त्वा दुरितपंचकं॥
पश्चाद्देतेन यो भुंक्ते स्त्रद्विजः श्वैः प्रायश्चित्तं चरेत्॥ गोदोहने चर्मपुटे च तोये यंत्राकरे का
रुकशिल्पहस्ते॥ प्राकाररोधे विषमप्रदेशे सेनानियाने भुवने स्वदोहे॥ आवाप्य
यज्ञेषु महोत्सवेषु दुस्येव दोषा क्वचिदस्ति कल्पना॥ प्रायश्चित्तं तदा कार्यं पट्कृच्छ्रं
सांप्रायश्चित्तं चरेत्॥ नेस्पृष्टदोषे च पण्यमध्ये विवाहिके॥ तीर्थे गृहे चैव
स्पृष्टादोषं विशुध्यति॥ सुरासंस्पृष्टभांडे तु रेतो विण्मूत्रदूषिते॥ जलक्षीरा ६४
दिवापीतेत्तप्तकृच्छ्रं समाचरेत्॥ विण्मूत्राद्युपघातस्थाद्यपेयपानं यदि द्विजोत्तमः॥

तस्य शुद्धिं त्रिरात्रेण पुनः संस्कारमर्हति ॥ अंत्यजैः खानिता कूपा तडागं वापी तथैव च ॥
तत्र स्नात्वा च पीत्वा च प्राजापत्यं समाचरेत् ॥ ॥ इति चांडालकूपस्नानाचमनम् ॥
स्पृष्ट्वा व चैद्दृष्ट्वा च म्लेच्छतां विधिवत्प्रतिगृह्य च ॥ शूद्रो द्विस्पृष्ट्वा च पीत्वा च कृत्वा वा
रिपि बेदिह ॥ अंभोज्यान्नं द्विजो भुक्त्वा त्रिरात्रेणैव शुध्यति ॥ मत्स्यामुक्त्वा चरेत्कृ
छ्रं रेतो विण्मूत्रमेव च ॥ निराचारस्य विप्रस्य निषिद्धाचरणस्य च ॥ अन्नं भुक्त्वा
द्विजः कुर्यात्प्राजापत्यं चतुष्टयं ॥ महापातकिनस्त्वन्नं धत्ते घ्रस्य तथैव च ॥
अरूटपतितानां सगोत्राभर्त्तुरेव च ॥ पाखंडिनाश्रितानां च एतेश्वापि तथै
व च ॥ अतिकृच्छ्रं स कृत्स्नत्वा ततो चांद्रायणं चरेत् ॥ जातिभ्रंशकरं दिकं पापं कृ
त्वान्मतरइच्छया ॥ स्वरेसांतपनं कृच्छ्रं प्राजापत्येन मीछया ॥ पादेन प्राह्मणं हत्वा

६९

प्रायश्चित्तं विधिपृच्छया ॥ त्रिरात्रोपोषितास्नात्वा प्राणिपत्य प्रसादयेत् ॥ निक्षीरत्कं

यदा वस्त्रं ब्राह्मणानां गोषु धारयेत् ॥ अहोरात्रोषितो भूत्वा पंचगव्येन शुध्यति ॥

रोम कूपे यदाछिद्रं सोनीयास्त्र कस्यचित् ॥ त्रिवर्णेषु च सामान्यं सप्त कृच्छ्रं विनूणा ध

नं ॥ नीकीदारू यदा भीघे ब्राह्मणस्य तु शरीरतः ॥ त्रैकालिकं द्रतूपतेत त्र चरेच्चान्द्रा

यणं द्वयं ॥ निक्षीमध्ये यदा गच्छेत् मा दाद्ब्राह्मणः क्वचित् ॥ त्रिरात्रोपोषितो भू

त्वा पंचगव्येन शुध्यति ॥ निक्षीपद्दुजकंतक्के गावश्चांडालमंदिरे ॥ पंचगव्येन

निःक्षान्नं पवित्राणि दिने दिने ॥ आपंत्केय स्य यः कृश्चिपंस्कोभुंक्ते द्विजोत्तमः ॥

विना यज्ञोपवीतेन भुक्त्वादि न मभोजनं ॥ अनापदि चरे घस्त्रोंस द्वांमिन्क्षां

गृहेपसन् ॥ प्राजापत्येन शुध्येत ह्यापत्काले स्वतंद्रितः ॥ पंनेत्त्को विषमान्विप्रा

६९

शानयान्वेन्नंदीयते॥ प्राजापत्येन कृच्छ्रेण मुच्यते कर्मणस्ततः॥ नदीतरणहर्तुश्चकं
न्याविघ्नकरस्य च॥ समेविषमकर्त्तुश्चानिष्कृतिर्नैव विद्यते॥ होमकालेतथादाह
स्वाध्यायेदारसंग्रहे॥ अंतरेणप्रदागच्छेद्द्विजश्चांद्रायणं चरेत्॥ कन्यानं
धनलोभानां बुध्याविघ्नसमाचरेत्॥ प्रसेकं प्राध्वलं कुर्यात् ब्रह्मचर्यं तु वा
र्षिकं॥ वेतनं कारयित्वा यपठेत्सापतितोद्विजः॥ चांद्रायणं च कुर्यात् चलतः पाप
प्रमुच्यते॥ अनवर्त्तमयंज्ञं यो भुंक्ते प्रसेकं गृहे॥ अनातुरः सलिलेनेह
रमेकेन शुध्यति॥ ब्रह्मचारीयतीहृष्ट्वा स्त्र्यहं सायंपयः पिबेत्॥ गृहस्थ
चेत्त्रिरात्रं तु चैकाहं वाग्निहोत्रवान्॥ मामेकं कृच्छ्रं तु दृष्ट्वा स्पतदे वांद्रायणं चरेत्॥
रवंदे शुत्रिवल्येण मस्तकेचैव प्रमुच्यते॥ अनयेवातिकृच्छ्रस्य पाणिपूरान्नभोजनः॥

६६ प्रातस्त्वहद्वादशग्रासा सायं पंचदशैव तु ॥ अयाचिते तु होनाष्टौ पादं निरशनं स्मृतं ॥
सायं द्वाविंशतिग्रासाः प्रातः षड्विंशतिस्तथा ॥ प्रेतस्य प्रेतकार्याणि प्रच्छन्नानि धनहा
रितः ॥ वर्णानां यदुपंशास्त्रं तद्वद्धर्मप्रयतन्मरेत ॥ बलाबलाद्गारीस्त्रीमृता ये च म्ले
छचांडाल संस्कैः ॥ भस्मं संस्कारितं येन गवादिप्राणिहिंसनं ॥ उच्छिष्ट मार्जनं
चैव तथा तस्यैव भोजनं ॥ अहोरात्रमुपासीनः तच्छेषं बांधवैः सह ॥ पुरितस्यो
दकं कार्यं सपिंडैर्ब्राह्मणैः सह ॥ निर्दिवहनि सायाह्ने ज्ञातिभिर्गुरुसंनिधौ
निवर्तिमतः सर्वैः संभाषणं सहासनं ॥ दायादस्य प्रदानं च पात्रमेव च लौ
किकं ॥ एवमेव विधिं कुर्यात् योषित्सु पतितास्वपि ॥ शरणागतस्त्रियं बा ६६

॰घातकान्संदर्शनेन चादेशं कुर्वंश्च शास्तिं च पापं चापेक्ष्य यत्नतः ॥ प्रायश्चि
त्तं प्रकल्प्य स्याद्यत्र चोक्तानानिष्कृतिः ॥ न तेन शुद्धिमाप्नोति येन प्राणैर्वि
मोचिते ॥ आर्त्तिं वा महतीं याति नैव तत्कुलमादिशेत् ॥ ऊनेकादशवर्षस्यापं
चवर्षपरस्य च ॥ चरेत्गुरुर्दुहितृस्नुषा प्रायश्चित्तं विशुद्धये ॥ मद्यमांसयोः स्नानां
गे भक्षणे नास्ति कश्चन ॥ दोषस्यासंचपाचर्षादूर्ध्वं पित्रोः सुहृद्गुरुः ॥ ग
हस्तोक्तानि पापानि कुर्वाणो ह्यामतिर्यदि ॥ श्रोचकौधनं कुर्युर्वा ग्नात्य
प्रदर्शनात् ॥ लघुदोषघनादिषु प्राजापत्यं समाचरेत् ॥ तासां सर्वेषु दोषेषु शु
द्धौ चान्द्रायणं चरेत् ॥ कृतोनिः संशयी पापेन भुंजितानुपस्थिताः ॥ भुंजा वने

६६ दर्द्रेनोस्थापं यावन्नाख्यापयेद्द्विः ॥ वर्षसहस्रसंख्याका पापापेषु महत्स्वपि ॥ उप
पापेषु सर्वेषु स्वल्पे स्वल्पा तथैव च ॥ पापे प्रख्यापये सापि दत्वा ध्येनं तपश्चरेत् ॥
विख्याप्य पापवक्तृभ्यः नृणां स्याद्दत्वा प्रतं चरेत् ॥ आर्त्तानां मार्गमाणानां प्रा
यश्चित्तं न ये द्विजाः ॥ जानन्तो न प्रयच्छन्ति गच्छन्ति समलां गतेः ॥ मोहाद्वा यदि वा
लोभाद्भयाद्ज्ञानतोपि वा ॥ वदन्ति न ब्रूहं ये तु तत्पापं तेषु गच्छति ॥ न्यायतो
ब्राह्मणान् क्षिप्र क्षत्रियादेः कृते न सः ॥ अन्तरा प्रसृष्टोः कृत्वा प्रते सर्वं
समादिनो लू ॥ तथा शूद्र समासेष सदा धर्मपुरःसरं ॥ प्रायश्चित्तं प्रदात ६६
व्यं जपहोमादिवर्जितं ॥ कर्मनिष्ठास्तपोनिष्ठाः कदाचित्पापमागताः ॥

अपहोमादिकं तेभ्यो विनुषेण प्रदीयते ॥ येनामधारका विप्रा मूर्खा धनविवर्जि
ताः ॥ कृच्छ्रं चांद्रायणादीनि तेभ्यो दद्याद्विनुषतः ॥ राजा वा अ राजपुत्रो वा द्विजा
श्च धनीनस्तथा ॥ भूमिदानादिकं तेभ्यो नृतेभ्यो पद्भ्यां स्मृतं ॥ तद्वद्विप्र न्द
पस्त्रीणां नेष्यते वपनं क्वचित् ॥ सतां च मपपापानां गोहंतुश्चापि प्राणिनां ॥
दुस्स्यूपपातपातकादि कृच्छ्रं चांद्रायणप्रायश्चित्तं ॥ ॥ अथ स्थालीपाकः ॥
कारिका ॥ ॥ गृहप्रवेशहोमाद्या पौर्णमास्या पार्वणः ॥ भविष्यति ॥
तस्यां तं प्रारभेतेति वृत्तिर्वै त्रै स्वहवनं यथा ॥ सधः काको भवेद्यद्वा पौर्ण
मास्यां पोस्ते वर्णं ॥ स्थालीपाकस्य कर्त्तव्यतत्रैव श्रुतिचोदिता ॥ ॥
सधः काकस्तु सस्यां श्रुतिराह ॥ ॥ संधिश्चेत्संगवादूर्ध्वं प्राकृपर्यावर्त्तनाद्रवेः ॥

६८ सापौर्णमास्याविज्ञेया सघः कालो भवेत्तिथिः ॥ ॥ वृद्धिक्षये च कथं ॥ ॥ प
तिचेत्परस्या घटिकायास्तु यास्युस्तु नास्त थैवाभ्यधिकास्तु तासु ॥ अर्द्धविद्येयोज्ये
त वैथा प्रयोज्यं क्रमेण वृद्धौ प्रथमोदिने ततु ॥ पर्वणो यश्चतुर्थांशूाऽद्याप्रति
पदस्त्रयः ॥ यागकालः स विज्ञेयः प्रातरुक्तो मनीषिणः ॥ ॥ इति पूर्णाः ॥
संधिर्यद्यपराह्णस्याद्यागः प्रातः परेहनि ॥ कुर्वाणः प्रतिपद्धोमं चतुर्थ्यौथेन दुष्यति ॥
अपराह्णपवारात्रौ यदि पर्वसमाप्यते ॥ उपोष्यैतस्मिन्नहनि श्वो भूतयागमिष्यते ॥
त्रिमुहूर्ताद्वितीयाचेत्स्यादिपराह्णिकी ॥ अन्वाधानं चतुर्दश्यां परतः सोमदर्शनात् ॥
पूर्वाह्णेवाथवा मध्याह्ने यदि पर्वसमाप्यते ॥ उपोष्यातत्र पूर्वेद्युस्तदहर्यागइष्यते ॥
इति उपोष्य इति अन्वाधानं कार्यमित्यर्थः ॥ ॥ माधवीये ॥ ॥७०॥ ७ ६८

योउत्नेहस्यमिष्टोष्टमथ्यापं चरुर्गृहनी ॥ चतुर्दंष्ट्रोजघमेष्टिः पापासपत्नदंष्ट्रोहन्ती ॥
इति स्थालीपाकः ॥ ॥ अथामावास्या ॥ ॥ तत्रैव सूत्रं ॥ ॥ ७
अमावास्यायामपराह्णे पिंडपितृयज्ञो दक्षिणाग्नेरेकोल्मुकमिति ॥ पूर्वाह्णो
देवानां मध्यंदिने मनुष्याणामपराह्णे पितॄणामित्यादिना त्रेभागत्रयमुक्तं ॥
तथा च स्मृतिः ॥ ॥ दिनस्य प्रोक्तास्त्रयो भागा आहिताग्नेस्तु सर्वदा ॥ पिंडा
न्वाहार्यकं कुर्याद्दिवसे वं मनुरब्रवीत् ॥ ॥ तथा च कालनिर्णये ॥ ॥
दिनं श्राद्धविधिं त्रिधा विभज्य तद्दिनांसं तूपराह्णमिति संयच्छमये घूरेष विहि
तस्सर्वोपराह्णस्थितः ॥ दिनस्यार्थविहगोपराह्णेऽवकंकच्चेत्स्यात्तदा घाः स्यपे
ष्टद्वौ लुप्तथमेहनि बहूच गणेत्रा ग्राह्यस्तथा ध्वर्गुलिः ॥ कंदो गोस्तु यद्ये च्छमे

६९ स्तमुदितं साग्निभिरग्निर्द्विजः स्त्री शूद्रे कुतुपस्थिते वितनयुर्दनुस्थितं पार्वणं ॥
द्वधेन्यं कुतुपं समग्रमपि वा यो वेन्यसाविष्यते दर्शे स्यद्विदिनद्वयेपि कुतुपं नान्यस्य
सावादितः ॥ अनाहिताग्नेर्हि पंचधा विभागो वक्ष्यते ॥ ॥ तत्र स्मृतिः ॥
प्रस्थाह्विके तथा दर्शे पंचधा दिवसः स्मृतः ॥ द्विजानामेव सर्वेषां मिलिप्राद्गम
नीषिणः ॥ ॥ कात्यायनः ॥ ॥ दर्शे यत्राह्नस्त्रिमुहूर्ति दिवसः श्राद्धकालेद्व
यो श्चवलतः ॥ यत्राल्पा यदा सो यदि भवति समः क्षीयमाणे तु पूर्वः ॥ दर्शो सा
म्ये प्यनग्ने युवतिर्चपल्ये यो श्च श्च एहि ताग्नेन पूर्वीनकोपराह्नः स्यन्मुहूर्ति कु
तुपं स्पन्दतो विहिधिस्यात् ॥ ॥ हारितः ॥ ॥ अपराह्नः पितृणां तु परा
ह्नानुगामिनी ॥ सा ग्राह्या तु क्षये तु न पूर्वाह्नानुगामिनी ॥ भूतविद्धममा ६९
वास्या मोहादज्ञानतोपि वा ॥ श्राद्धकर्मणि ये कुर्युस्तेषामायुः प्रहीयते ॥ प्रतिप

च घ्यमावास्यानापराह्णगा तावत्त्वेत् ॥ भूतविद्धैव सा ग्राह्या पित्र्येकर्मणि सर्वदा ॥
भूतविद्धाप्यमावास्या प्रतिपन्मिश्रितापि वा ॥ पित्र्येकर्मणि विद्वद्भिर्ग्राह्यासे
वापराह्णिकी ॥ ॥ इतिसमावास्यानिर्णयः ॥ ॥ अथ प्रत्याब्दिकनि
र्णयः ॥ ॥ तत्रस्मृतिः ॥ ॥ रवेरुदयमारभ्यसौयान्ये यदि चेत्स्थिता ॥
स्तन्तौ तेतिथिः ॥ सैवप्रत्याब्दिके ग्राह्या पूर्वास्यादन्यथा यदि ॥ तिथियेदियमार
भ्यसायाह्ने यदि चेत्स्थितौ तु ॥ प्रत्याब्दे मासिके चैव ग्राह्येति तैरब्रवीत् ॥ ॥ त मुनीन्द्र
तथा च हेमाद्रौ ॥ ॥ सायंसन्ध्यपरत्र चेन्न तत्तिथिः सैवाब्दिके मासिके ग्राह्या
साह्यपराह्णयोर्यदि तदा त्राधिका सा मता ॥ तुल्यास्याद्वुभयः पराह्णसमये पूर्वान्ने
चेत्तद्वयोः पूर्वैव त्रिमुहूर्त्तसास्त्तसमयेनोच्चेत्परैवोदिता ॥ ॥ अन्यच्च ॥ ७

७० दृश्यते यत्रापराह्णे श्रवणो यत्राधिको मता॥ तुल्या चेद्दृश्यते यत्रापि पूर्वा नो चेत्तथैव तु॥
क्षीयमाणे तु पूर्वैव वर्द्धमाने तु चेपरा॥ समत्वे तु तथैव स्यात् मीमांसा कुतपका
लिकी॥ कुतुपाद्यान्मुहूर्त्ताद्याद्यदा वर्तते भास्करः॥ स कालः कुतपस्तत्र पितॄणां
दत्तमक्षयं॥ प्रारभ्य कुतुपे श्राद्धं कुर्यादारोहिणं बुधः॥ विधिज्ञो विधिमास्था
य रोहिणं तु न लंघयेत्॥ ॥इत्याब्दिकनिर्णयः॥ ॥अथार्द्धोदयः॥ ॥
भविष्योत्तरे॥ ॥अमार्कश्रवणे पाते युक्ता चेत्पौषमाघयोः॥ अर्द्धो
दयः स विज्ञेयः कोटिसूर्यग्रहैः समः॥ दिवैव योगः शस्तोयं न उषःकालेपि
वा यदि॥ नैव रात्रौ तु कर्त्तव्यं नरैर्धर्मपरायणैः॥ ॥स्कंदपुराणे॥ ७०
अर्द्धोदये तु संप्राप्ते सर्वं गंगासमं जलं॥ शुद्धात्मानो द्विजाः सर्वे भवेयु ब्रह्मसंयुताः॥

यक्लिंखित्रीयते दानं तद्दानं मेरुसंनिभं मांपित्नुद्दिश्य यद्दत्तं गयाश्राद्धं समं भवेत् ॥
चतुःषष्टिः पलं मुख्या मंत्रं च तत्र कारयेत् ॥ चत्वारिंशत्सलं वापि चतुर्विंशति
रेव वा ॥ निधाय पायसं तत्र पद्ममष्टदलं लिखेत् ॥ पद्मस्य कर्णिकायां तु कृष
मात्रं सुवर्णकं ॥ तदभावे तदर्धं वा तदर्धं वापि कारयेत् ॥ ह्स्वालु तंदुलैः शुद्धैः
पद्ममष्टदलं शुभं ॥ अमंत्रस्थापयेत्तत्र श्रेह्माविष्णुप्रिवात्मकं ॥ तेषां प्रीति
करार्थाय श्वेतमाल्याः सुतोभनैः ॥ वस्त्रादिभिरलंकृत्य ब्राह्मणाय नि
वेदयेत् ॥ विप्राय वेदविदुषे श्रोत्रियाय कुटुंबिने ॥ ॥ दानमंत्रः ॥ ॥
सुवर्णपायसं मंत्रं यस्माद्दत्तं त्रियीमयं ॥ आवयोस्तारणं यस्मात्खगृहाद्विजोत्तम ॥

७१ समुत्क्रमेरवलंघ्यच्छीसम्यकूरत्वास्ययत्फलं ॥ तत्फलं लभते सः स्वात्वहन्मात्रकं ॥ ॥
अर्द्धोदयः ॥ ॥ अथैकादशी ॥ ॥ भविष्योत्तरे ॥ ॥ आदित्योदयवेर्द्धे
सत्स्मात्तो तां काचि बुधैः ॥ अरुणोदयवेद्धस्तु वैष्णवानां स्मृतोपरैः ॥ सूर्योदयं
समारभ्य परतः सूर्योदर्शनं ॥ एकादशी भवेद्या तु सा संपूर्णा स्मृता बुधैः ॥ ॥
संपूर्णैकादशी यत्र प्रभाते पुनरेव सा ॥ सर्वैरेवोत्तरा कार्या परतो द्वा
दशी यदि ॥ एकादशी द्वादशी चैवेसुभयं वर्द्धते यदि ॥ तदा पूर्वदिनं त्या
ज्यास्मार्त्तैर्ग्राह्यं परदिने ॥ ॥ भविष्योत्तरे ॥ ॥ संपूर्णैकादशी यत्र ७१
प्रभाते पुरे वसा ॥ लुप्यते द्वादशी तस्मिन्नुपवासः कथं भवेत् ॥ ७ ॥ ७ ॥

जषो ष्ये द्वे तिथि तत्र स्मास्यो नेरपि मुमुक्षिभिः ॥ पारणांतु त्रयोदशयां केचिदाहुर्म
नीषिणः ॥ ॥ व्याघ्र ॥ ॥ अथ मेहनि संपूर्णा या स्यादेकादशी यदि ॥ एकादशी मु
पसातां तदशयां तु पुनरेवसा ॥ त्रयोदश्यांक्वचिद्यस्मात्रा द्वादशीलभते यदि ॥ पूर्वामु
ह्यागृहस्थैः सूयी तथि श्चोत्तरा सदा ॥ ॥ इति कैश्चिदुक्तं ॥ ॥ अत्रापि वि
शेषमाह ॥ ॥ व्याघ्र ॥ ॥ संपूर्णैकादशीयावपतोपिविवर्द्धते ॥ स्मार्त्तैरुपो
ष्या पूर्वैव परतो द्वादशी यदि ॥ आदित्योदय मारभ्य भवेद्याषष्ठिनाडिका ॥ एकाद
शीसदोपोष्या सेवस्मार्त्तैर्द्विजन्मभैः ॥ दशमीवेधहीना या प्रभाते पुनरेवसा ॥ स्मा
र्त्तैः कार्यसदा पूर्वा द्वादशीपरतोपिवेत् ॥ ॥ तथा चभारद्वाजः ॥ ॥ ७ ॥ ७
संपूर्णैकादशी यत्र प्रभाते पुनरेव सा ॥ द्वादशीपरतोपि स्यात्पूर्वा सुपवसेत्फही ॥ गोभिलः ॥

७२ एकादशीव्रतमेकषष्ठिनाड्यात्मकं च यत् ॥ स्मार्तैस्तदेव कर्तव्यं द्वे वाथाह गोभिलः ॥
एकादश्यां द्वादश्यां वापि वृद्धे संत्यां षष्ठीनाड्यात्मके ॥ एदेकोशीव्रतं स्मार्तैरिव क
र्तव्यमिस्यर्थः ॥ ॥ तथा च जाबालिः ॥ ॥ एकादशीपदाषष्ठीनाडिकास्या
त्परैव सा ॥ स्मार्तैः कार्या सदा पूर्वा द्वादशीपरापि वैतू ॥ ॥ स्कांदे ॥ ॥ संपूर्णै
कादशी वृद्धिमुपेया द्वादशीपुनः ॥ दशूपते पिहि पूर्वैव स्मार्तैः कार्या न चापरैः ॥ भा
रवं ॥ संपूर्णैकादशी किंचित् द्वादश्यां चापरे हनि ॥ स्मार्तैः पूर्वा तदा कार्या य
व्या २ तिभिरुत्तरा तथा ॥ ॥ तथा वैयासः ॥ एकादशी द्वादशी चेदुभयं वर्द्धते यदि ॥ ७२
अविद्धैकादशी कार्या गृहेस्थैर्यतिभिःपरा ॥ एकादशी द्वादशी चेद्रुमपक्षेण वर्द्धते ॥ ७

तदापूर्वदिनं सा ज्यं स्मार्तैर्ग्राह्यं परं दिनं ॥ अविद्धैकादशी यस्यां यो भवेत्पुत्रवान्न
हि ॥ द्वादश्यां पारयेद्विद्वान्हरिवासरसंज्ञकं ॥ ॥ इति सिद्धान्तः ॥ ॥ ० ॥
अथैवविद्धैकादशीवृत्तेर्व्यतिकालनिर्णये ॥ दशमीनोपसंयुक्ता द्वादश्युपोष्यैका
दशी तथा ॥ यदा न तु यत्र योदश्यां वृद्धा वा द्वादशी यदि ॥ न चेदेकादशी पू
र्वं द्वादशी परतः स्थिता ॥ उपोष्या दशमीविद्धा यदिच्छेत्परमं पदं ॥ ॥ गालवः ॥
एकादशी च परतः किंचित्परे हि द्वादशी न चेत्तु ॥ युक्ता शुद्धमपि स्मार्तैः कर्तव्या
दशमिश्रिता ॥ ॥ तथा चार्याः ॥ ॥ एकादशी यदा वापि द्वादशी लु
प्ते सति च वा दशम्यां संयुता कार्या स्मार्तैरेकादशी सदा ॥ त्रयोदश्यां न लभ्येत
॥

७३ द्वादशी यदि किंचन॥ उपोष्यैकादशी तत्र दशमी मिश्रितापि वा॥ द्वादशी स्वल्पमा
त्रापि च यदि न दृश्यते परेऽहनि॥ दशमी मिश्रिता कार्या महापातकनाशिनी॥ एका
दशी न लभ्येत सकला द्वादशी भवेत्॥ उपोष्या दशमीविद्धा ऋषिरुद्दालकोऽब्रवी
त्॥ ॥पाद्मे॥ ॥द्वादश्याः प्रथमे पादे हरिवासरसंज्ञिते॥ तदंते पारणं कुर्या
दन्यथा दोषभाग् भवेत्॥ ॥अथ वेधवैकादशी॥ ॥नारदीये॥ ॥
उदयात्प्राग्यदा थ वा च तस्रो घटिकास्तु याः॥ अरुणोदयविद्धं वसतां नोपव
सेदिति॥ अरुणोदयवेलायां दशमी यदि दृश्यते॥ सा विद्धैकादशी तत्र पा
पमूलमुपोषणे॥ अरुणोदयकाले तु दशमी नहि दृश्यते॥ सैव शुद्धा त ७३
दासेया तत्रैवोपवसेदिति॥ ॥पद्मपुराणे॥ ॥नवमीषष्ठमेकं तु दशमी॥

परतो यदि ॥ उपोष्याद्द्वादशी शुद्धा त्रयोदश्यां तु पारणं ॥ अविद्धैकादशी यत्र संपूर्णा
द्वादशी भवेत् ॥ त्रयोदश्यां किंचिन्मात्रा द्वादशी यदि वा भवेत् ॥ उपवासद्वयं का
२४ र्यं विष्णुभक्तैर्विनिषतः ॥ विष्णुपूजोत्सवैः कार्यं द्वादश्यामेव पारणं ॥ ॥ तथा
पा४ वैष्णे ॥ दशमीवेधहीनां च स्परतो द्वादशी यदि ॥ उपवासद्वयं कार्यं विष्णुभ
क्तैर्विनिषतैः ॥ एकादशीमुपोष्याथ द्वादशीं समुपोषयेत् ॥ न तत्र विधिलो
पः स्यादुभयोर्देवतं हरिः ॥ यदा भवेदल्पकाला द्वादशी पारणे भवेत् ॥ उषः
काले द्वयं कार्यं प्रातर्मध्याह्निकं च ॥ अल्पायामथ विप्रेंद्र द्वादश्यामरुणो
दये ॥ स्नानार्चनक्रिया कार्या दानहोमादिकाश्च याः ॥ एतस्मात्कारणाद्विप्रः
प्रत्यूषे स्नानमाचरेत् ॥ [illegible]पितृतर्पणसंयुक्ता द्वादशी स्यात्कलौ यदि ॥ ७

७४ यदास्याद्द्वादशीस्वल्पाह्याकर्षात्तुभुंजीततदा ॥ प्रातर्मध्याह्निकस्यापितत्रस्यादपकर्ष
णं ॥ पंचपंचउषःकालस्सप्तपंचारुणोदयः ॥ अष्टपंचाभवेत्प्रातःशेषःसूर्यो
भवेत् ॥ ॥ द्वसेकादशी ॥ ॥ अथोपवासशक्तिविषये ॥ ॥ उपविसेत्
शक्तानांमासितेरूर्ध्वंजीवितं ॥ एकभक्तादिकंकार्यमाहबोधायनोमुनि ॥
एकभक्तेननक्तेनजीर्णश्चातुरोश्चीह ॥ नातिक्रमेतद्वादशीमुपवासश्च
तेनच ॥ असामर्थ्येशरीरस्यव्रतभंगोनजायते ॥ संप्राप्तसंकटेचैवद्वा
दशीमंत्रपूर्वकं ॥ अद्भिस्तुपारणंकुर्यात्पुनर्भुंजोनदुष्यति ॥ पत्नीपुत्रोथ ७४
वाभ्राताकुर्यात्शिष्योपिवाव्रतं ॥ एषामभावएवान्यंब्राह्मणंविनियोजयेत् ॥

अथाष्टौ महाद्वादश्यो निर्णीयते॥ ॥तत्र तिथिप्रयुक्ताश्चत्वारो नक्षत्रप्रयुक्ताश्चैवहि॥
पुराणे॥ ॥चतस्त्रस्तिथियुक्ताश्च द्वादश्यः परिकीर्तिताः॥ऋक्षयुक्तास्तु चत्वारो
महत्वस्याः प्रकीर्तिताः॥उन्मीलिनी वंजुली च त्रिस्पृशा पक्षवर्द्धिनी॥प्रोक्ता महा
द्वादशीति मुनिभिः पापनाशिनी॥पुनर्वसुयुता या च श्रवणेन समन्विता॥पुष्य
न्विता महती च रोहिणी द्वादशी युता॥ ॥तथा च चांद्रिकायां॥ ॥शुद्ध च
द्रिमुपैति चेद्दुरितहारिदिनं भद्रासनोन्मीलिनी भैद्रवाभ्यधिका न हर्यहनि यं वंजुल्यभि
ष्टा सतां॥ ॥नद्यादिद्युजयान्वयेतिमहती स्यात्त्रिस्पृशा द्वादशी पूर्वे पर्वणि निर्गतेप
रदिने स्यात्पक्षवर्द्धिन्यपि॥ आदित्येन जयायुतेन विजयापुष्ये या पापहारो हि रयया

७५ वजयंतीकुसुवत्रिस्पृष्टाक्षाहि नाहर्भवेत्।। पूर्णवानयपार्थिवं कृहरिभाधिकात्तु
मांतर्भुजऋक्षाधिकासमलयोस्त्कृहिकृतःप्रा[illegible]भवेत्पश्चाद्भुतं।। हित्वावैघ
वमस्तसत्वमिभेहृक्षेषुभद्राप्तिपेस्त त्रागापीन्वरवंउनइहायेन्हिग्रमंषाद्रुग्गा।।
अथास्मिन्नंधिकातिथियदिसतोभालेभवद्वौतिपेंतःपारणंकेंभवेदितिमहा
ष्टद्वादशीनिर्णयः।।दशमीवेधरहिताएकादशीपरादिनेकियन्मात्राद्वनुपतेसो
न्मीलिनीसामहाद्वादशी।।१।।द्वादशीमात्रवृद्धेव्यंजुली २ एकादशीद्वादशीत्र
याद्शूयांयोगात्रिस्पृशा ३ षष्टिघटिकाभूत्वापूर्णावामावास्यापरादिनेतिथिमा ७५
त्रवर्द्धतेसापक्षवर्द्धनी ४ पुनर्वसुयोगेजया ५ श्रवणायोगेविजया ६ ।।

पुष्ययोगेपापनासिनी ७ रोहिणीयोगेजयंति ८ एतासुनक्षत्रप्रयुक्तासु
वतस्रुषुद्वादसीदिने सूर्योदियमारभ्यनक्षत्रेण भवितव्यं न प्राप्तासर्वाद्वि
पर्यालो-चनयानक्षत्रन्यूनत्वासाम्यधिकेषु सत्सपि रोहिणी श्रवणे वे
त्रषष्ठिघटिकोभूत्वापरदिने वर्द्धते तदा नक्षत्रमध्य एव पारणं ॥ ॥
यदा नक्षत्र वृद्धैः सूर्यो रयास्प्राकू [illegible] प्रव[illegible] तानि नक्षत्राणि साम्यमधिये
कं यामजे तेन तदा सूर्योदयादुपर्याविनक्षत्रेण भवीतव्यमितिमूयः ॥
श्रवणातिदिने पुनक्षत्रेषु द्वादसीणा अस्तमयपर्यंत ततो भवितव्येव
श्रवणेनु अस्तात्प्रागपि द्वादसीसमाप्तोत द्दहरे वो वोपवसः ॥१॥

७६ पारणदिने नक्षत्रतिथ्येनरनुप्राप्तौ यदि तिथिरधिकं नक्षत्रं तर्हि तिथिमध्य
एव पारणं द्वादश्युल्लंघनस्यात्यन्तनिषिद्धत्वात्॥ तिथ्याधिक्ये न त्रांत एव
पारणं न प्राक्॥ एताश्चाष्टौ महाद्वादश्यो निसाः वैष्णवानां॥ ॥वैष्णवाके
त्साहा॥ ॥यदि दीक्षाविधिसंन्यासं स मंत्रं द्वादशाक्षरं॥ अष्टाक्षरमथा
ष्टं वा ये मंत्रं समुपासते॥ ते यास्ते वैष्णवा लोके विष्णवार्चनसदारता॥ तेषां मे
वोपवासः स्यात् महाद्वादशीव्रतं॥ पतंति नरके घोरे यावदाभूतसंप्लवं॥
वैष्णवव्यतिरिक्तानामुपवासः कृतो धृति॥ अष्टौ महाद्वादशीनामेषध
र्मसनातनः॥ ॥इति नृसिंहपरिचर्यायाम्॥ ॥अष्टौ तान्यव्रतघ्नी ७६
नि हापो मूलं फलं पयः॥ हविर्ब्राह्मणकाम्या गुरोर्वचनमोषधं॥ अक्षारल

वर्णः सर्वहविष्यान्नानि सेवनः॥ अमीलानूनतैलं श्यमाः प्रियाः संगविवर्जितः॥
मिलं मुद्गश्च तेसे व्यंसस्याग्रो भूमकोद्रवः॥ वर्णाकं देवधान्य चर्णषसारगणास्मृ
ताः॥ कांसं मांसं मसुरान्नं चणकं कोद्रवं तथा॥ नूणकं मधु मसान्नं वर्जयेद्धात्पुप
वसन्स्त्रियां॥ विनोदकेन यत्प्रान्यं सजोवेदसिपच्यते॥ तत्सर्वं फलं वर्जयेद्ध
मितिवे दविदोविदुः॥ ॥गालवः॥ ॥एकादश्यां तु भुंजीयां नो किंचि
दपि भक्षयेत्॥ धत्र छायां भक्षयेत्किंचित् दश्रीयादिति केचन॥ नहरणे वै
वसंक्रांतौ वासिते कादश्यां दिने॥ तथा चैकादश्यां श्राद्धे पुत्री नोपवसेत् गृही॥
॥ ॥ द्वैकादश्यां॥ ० ॥ ॥ अथ पुण्यतिथयः॥

७० अमावास्यातु सोमेन सप्तमी भानुनायुता ॥ चतुर्थी भौमवारेण बुधवारेण
चाष्टमी ॥ चतस्रस्तिथयः प्रोक्ता सूर्यग्रहणसंनिभा ॥ स्नाने दाने तथा श्रा
द्धे सर्वत्राक्षयं भवेत् ॥ तिथिवासरयोर्योगो यथा कालो भवेद्यदि ॥
प्रभाते वाथ मध्याह्ने पुण्यः कालः स नान्यथा ॥ ॥ अथ ब्राह्मणाभावे ॥
पात्राभावे यं भस्वापित्व यक्षविधिं नरः ॥ निर्दिष्टपाथान्यमुहूर्ते यत्रपात्रे
ततो नयेत् ॥ सर्वाभावे क्षिपेणदानो गवे दद्यात्तथाप्सु च ॥ नतु प्राप्तस्य लो ७०
कस्ति पेत्वकस्य विलोपतः ॥ ॥ अथ द्रव्याभावे ॥ ॥ अग्निनाबादहेत्वे

स्य श्राद्धकाले समागते ॥ तस्मिन्पैतृके सद्भिः अपेक्षा श्राद्धसूत्रकारैः ॥ सर्वाभावे वनं गत्वा
कक्षमूलप्रदर्शकः ॥ सूर्यादिलोकपालानामिदमुच्चैः पठेन्नरः ॥ न मेऽस्ति वित्तं सा
हस्य वान्य श्राद्धोपयोगिकं ॥ पितॄन्नतोस्मि त्वं तु भक्त्यापि पितरो मम ॥ ७ ॥
अथ श्राद्धकालः ॥ ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ ॥ अमावास्याष्टका वृद्धिः कृष्ण
पक्षोऽयनद्वयं ॥ द्रव्यं ब्राह्मणसंपत्तिः विषुवः सूर्यसंक्रमः ॥ व्यतिपातो गज
च्छाया ग्रहणं चंद्रसूर्ययोः ॥ श्राद्धं प्रति रुचिश्चैव श्राद्धकालाः प्रकीर्तिताः ॥
अथ षण्णवतिः ॥ ॥ अमामन्वयुगक्रांतिधृतिपातमहालयाः ॥ अ
न्वष्टकाश्वाति पूर्वेद्युः षण्णवत्यः प्रकीर्तिताः ॥ षण्णवत्युक्ति श्राद्धविशेषः ॥
श्राद्धदैवतानि ॥ ॥ त्रिदैवसंमतानीह च षड्दैवतं च वदामि की ॥ ७ ॥

७८ वृद्धौ तु नवैदैवं सं अन्वष्टकासु तथैव च ॥ दर्शनिसेयुग्मादौ च मन्वादौ गत
हणे तथा ॥ संक्रांतिषु भरण्यां च षड्दैवं संविधीयते ॥ अष्टकासु च वृद्धौ
च गंगायां च मृते हनि ॥ मातुः श्राद्धं पृथक् कुर्यादन्यत्र पतिना सह ॥ ॥
विश्वादर्शे ॥ ॥ मातुर्गयाष्टकावृद्धिमृताहेषु महालये ॥ श्राद्धं कु
र्यात्पृथग्दैवं तत्र वा तु गताच्छपि ॥ ॥ अत्र कश्चिद्विशेषः ॥ ॥ प्रयो
गसारे ॥ ॥ अष्टकासु च वृद्धौ च गंगायां च मृते हनि ॥ चंद्रसूर्योपरा
गे तु व्यतिपाते महालये ॥ मातुः श्राद्धं पृथक् कुर्यादन्यत्र पतिना सह ॥ ॥ ७८
अपिरोयत्र पूज्यं तेल त्रमाला महाअपि ॥ वृद्धौ तु नवदैवत्यं पड्दैवं संतु दार्षिके ॥

महालये या च श्राद्धे नेयं ह्यारत्नौ देवतं ॥ आषाढ्याः पंचमपक्षे श्राद्धं कुर्याद्दिने दिने ॥
उद्दिश्य पंचदेवस्यैवं मनुरब्रवीत् ॥ अथैकस्मिन्दिने कुर्यात्सर्वानुद्दिश्य यत्नतः ॥
महालयाख्यकं श्राद्धं तत्कृत्वा सद्गतिर्भवेत् ॥ ॥अथ पिंडरहितश्राद्धानि ॥
हेमाद्रौ ॥ संक्रांतौ ग्रहणे पाते युगमन्वंतरादिषु ॥ अरण्ये चापि कुर्वीत श्राद्धं पिंडै-
र्विनैव तु ॥ ॥संग्रहे ॥ ॥मन्वादौ च युगादौ च ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः ॥ संक्रां-
तिषु च सर्वासु श्राद्धं पिंडैर्विना भवेत् ॥ पिंडहीनं च यच्छ्राद्धं संकल्पाख्यं प्रचक्ष-
ते ॥ तत्रापि हि द्विजान् कुर्यात्पितृयेव मुनयोऽब्रुवन् ॥ आवाहनार्घ्यपिंडांश्च वि-
किरं पिष्टपिंडकैः ॥ संध्योत्पलाग्नौकरणे संकल्पे सर्वदा वर्जयेत् ॥ ॥अथ श्रा-
निर्णयः ॥ ॥दंतधावनतांबूलक्षौराभ्यंगमभोजनं ॥ रत्यौषधपरान्नं च श्राद्ध

६९ ॥ ॥ ७ ॥ अथ कार्य्यद्वितीयः ॥ ॥ आमश्राद्धं तथा नित्यं काम्यश्राद्धं महालये ॥ १
कर्त्ता विवर्ज्जयेत्तु ॥ निषिद्धं नैव तांबूलमिति तूलातपोत्र तु ॥ दर्शे चापरपक्षे च सं
क्रांति मनुयुगादिषु ॥ श्राद्धं कृत्वा ततो भुक्त्वा बूतांबूलं खादयेद्बुधः ॥ यस्तु पितृघाते
र्षु तांबूलं यदि खादयेत् ॥ भवेत्पुत्रः स पापिष्ठो निराशाः पितरो गताः ॥ श्राद्धकाले
तु सर्वेषु श्राद्धकर्त्ता तु यो द्विजः ॥ न कुर्यात्सौरमभ्यंगं तथैव स्त्रीनिषेवनं ॥ ॥
अथापरपक्षे परिज्ञाते ॥ ॥ कन्यागते सवितरि यान्याहानि तु षोडश ॥ ॥
क्रतुभिस्तानि तुल्यानि तेषु दत्तमथाक्षयं ॥ अहः षोडशकं पक्षं शुक्लप्रतिपदा ६९
सह ॥ चंद्रक्षीयाविशेषेण सापि दर्शक्रिया स्मृता ॥ आदिमध्यावसाने वा यकौ

त्रयंकं स्यां प्रजेष्ट्रवि:॥ सपत्नः सकलत्रः पूज्यः श्राद्धषोडशकं प्रति॥ नभस्यापरपक्षे
तु श्राद्धं कुर्यात् दिने दिने॥ नैव नंदादि वर्ज्यः स्यान्नैव वर्ज्या चतुर्दशी॥ नभस्यापर
पक्षे तु मृताहानि पितुर्यदि॥ करोति तत्र यः श्राद्धं पितृणामक्षयं भवेत्॥ ॥
भरणीप्रेतपक्षस्य महती परिकीर्तिता॥ अस्यां श्राद्धं कृतं येन स गयाश्राद्ध
कृद्भवेत्॥ नंदाम्हग्वर्कभौमेषु चतुर्दशीयं श्राद्धं तु षोडशानि त्रिजन्मसु॥ येषु
श्राद्धं न कुर्वीत तात्र हि पुत्रधनक्षयात्॥ नैमित्तिके काम्ये श्राद्धं तु मघा
दिनि॥ अ[redacted]घात्रजे छपुत्रस्तु नाप्नुयात् रिलिनिश्चयं॥ प्राजापत्ये न पेछे
नमघायां भागतपा॥ यस्तु श्राद्धं न कुर्वीत तस्य पुत्रो विनश्यति॥ मघायां च

८० याद तुर्यां कन्यसंस्थे दिवाकरे ॥ पिंडदानं परित्यज्य श्राद्धं तु विधीयते ॥ ॥ मासव
त्सरे ॥ ॥ प्रतिपत्प्रभृति ष्वेकां वर्जयेत्तु चतुर्दशीं ॥ शस्त्रेण तु हता ये वै
तेभ्यस्तत्र प्रदीयते ॥ समत्वमागतस्यापि पितुः शस्त्रहतस्य च ॥ एकोद्दिष्टं सुतः
कुर्याच्चतुर्दश्यां महालये ॥ चतुर्दश्यां तु यच्छ्राद्धं सापिंडीकरणे कृते ॥ एकोद्दि
ष्टविधानेन तत्कार्यं शस्त्रघातिनां ॥ भ्रातृभगिनीपुत्राय स्वामिने मातुला
य च ॥ मित्राय गुरवे दद्यादेकोद्दिष्टं तु पार्वणं ॥ चकाराच्छस्त्रघातादिनिमि
नि २ त्तैः एकोद्दिष्टं सुतैः षिन कार्यं ॥ सपिंडीकरणादूर्ध्वं मृतस्यापि युदादिभिः ॥ ८०
कुर्यात्तु तेत्रैतेपक्षे त्वेकोद्दिष्टं सुतः पितुः ॥ निषिद्धानि परित्यज्य तिथिवारादिकानि च ॥

अथैकस्मिन्दिने कुर्याच्छ्राद्धमेवापि महालयं॥ ॥मदनपारिजाते॥ ॥अमा
यातभरण्याचद्वादश्यांपक्षमध्यके॥ यथानुकूलंचनक्षत्रंवारंचानविचारयेत्॥
अपुत्रोनमनकश्चैवविधात्रोब्रह्मचारिणः॥ दर्शनंमहालयंकुर्युःनकुर्यात्पुत्रवान्
गृही॥ अन्नाभावेद्विजाभावेतीर्थाभावेमहालये॥ एकमयान्नामेद्धअर्घ्यंपिंडौ
नृपकुर्यात्पृथक्॥ ॥अथसंन्यासीश्राद्धं॥ ॥स्मृत्यर्थसारे॥ ॥७॥
एकोद्दिष्टंनकर्त्तव्यंसंन्यासीनांकदाचन॥ त्रिदंडीग्रहणादेवप्रेतत्वंनैवजायते॥ एको
द्दिष्टंजलंपिंडंसत्क्रियाश्चतथैवच॥ नकुर्यात्सार्वणादन्येतब्रह्मीभूतायभिक्षवे॥
मर एकादशाहेसंप्राप्तेपुत्रःकुर्वीतसत्क्रियां॥ दंडग्रहणमात्रेणनवैप्रेतोभवेद्यदि॥
अतःपुत्रेणकर्त्तव्यंपार्वणंतस्यसर्वदा॥ एकोद्दिष्टंनकुर्वीतयतीनांचैवसर्वदा॥ अह

८१ न्येकारस्त्रौ तेषां पार्वणं तु विधीयते ॥ सपिंडीकरणं तेषां न कर्त्तव्यं सुतादिभिः ॥
प्रतिमासे तु कर्त्तव्यं मान्त्रकं माहैकैसिकादिकं ॥ संन्यासीनोप्याब्दिकादि पुत्रः
कुर्याद्यथाविधि ॥ महालये तु यच्छ्राद्धं द्वादश्यां पार्वणेन तु ॥ अथ श्राद्धप्र
मत्रस्य नियमः ॥ ॥कारिकायां॥ ॥शुचिनिमंत्र्य द्वौ दैवे त्रीन्पित्र्ये प्रा
त्रकर्मणि ॥ दैवे पित्र्येथ वैकैकं सपिंडीकरणं विना ॥ प्राङ्मुखौ दैविकौ
विप्रौ पितरस्त्रिरुदङ्मुखाः ॥ एकैको वा सपत्रस्याद संपन्नाविति क्रमः ॥ संपन्ना
वर्थपात्राणामेकैकस्य त्रयस्त्रयः ॥ पित्रादे ब्राह्मणाः प्रोक्ताश्चत्वारो वैश्वदेवि
काः ॥ ॥वृत्तिकारः ॥ ॥सत्क्रियां देशकालौ च द्रव्यं ब्राह्मणसंपदः ॥ पं
चैतान्विस्तरो हंति तस्मान्नेहेत विस्तरं ॥ द्वौ देवौ प्राक् त्रयः पित्र्ये उदगेकैकमेव वा ॥ ८१

मातामहानामप्येवं तंत्रं वा वैश्वदेविकं ॥ ॥याज्ञवल्क्यः॥ ॥पद्येकं भोजये
श्राद्धे देवं तंत्रं कथं भवेत् ॥ अन्नेपात्रे समुद्धृत्य सर्वस्य प्रकृतस्य च ॥ देवता
यतनं कृत्वा ततः श्राद्धं समाचरेत् ॥ प्रान्नूयेदग्नौ तदन्नं तु दद्याद्वा ब्राह्मणवारि
ण्यो प्रयोगे ॥ अमंत्रणागतं विप्रं निवारयति दुर्मतिः ॥ ब्रह्महत्यामवाप्नोति
शूद्रयोनिषु जायते ॥ आमंत्रितस्तु यो विप्रो लोभमन्यत्र कुर्वति ॥ नरका
णां तु शतं गत्वा चांडालेष्वभिजायते ॥ श्राद्धकर्त्ता परश्राद्धं दत्तूर्णं च यस्तु भुंजे
ति ॥ नरकं पातयेद्येन सो हत्या कर्त्ता तथैव च ॥ भ्रातरो पितरश्चैव तथा श्रोत्रि
यतमेव वा ॥ द्विजमधीनधीतार श्राद्धे यत्नेन वर्जयेत् ॥ भ्रातरो पितृपुत्रो तु

८२ नैव गर्वेन मंत्रयेत्॥ पृथग्वर्गेषु वा गर्वैर्दैवे नैतानपि योजयेत्॥ आत्मरागान्वैरं
संपन्नाभात्यपितृस्तुलानपि॥ पृथग्वर्गेन पंक्तीन्विप्रावेदविवर्जितान्॥ ॥
एकैकमपि विप्रस्तु वर्गे वर्गे नियोजयेत्॥ दैवे पित्र्येऽथवान्यस्मिन्विप्रं वे
दविवर्जितान्॥ ॥श्री॥ अथ चन्द्ररेणुः॥ ॥अर्णवो॥ हिस्ररां प्रवणे देवतु
तीर्थोदेो स्वगृहेऽपि वा॥ भूसंस्कारादिसंयुक्ते श्राद्धं कुर्यात्प्रयत्नतः॥ परकी
यप्रदेशेषु पितृणां निर्वपेत्तु यः॥ तद्भूमिपतिभिः श्राद्धं स्यादयं कर्म विहन्य
ते॥ अटवी पर्वता पुण्यान दी तीर्थानि तानि च॥ सर्वाण्यस्वामिकान्याहुर्न
हि तेषु परिग्रहः॥ वनानि तेगिरयो नद्यस्तीर्थान्यायतनानि च॥ देवखाताश्च

गत्तीस्वामिते पुनर्विद्यते ॥ ॥पुनःश्राद्धविधिः॥ ॥प्रमादादस्ततेस्या
दग्नौकरणमेव च ॥अघ्रतं पिंडदानं हि पुनःश्राद्धं समाचरेत् ॥पितृपात्रं
चलेस्थानात्सिताचेद्दमते यदि ॥स्थतौ पिंडं ग्रसे मार्जारः पिंडो भिन्नः पि
तुर्यदि ॥अग्नौ ध्रतेतु नाश्नोग्नेः स्याश्राद्धं तत्परेहनि ॥अपिंडदानपर्यं
तं न किंचिदपि भक्षये ॥प्रमादाच्चेद्रवेत्तत्र पुनःश्राद्धं समाचरेत् ॥ ॥
अत्र विशेषवचनं ॥ ॥अघ्रते पिंडदाने च पिता चेद्दमते यदि ॥ष
ष्टत्रापापाकं पुनः कुर्याश्राद्धं तत्र विधानतः ॥मार्जारमुखसंस्पृष्टे पिं
डे भिन्ने पितुर्यदि ॥पुनः पिंडप्रदातव्यास्स्वेनपाकेन तत्क्षणं ॥पितामहादि

देवानां ब्राह्मणेण वमते यदि ॥ सर्वमन्त्रं समादाय दहेदग्नौ तु लौकिके ॥ प्रणवे
नाहुतीश्चादावंतस्याभूर्भुवः स्वरोम् ॥ आहुतीर्जुहुयात्त्रिंशन्मंत्रैः प्राणादिपं
चकैः ॥ द्वात्रिंशदाहुतीर्हुत्वा ततः पिंडं प्रदापयेत् ॥ सर्वेषां लूणरिव नामेव वि
धिरेष उदाहृतः ॥ सपिंडीकरणे श्रैव प्रेतपक्षे भवेद्यदि ॥ सपिंडीकरणं कु
र्यात्पुनः पाकेन तत्स्मरणं ॥ मासिकं च गयाश्राद्धं प्रत्यब्दं च महालये ॥ पिता
चेद्दमनं कुर्यात्पुनः श्राद्धं समाचरेत् ॥ संक्रांति पक्षपातेषु युगमन्वंत
रादिषु च ॥ पिताचेद्दमलेद्दैव पुनः श्राद्धं न कारयेत् ॥ श्राद्धदिने तिक्रांत श्रा
द्धलोपः ॥ ॥ श्राद्धानि स्वस्वकालेषु प्रमादभ्रष्टानि चेत् ॥ अतीतानि न कार्या
नि प्रत्यब्दं मासिकं विना ॥ ॥ समाप्तः ॥ उपनं मासेषु नियेषु तथा नैमित्तिकेषु च ॥

उत्कर्षं चापकर्षं च न कुर्याद् दिष्टकासु च ॥ ॥ अथ जीवत्पितामहविषये ॥ ७
पितामहे स्थिते तस्य पिता यदि विपद्यते ॥ द्वौ पिंडौ वेकनामानि वेषं श्च प्रपि
तामहे ॥ ॥ स्मृत्यंतरे ॥ ॥ द्वौ पिंडौ वेकनाम्नो वदद्याज्जीपितामह ॥ ७
प्रपितामहस्य चैवैकौ पिंडः प्रत्याब्दिकादिषु ॥ ॥ अथ श्राद्धदिने वैश्वदेवा
ष्टद्राद्वादौ क्षये चौलेदत्तैर्मध्ये तु कुर्वतां ॥ माहान्ते येतु पिंडांते वैश्वदेवं
चतुर्विधं ॥ ॥ ग्रंथांतरे ॥ ॥ यजुषाः सामगाः पूर्वं मध्ये ऋग्वेदस्य थ
र्वणः ॥ बह्वृचाः श्राद्धतोषं तु वैश्वदेवं समाचरेत् ॥ मध्यस्थलिदत्तैर्अग्नौ
करणानंतरं पृथक्पाके वैश्वदेवाः कर्त्तव्यः ॥ बलिहरणादिकं श्राद्धांत एव ॥

८४ तथा-ब्रस्मृतिः॥ ॥पित्रार्थंनिर्वपेत्पाकं वैश्वदेवार्थमेव च॥ वैश्वदेवमपि
पूर्वं न दत्तं वैश्वदेविकं॥ ॥सत्यव्रतः॥ ॥अग्नौकरणं तु होमं तु हुत्वे
तु-वेदहुताहुतिः॥ अथ पाकेन वैदेवं विधिरेष उदाहृतः॥ ॥अग्नौ
करणं संभवे वित्तेषमाह॥ ॥दत्तं विसर्जनाद्वो गुत्तराचमनात्परं
वैश्वदेवं ततः कुर्यात्केचिदेवं वदंति हि॥ अनाहिताग्नोयोरत्नं स्वं
श्राद्धं विधानतः॥ ॥पितृन्तोषेण वै कुर्यात् वैश्वदेवं ततोजैं द्विजः॥
अथाहिताग्नौ कविषयं॥ ॥पक्षालं कर्म निर्वापस्य वैश्वदेवं तु साग्निकः॥

पिंडयज्ञं ततः कुर्यात्पिंडान्वाहार्यकं पुनः ॥ प्रत्यब्दे मासिके चैव श्राद्धं दर्शविधानतः ॥
लक्षणेष्वेव कर्तव्यं वैश्वदेवं ततो द्विजः ॥ ॥ चतुर्थाब्दिकादि सपिंडेषु ॥ ॥ मांडव्यः ॥
यद्येकस्मिन्नहन्येव श्राद्धानि स्युः बहूनि च ॥ दर्शश्राद्धानि सर्वाणि वैश्वदेवं च वैरदथ ॥
अथ दौहित्रश्राद्धं ॥ ॥ सत्यव्रतः ॥ ॥ मातामहो विपद्येत यदि स्वसुत्रवानपि ॥
कुर्यान्मातामहश्राद्धं यावद्वै वर्त्ततेपि ॥ प्रतिपद्याश्विने शुभ्रे कुर्याद्वर्तमाने तु मातुले
दौहित्रैः कुर्यात् श्राद्धं सपिंडं पार्वणेन च ॥ ॥ व्याघ्रः ॥ ॥ कुर्यान्मातामहः श्राद्धं प्र
तिपद्याश्विने तु मातुले ॥ सपिंडतः सपिंडं तु जीवत्स्वपि च मातुले ॥ दौहित्रास्त्वं
तु यच्छ्राद्धं कश्चिद्दौहित्रवर्जिते ॥ सर्वत्र नायमाचारो वरं इति मुनयो हितम् ॥
पुत्राभावे पत्न्याभावेपि बहुकर्तव्यविषयं ॥ ॥ आचार्याः ॥ ॥ ७ ॥ ५ ॥

८५ पुत्रेष्वेव बहवो यस्य कर्तारो भ्रातरजादयः ॥ यदि नेच्छः केन कर्तव्यो अपुत्रस्यैव क्रिया ॥
एकः एव तु कुर्वीत तत्सर्वं प्रेतकर्म च ॥ भ्रातरो ज्येष्ठ एवापि सर्वे बहुकर्तृषु ॥
गर्गः ज्येष्ठस्यासंनिधाने स्यादनुजो वापि सत्क्रियां ॥ यस्यास्त्रि पतमा यसे
पि स्याद्बहुकर्तृषु ॥ व्याघ्रः पुत्रेष्वेभाविता यस्तु प्रियकारी च पालिनी ॥
स एव कुर्यात्सर्वं अपुत्रस्य च वैक्रियां ॥ ॥ इति श्रीनारायणविरचिता
यां धर्मप्रवृत्तौ नानाविधिप्रकरणं ॥ ॥ अथ रात्रेदानं ॥ ॥ छ ॥
कन्यादानं निशीथे च वरायोषाषिताय च ॥ उपोषितः स्नातो दद्यात् ब्राह्मणादि बलु ष्टपि ॥
अन्यपक्षः ॥ कन्यादानं निशीथे च दिवा भोजनमाचरेत् ॥ पुनः स्नात्वा जपेद्देवी पिता कन्या
प्रयच्छति ॥ भस्मासमुद्वहे कन्यां सावित्रीग्रहणं तथा ॥ गांधर्वासुरयोरेवं विधिरेष उदाहृतः ॥

॥ ॥ अथान्यनूणखिनेदाने ॥ ॥स्वनूणखावेहृशेनस्याकस्मैदेयात्तुकंन्यका ॥ ७ ॥
स्तमध्योक्तांविधानेनदत्वातांपरनूणखिनेपूजयेन्मधूपर्केणस्वनूणखाविधिनावरं ॥
आवंनेदांनपर्यंतंपितांकुर्यात्स्वनूणखतः ॥ ॥ ७ ॥ अथपुनरुद्वाहः ॥ ७ ॥
७ ॥ आचार्यः ॥ ॥ प्रवरेवरादिदोषास्पृष्टः पतिसंगादधोयदि ॥ ॥
दत्तामपिहरेद्दद्यादन्यस्माइतिकेचन ॥ ॥ ७ ॥ हेमाद्रौ ॥ ७ ॥
कलौतुपुनरुद्वाहंवर्जयेदितिगालवः ॥ उद्वायाः पुनरुद्वाहंज्येष्ठांसंगोनविद्यते
८ ॥ इतिनारायणभट्टविरचितायांधर्मप्रवृत्तौतिथ्यादिनाविधिप्रकरणं
समाप्तं ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ शुभंभवतु ॥ ७ ॥

वाहः ॥ उत्तरे स्वस्वगणे हित्वा विवहेयुः ॥ आंगिरसैर विवाहः ॥ अत्रिगणः ॥ अत्रीणां तद्गतैः सर्वैरपि
अविवाहः ॥ विश्वामित्रधनंजयैर्वासिष्ठजातूकर्ण्यैश्चाविवाहः ॥ इत्यत्रयः ॥ अथ विश्वामित्रनिर्ण
यः ॥ विश्वामित्रगणे स्वगोत्रैर विवाहः ॥ विश्वामित्रगणः ॥ १ ॥ विश्वामित्रैः शौंगशैशिरीणां
अविवाहः ॥ देवजातस्य शुद्धजामदग्न्यैर विवाहः ॥ मुद्गविश्वामित्राणां गार्ग्यैस्तिमस्थैः कपिलैर
विवाहः ॥ विश्वामित्रधनंजयानां अत्रिभिर्जातूकर्ण्यैश्चाविवाहः ॥ केचित्तू कश्यपनिर्णयः ॥ सर्वैः
कश्यपगणां तद्गतैर्गोत्रैर विवाहः ॥ लौगाक्षिभिश्चाविवाहः ॥ लौगाक्षीणां द्व्यामुष्यायणत्वेन स
र्वैर्वसिष्ठैः संकृतिपूतिमाषादिभिश्चाविवाहः ॥ अथ वसिष्ठनिर्णयः ॥ सर्वेषां वसिष्ठानां स्वग
णे स्वगोत्रत्वादविवाहः ॥ द्व्यामुष्यायणजातूकर्ण्यैर्लौगाक्षीणां अविवाहः ॥ अत्रीणां जातूक
र्ण्यैर विवाहः ॥ इति वसिष्ठगणः समाप्तः ॥ अथागस्तिगणः ॥ आगस्तिगणां तद्गोत्रैर विवाहः ॥
इति आगस्तिगणः समाप्तः ॥ ॥ इति प्रवरनिर्णयः समाप्तः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीसरस्वत्यैनमः॥ ॥श्रीगुरवेनमः॥ ॥श्रीलक्ष्मीवेंकटेशायनमः॥ ॥श्रीरस्तु॥

भार्गव १	भार्गव १	भार्गव १	भार्गव १	भार्गव १	भार्गव १
च्यवन २	च्यवन २	च्यवन २	च्यवन २	च्यवन २	च्यवन २
आप्नवान ३	आचव्य ३	आप्नवान ३	जामदग्न्य ३	आप्नवान ३	आप्नवान ३
और्व ४		वैजव ४		आर्ष्टिषण ४	वत्स ४
जामदग्न्य ५		निमंथित ५		नूप ५	पुरोधस ५

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥अथ भृगुगणोदितं व्याख्यास्यामः ॥ ॥अथ वंशावलि लिख्यते ॥ ॥श्रीरामचंद्राय नमः ॥

भार्गव १	शौनकायना १०	आप्यायना २०	बहुमित्राय ३०	द्रौषाजिक्यः ४०	पार्थकणद ५०
जामदग्न्य २	आर्कायना ११	वार्कायना २१	वापायना ३१	कारक्ष ४१	वैकरणी ५१
वात्स्यायना ३	मार्कायना १२	ऐतिशायना २२	दैवंसायना ३२	आरसपः ४२	कौष्टकरणी ५२
शौकायना ४	वार्षिकायना १३	अनुपपा २३	गोष्ठायना ३३	सांकार ४३	शौनकरणी ५३
आलेखायना ५	काकायना १४	पैंगलायना २४	रौहितायना ३४	जितवाह ४४	शाद्दकरणी ५४
शाकरायना ६	बकुतकायना १५	साश्रिका २५	वायवाः ३५	आवंधि ४५	लोहकरणी ५५
दार्भायना ७	सांतपना १६	सैषातया २६	कारायया ३६	कांबलोदरी ४६	सावकर्णी ५६
आभ्लायना ८	शार्कराक्ष्या १७	नाठायना २७	माध्योदा ३७	शातकी ४७	सत्यकरणी ५७
बालायना ९	काशाहस्ता १८	शार्द्दताप २८	वायनिनोः ३८	वास्यकी ४८	सावकरणी ५८
	जानायना १९	उपश्लक्षतायना २९	दाशेषकया ३९	पार्षति ४९	

भृगुवंश

सांद्रमणी ५९	राथामणी ६९	त्रिखापति ७९	देवमति ८९	लाकची ९९	दोस्यायन ९
कैवेरणी ६०	पाणिनी ७०	सौगौलि ८०	ग्रौहमति ९०	लाठारी १००	गोष्मायन १०
मवेरणी ६१	रखायनी ७१	परिमंडली ८१	जीवंति ९२	कौचाक्षी १	गार्ग्यायन ११
वैरणी ६२	पैहिनरी ७२	जैकजिस्ती ८२	जैमति ९३	राहुकी २	कारुायन १२
मौरणी ६३	वैश्वानरी ७३	कैत्मप्रवे[illegible]ढी	शालकी ९[illegible]	पौर्णसोगंधी ३	वापव्यायन १३
त्राकपोण ६४	वाल्मिकि ७४	कोचलस्ती ८४	घालकी ९४	अनुसांतकी ४	नालाटायन १४
वटागिरायणी ६	विरूपाक्षी ७५	कौचकुंडि ८५	पाणिली ९६	आलेखायनी ५	भगायन १५
यात्रिमौसनी ६	स्थौलपिंडि ७६	दार्भि ८६	सौध्वजी ९५	गंगायन ६	वेरायन १६
त्रोकजिकासनी	तोलकेशी ७७	माचमति ८७	सौरसी ९७	कात्यायन ७	वैशंपायन १७
वालायनी ६८	हस्तघी ७८	त्रीहिकरी ८८	कौटली ९८	गोत्स्यायन ८	शौनायन १८

॥ भृगुवंश ॥

लोहितायन १९	मधुकेय ३०	वृकाश्वक ४१	नैमिश्य ५२	पैलविंठंभरतू ६२	उशास्तन्वत ७४
उदूसायन २०	वैश्यपुरेय ३१	श्रावत्स ४२	मौद्गल्य ५३	सोकि ६३	उशान ७५
शत्रपिन २१	वैर्पय ३२	सारंहृत ४३	शाकल्य ५४	साक्षी ६४	वाध्योयी ७६
ससकायनानां २२	बाणाकेयानां ३३	कोशावृक्ष ४४	जामाल्य ५५	कांक्षी ६५ नीध	मारायी ७७
यात्तेय २३	मतभाग ३४	कोटर ४५	जैकभून्य ५६	कौष्टी ६६ सोहे	भरिकि ७८
भ्राष्ट्रय २४	श्रातभाग ३५	शाउ-रव ४६	वैन्यानां ५७	सोविष्टि ६८	दालि ७९
ह्राष्ट्रय २५	सांख्यमित्र ३६	गालव ४७	वैसलव ५८	जिह्वित्य ६९	
मोउकेय २६	चंद्रमस ३७	सांकृत्य ४८	उचैर्मन्यु ५९	अतिथिद ७०	
मार्कंडेय २७	कोपिपत्र ३८	वैरोहित्स ४९	मकुंड ६०	फेनहस्ती ७१	
लासेय २८	मित्रयसे ३९	लाक्षमण्य ५०	मेरु ६१	मांगोलि ७२	
गंगोय २९	पौणीक ४०	मांडव्य ५१		गालव ७३	

॥अथगुरुत्र॥

इत्येषां पंचार्षेयः प्रवरा भवति॥ भार्गव १ च्यवन २ आप्नवान ३ और्व ४ जामदग्न्य ५ ति होता॥ भृगुवत्च्यवनवत् आप्नवानवत् और्ववत् जामदग्न्यवदित्यध्वर्युरिति कात्यायनानुसारिणां जामदग्नीवदूर्ववदाप्नवानच्यवनवद्भृगुवदित्यध्वर्युरिति लौगाक्ष्यायस्तंबाश्वलायनबौधायनानुसारिणामेवमन्यघथा प्रवरमितरसमानमावंरासमासे भार्गवजामदग्न्येतित्र्यार्षेयइत्येके १

भार्गवच्यवनाप्नवानेतित्रयः प्रवरा भवंति॥ २॥ आप्नवानो॥ २॥

भार्गवच्यवनआप्नवानबैजवनिमथितिपंच प्रवरा भवंति॥ ३॥ बैजवनिमथितानां २

जामदग्न्याः
विदाः २
प्राचीनयोग्याः ३
ताम्रायणाः ४
नाश्रायणाः ५
भुजायनाः ६
कौचायनाः ७
आमयजाताः ८
आमयदानाः ९
वैनभृताः १०
शकायनाः ११

पौलस्त्याः १३
मौजसाः १४
मौदस्याः १५
स्वैकारण्याः १
अवटाः १६
कामलाः १७
भार्गवाः १८
साभूर्षयः १९
चौलाः २०
चौलाः २१
कौडरथयः २२

इत्येषां भार्गवच्यवनजामदग्न्येतित्रयः प्रवरा भवंति॥ भार्गवच्यवनआप्नवानौर्वविदेतिपंचप्रवरा भवंति॥ बाधायनाश्वलायनो॥ ४॥ ॥ध

२

॥भृगुवंशः॥

अरिष्टेषणा १	चययनी ११	आश्वामी २२
ग्राम्यायणा २	नेकषी १२	रौमी २३
काणायना ३	नेरथी १३	भौल्ची २४
चांद्रायणा ४	गार्दभी १४	भृग्वंदपी २५
आर्ष्टिषेणा ५	कार्दमी १५	अनूप २६
पौटकलायनाः ६	कार्दमायनी १६	
सिद्धाः ७	रथताणी १७	
सुमनायनाः ८	गोरांभी १८	
मार्गपथा ९	कवि १९	
भ्रोपथा १०	काणाः २०	
	आपस्तंबी २१	

इत्येषां भार्गवच्यवनाप्नवानार्ष्टिषेणानूपेति पंचप्रवरा भवंति ॥ भार्गवार्ष्टिषेणानूपेति त्रयः प्रवरा भवंति ॥५॥ ॥४॥ ॥४॥ ॥

वत्सी १ पुरोधसा २

भार्गवच्यवनाप्नवानवत्सपुरोधसेति पंचप्रवराभवंति ॥५॥ ॥

और्वोच्यव्यनिर्मथित जामदग्न्यार्ष्टिषेणपुरोधसेति षट्कस्तोमस्थानां सर्वमपि गोत्राणां परस्परं पंचप्रवरेषु प्रवरद्वये साम्याचेद्विवाहः ॥ कुत्रचित् शुद्धजामदग्न्यानां विश्वामित्रस्य देवरातेनाप्यविवाहः ॥ सर्वेमपिवेतहव्यादिभिरग्नीभिः सर्वैरपि विवाहो भवंति ॥७॥ प्रवरविकल्पे स्वस्ववंशपरंपरया तत्तन्नव्यवस्था तत्रत्राध्येयं ॥ ॥४॥

२

ली

॥भृगुवंश॥

अथ वेतहव्याः	दुर्दिन १०	मोदायन २१	भागवत्ती ३२	खली ४३	भागतयः ५४
यस्क १	भास्कर ११	बालेयन २२	मोरा[illegible] ३३	पली ४४	वागुरिछ्यः ५५
मौन २	दैर्घचित्त १२	शालेयन २३	हकरमकी ३४	वाकलीनां ४५	श्रौण्या ५६
मोक ३	श्रौजित १३	प्रवरप २४	समदागेयी ३५	कौविल्याः ४६	चस्नु ५७
मधुक्त ४	पौछ्यवत १४	कौशांबेय २५	कार्दमायनी ३६	कौडिल्याः ४७	
वाधूल ५	पौछ्वत १५	माध्यमेय २६	लेभी ३७	श्रौत्स्या ४८	
मौनस ६	भत्सूह १६	भागलेय २७	विलेभी ३८	सत्संकेया ४९	
वेतहव्य ७	पंचालेव १७	भागवित्तियानां २८	मारकी ३९	चित्रसेना ५०	
चंडमोदन ८	दैवंतायन १८	शार्कराक्षी २९	सानिष्टि ४०	वास्तय ५१	
वर्षपू ९	जैवंतायन १९	तोरक्षी ३०	सौरी ४१	स्ताक्ष्याः ५२	
	शाल्वकायन २०	भाग ३१	ज[illegible] ४२	वाकपः ५३	

एतेषां भार्गववैत
हव्यसावेधसेति त्र
यः प्रवरा भवंती ७

ली

४

॥भृगुवंश॥

श्रथ २	रौष्ठ्रायनो ११	श्रालिकायनो २१	मित्रयुज ३३	वैद १	वैन्य १	शाद	श्रथ शुनका
दिवोसादा १	सापिंडनो १२	मैत्रेया २२		विश्व	पार्थ २	र १	श्राक्रायणा १
श्रापिशायनो २	रौक्ष्यायनो १३	श्रापिशाली २३		ज्योति	बास्कली	माठ	कर्दमायनी २
कापिशायनो ३	कैतवायनो १४	पिपक्षा: २४		षा २	नो २	राणां ३	गालमदा ३
रौक्मायनो ४	माल्या १५	श्यामकीया: २५					शुनका ४
उक्षायनो ५	रौप्यायनो १६	श्रांडेया: २६					कार्दमायनो ५
द्रोणायनो ६	मलवाल्या १७	सात्वर्या: २७					गंगायनो ६
खायानो ७	सुराभिनेया १८	सौक्षिता: २८					सौकरायनो ७
वात्स्यायनो ८	तार्क्ष्यायनो १९	सापिंडिन: २९					गाभायनो ८
मौदायनो ९	हैतजिको २०	वाध्र्यश्वा ३०					मासगंधा ९
श्रौरक्षायणो १०		दिवोदासा ३१					मसगंधा १०

इत्येषां भार्गव वाध्र्यश्व दिवोदासेति त्रयः प्रवरा भवंती ॥८॥ ॥५१॥ ॥५

भार्गववैद विश्वज्योतिरिति त्रयः प्रवरा भवती ९

भार्गववैन्यपार्थेति त्रयः प्रवरा भवंति ॥१०॥ ॥

भार्गवशादरमाठरेति त्रयः प्रवरा भवंती ॥११

४

प्रप्रपथः ११
नैलिस्याः १२
श्रोत्रियाः १३
प्रत्यूषाः १४
प्रस्तूलाः १५
श्रौक्षाः १६
श्रौराः १७
श्रौगाः १८
सांगंधेयाः १९
राजवक्रपाः २०
संख्यापर्व ३६
एकोनं ३३६

इत्येषो भार्गवशौनकतात्समदेति
त्रयः प्रवरा भवंती॥१२॥ गात्समद्रु
त्येक एव वा॥ शौनकेति वेति कात्या
यनो भार्गवगात्समदेति प्रवरद्वयमि
सा प्रवाप नो भार्गवशौनहोत्रगा
त्समदेति त्रयः प्रवरा भवंती॥१४॥
वितहव्यदिवोदासो विश्वज्योतिपार्थ
शौठर शुनकानां स्वस्वस्तोमांवगो
तध भार्गवणवाध्यविवाहा नावंती
॥१५॥ इतरैः पूर्वापरैः सर्वैरपि सगो
त्रस्तोमानलात् विवाहा भवंती॥
इति प्रवरनिर्णयः॥ ॥भृगुवंशा
मध्ये पहिले पासुन साढस्तोमपु
र्यंत दोघाच गोत्र श्रोठितर विवाहना
हि॥ पुढे सातैस्तोमापासुन संपू
र्णवंशपर्यंत येका स्तोमामध्ये दो
न गोत्र श्रालेतरि विवाह नोहे॥ ॥
दो स्तोमाची गोत्र श्रालीतरि विवा
ह करावा॥ येका साते स्तोमाची गो
त्रे येक श्राठवे स्तोमाची गोत्र जाले
तरी करावा॥ ॥भार्गववंशामध्ये
स पूर्णगोत्रासि विवाह नोहे॥ साम
नप्रवरत्वात् परस्परमविवाहः॥ ॥
गोत्रे भृगु संख्या ३३६॥ ॥१५२

॥ ॥ अथांगिरसांप्रवरनिर्णयं व्याख्यास्यामः ॥ ॥

५

आंगिरसा १	सोयमुना ११	सोमदामिनी २१	काबास्ती ३१	खरिक ४१	नग ५१
औतथ्या २	सीरकेरंभा १२	नैकरी २२	कारोली ३२	टेटिक ४२	मांधारेषु ५२
गौतमा ३	राहुगणा १३	राहुकण ३ २३	कारोली ३३	भगन्न ४३	उपभिढोप ५३
सौदया ४	गणपो १४	खुरेषी २४	विश्वंती ३४	भागल ४४	न्यानो ५४
स्तोलिया: ५	माषण्या १५	सुगोमास्ती २५	रेवी ३५	करोठ ४५	वासपुष्पी ५५
कौलायना ६	चोनरी १६	पोषिंडि २६	रिकी ३६	सैधव ४६	वासमुठी ५६
अंगारका: ७	शालेपी १७	पौष्कजिनी २७	क्षारकंडी ३७	कोशल्य ४७	वासधुपि ५७
पार्थिवा ८	कारोधीनी १८	सोपुत्री २८	आरुण्यायनी ३८	कोटल्य ४८	वासरेतप ५८
रोहिणायना ९	काश्यपारी १९	सासलोमकी २९	अभिजितो ३९	बल्वोद ४९	सोमुची ५९
रोहिण्या १०	सोदामिनी २०	चिरोषी ३०	शारद्वंत ४०	पांडालक ५०	बोधी ६०

५

॥ आंगिरसवंशः ॥

सपाद ६१
कौशल्द ६२
सोरुद ६३
वासुद ६४
क्षीरट ६५
पुष्पवंत ६६

इत्येषां त्र्यार्षेयः प्रवरा भवंती ॥ आंगिरसौतथ्य गौतमेति होता आंगिरसोदुतथ्यगौतमवदित्यध्वर्यु गौतमवदुतथ्यवदंगिरोध्वर्युरिति लौगाक्ष्यादीनामेवमन्यद्यथात्र वरमितरत्समानमावंत्रासमासे मंगिरसगौतमश्चारद्वंतेति त्र्यार्षेय इति बोधायनः ॥१॥ ॥४॥ ॥

आयास्या० १
श्रौणिवेया २
सूदरथाः ३
कौशीयाः ४
स्वेदकाः ५
ससकषः ६
कौमारवत्साः ७
कात्रिवाजाः ८
कौबाघ्याः ९
बौध्याः १०
पार्थिवा ११

देवकी १२
सत्यमुग्री १३
सस्तेषकी १४
कारुणी १५
तोंडि १६
दर्भि १७
नेकरी १८
कीगालप १९
गोतम २०

इत्येषां गौतमांगिरस आयास्य गौतमेति त्रयः प्रवरा भवंती ॥२॥ ॥

करेणुपा०
लप०
वास्तव्या २
वामदेव्या ३
श्वतिया ४
पौजिष्ठा ५
श्रौदजायने ६
मधुक्षारो ७
कजगंधा ८

इत्येषामांगिरस गौतम कारेणुपालेति त्रयः प्रवरा भवंती ॥३॥ ॥

श्रौत्तानसा०
दिश्या २
प्रश्रोस्ताः ३
सुरूपास्या ४
मलोदरा ५
विकंटताद ६
गुताः ७
सुबुध्याः ८
निहिताः ९

॥ आंगिरस ॥

कौमंडा १
मामथरेषणा २
मासुराक्षा ३
मासुरेषयः ४
कार्ष्णरेषयः ५
आजायना ६
वाजायना ७
औत्रिजा ८
सुबुध्याः ९
नितिता १०

इत्येषां गौतम आंगिरस औशनेति त्रयः प्रवरा भवंती॥ ४॥ ॥५॥

इत्येषां आंगिरसौतथ्य काक्षिवंत गौतम कौमंडेति पंच प्रवरा भवंती आंगिरसौतथ्य काक्षिवंतेति त्रयः प्रवरा भवंती॥५॥ इत्यापस्तंबः॥ ॥५॥ ॥५॥ ॥५॥ ॥२

वामदेव १
बृहदुक्थ २
आर्षिभागी ३
आंगिरस ४
गोतम ५

इत्येषां आंगिरस वामदेव गौतमेति त्रयः प्रवरा भवंती॥ ६॥ ॥

सामराजक १
लोगाक्षीः २

आंगिरस सोमराजक गौतमेति त्रयः प्रवरा भवंती॥ ७॥ ॥५॥ ॥

दीर्घतमस १
औ २

आंगिरसौतथ्य दीर्घतमस इति त्रयः प्रवरा भवंती॥ आंगिरसौतथ्य काक्षिवंत गौतम दीर्घतमसेति पंच प्रवरा भवंती॥

रघुव १

गौतमानां आंगिरस रघुव गौतमेति त्रयः प्रवरा भवंती॥

राहुगणानां १

आंगिरस राहुगण गौतमेति त्रयः प्रवरा भवंती॥

औतथ्या स्वपा कारेणुपाल्यो त्रानस कौमंड वामदेव सामराजक दीर्घत

॥आंगिरस॥

मस्तरघुवराहुगणानां॥एतेषांस
र्वेषामप्यंगिरसगोत्रमानांपरस्प
रमविवाहः॥इतरैःसर्वैरपिविवा
होभवेति॥१५॥एतेषांसर्वेषाम
प्यंगिरसगोतमानांगोतमस्य
सर्पिर्ब्राह्मणतयास्त्रयाणा
नुप्रवेशेनसगोत्रत्वाद्गोतमानां
सर्वेषामविवाहः॥इतिबोधाय
नवचनाच्चपरस्परमविवाहः॥
अत्रभारद्वाजस्योतथ्यपत्न्याम
मतायांबृहस्पतिवीर्यात्समुत्पन्न
त्वेनद्व्यामुष्यायणत्वादुतथ्यप्र
वरयुक्तानांसर्वेषांगोतमानां
रोगणेरोत्रिरैः सहितैःपंचविधै
रपिभारद्वाजैरविवाहः इतरैःस
र्वैरपिप्रवरैतरसामानगोत्रत्वा
त्समानप्रवरत्वाच्चविवाहोभ
वेति॥ ॥५॥ ॥६॥ ॥७

आंगिरस १	विविप १२
भारद्वाज २	तृणकर्ण १३
आत्रेयायनी ३	सौदि १४
जेवलायनी ४	सौंगी १५
वार्कली ५	बाह्योदिगी १६
वालिशायनी ६	सात्ति १७
मार्कंडी ७	मैथुन मिति १८
शिलायनी ८	देवमति १९
माक्षयंती ९	सारग्रीवी २०
वाराही १०	नैतुंडि २१
वाष्कली ११	माष्ककी २२

॥श्रीगिरसा॥

७

कुसुमती २३	तोहुठी ३३	गाम्बपिंगली ४३	आरमघी ५३	ब्रह्मस्तंभादि ६३	मत्स्यकाथा ७४
घोरी २४	पोथ्यी ३४	शालाहि ४४	राजस्तंबी ५४	सोमस्तंभादि ६४	कारुपथ्यय ७५
घोताचकी २५	चलत्मायनी ३५	बाहोहि ४५	सामस्तंबी ५५	यमस्तंभादि ६५	उद्दहस्या ७६
पंचकी २६	सात्समुग्री ३६	सोपंथि ४६	सोमस्तंवि ५६	विष्णुस्तंभादि ६६	श्रोलका ७७
मोचकी २७	कोरक्षेत्री ३७	खारणादि ४७	ब्रह्मस्तंबी ५७	इंद्रस्तंभादि ६७	स्तनकर्णा ७८
दशादिकी २८	जित्यद्रोणी ३८	देवागारी ४८	राजस्तंबी ५८	आपस्तंभादि ६८	मामडा ७९
यावरातिकी २९	वात्यगछि ३९	देवस्थानी ४९	सोपस्तंबी ५९	धार्गवरापः ६९	देवास्वा ८०
माठाकी ३०	सोजपृष्ठि ४०	हाटकणी ५०	अग्निस्तंभादि ६०	मोरपृः ७०	शुंगा ८०
गंगोदकी ३१	वाजचरि ४१	कोमुदगंधी ५१	वायुस्तंभादि ६१	कोकसिप ७१	वेलास्वारुढा ८३
सोजठी ३२	पेली ४२	गोमगंधी ५२	सूर्यस्तंभादि ६२	बास्योगा ७२	कल्मास्वा ८४
				वशिताप्ना ७३	सेकथा ८५

७

॥ आंगिरस ॥

कौडिल्या ८६	शाद्दुलय ९६	कारिषावगाद्दि	काशुकायन १७	सोघुद्धिक २७	हारितक ३७
कालक्षला ८७	शामेयो ९७	साम्पायना ७	आवारणय १८	मालाहल २८	कौडिन्य ३८
भामाण्या ८८	स्तैहृता ९८	गौरिवाय ८	पारिणद्धय १९	शाक २९	कुपिन ३९
औपन्याया ८९	आम्लो ९९	करुणायन ९	शौशिखय २०	काजकी ३०	कारल्य ४०
नयोक्षिमेदा ९०	औक्थ्या १००	न्यस्यायन १०	सौराय २१	काज ३१	कुलिक ४१
रोक्षावल ९१	शौद्गय: ११	लिखायत ११	औतेय २२	निशंगवेध ३२	औपथ ४२
भीकय ९२	शैग: २	कौंआयन १२	सौविश्व २३	रुद्रांगपथ ३३	सोपथ ४३
रोल्लालय: ९३	गुरुशाग: ३	शिरवायन १३	सौविष्ट २४	सोमर ३४	कुकुर ४४
वेदवा ९४	वायो ४	माषायन १४	माचुकूर्ण २५	कक्कोद्दक ३५	भारद्वाज ४५
चालालय ९५	मानभिंदव्या ५	कामकायन १५	अग्निवेश्य २६	लोहितक ३६	
		सारस्वतायन १६			

इत्येषां आंगिरस बार्हस्पत्य भारद्वाजेति त्रयः प्रवरा भवंति ॥१२

॥आंगिरसवंश॥

आंगिरस १	कैवलायन ११	भारमत २१	उशीर्ली ३१	कोटी ४१	हिताचयः ५२
भारद्वाज २	कौंडायन १२	सांपरिवार २२	तोयहलत ३२	काण्वी ४२	सत्यापचया ५३
गर्गः ३	वासायन १३	थेसंग २३	धाष्टविंद ३३	कौडि ४३	गार्ग्या ५४
सांभरायण ४	पल्लकायन १४	गाष २४	साशानि ३४	कारी ४४	[illegible]
वस्ततरायण ५	विश्वायकायन	गात २५	शाकलायनी ३५	चाभी ४५	
चतुरायण ६	शारायन १६	आश्वकृत २६	बालकी ३६	शभी ४६	
गंधरायण ७	श्यामायन १७	औपमर्कट २७	सोपामुनी ३७	भागी ४७	
काण्वायन ८	मधुरावह १८	मालहृत २८	कोष्टकी ३८	वाधुनेया ४८	
सांख्यायन ९	माधुरावह १९	स्थारायकायण	बाहुवकी ३९	भाजिवा ४९	
कानायन १०	सांभार २०	मालविंद ३०	कौडाकोली ४०	लपः ५०	
				सात्विनयः ५१	

इत्येषां आंगिरस बार्हस्पत्य भारद्वाज सैन्य गार्ग्येति पंच प्रवरा भवंति ॥ आंगिरस सैन्य गार्ग्येति त्रयः प्रवरा भवंति ॥१३

अथान्येषि त्र्यः प्रवरा भवंति॥ ॥आंगिरस॥

गार्ग्याः १	अथांगिरसरूप याः १	सलि ११	बिदुखास्ल २२	लौडिन ३३	आंगिरस १
तैत्तिरी २	कुशिदरि २	शालि १२	कण्व २३	कोथ्या ३४	रुक्षा २
कपि ३	पंतंजलि ३	शक्ति १३	वैन्यायन २४	कैपय ३५	शिफिल्ली ३
भूमि ४	कलरि ४	भूयसी १४	रेषण २५	शारकपा ३६	शाबली ४
स्वदिति ५	सासवि ५	सोजयि १५	मास्यायन २६	इत्येषां आंगिरबार्हस्पत्यक्षैतिरप्यक्षैतित्र्यः प्रवरा भवंति॥१५॥ ॥५॥	कपिला ५
स्वेठित ६	जलसिंवि ६	राजकेशी १६	तैतिरिपायन २७		कौथुमा ६
गर्गाः ७	सावर्ण्यावन्या ७	माजसव १७	वैतलायन २८		अग्निजिको ७
इत्येषां आंगिरसमन्यगार्गेति त्र्यः प्रवरा भवंति॥ आंगिरातिरिकपिभूमिस्विन्ये॥	मौखितकी ८	कपिस्तर १८	मर्धिपुव २९		रौक्षायण १०
	बिदि ९	खलिस्तर १९	करिरय ३०		भारद्वाजा ११
	दंडि १०	जभघव २०	मांजिन ३१		विभिंडि १२
		कुशितक २१	स्तरखिन ३२		

कर्णसतम
सं॰ ग्रं १४

इत्येषां श्रीगिरसबार्हस्प
त्यभारद्वाजवादनमातेर्व
चसेतिपंचप्रवराभवंति
श्रीगिरसवादनमौर्तर्वच
सेतित्रयःप्रवराभवंति॥ अन्येषां
शुद्धभारद्वाजशुद्धगार्ग्यकृष्णात्रे
परस्परं व्यामुष्यायणशौंग अर्थे
मानी व्यामुष्यायणानिकुलानि
भवंति। शैशिरिशिश्च भारद्वाज
स्यससर्षस्वरूपमाणतया संचय
चानुप्रवेशात् सगोत्रत्वादविवाह॥
भारद्वाजस्योतथ्यपत्न्यां ममता
यां बृहस्पतिर्वीर्यात्समुत्पन्नत्वेन
व्यामुष्यायणत्वादौतथ्यप्रवर
युक्तानां सर्वेषां गोतमानां शौंग
शैशिरिसहितैः पंचविधैरपि भा
रद्वाजैराधांगिरसाचाविवा
हः इतरैः सर्वैरपि विवाहा भवंति॥

१७

शौंगशैशिरयः
भारद्वाजाः २
शौंगाः ३
शैशिरयः ४

इत्येषां श्रीगिरसबार्हस्प
त्यभारद्वाजशौंगशै
शिरेतिपंचप्रवराभवंति
। लौगाक्षिकासानां
श्रीगिरसबार्हस्पत्यभा
रद्वाजकात्यकिलेति पंचप्रवराभवं
ति॥ आत्रेयवाश्वलायनोइत्ये
परस्परमाधांगिरसाविश्वास्थ
धनंजयेनसहकौशिकविश्वामित्रैः स
कलभारद्वाजेश्वा विवाहः इतरैस
र्वैरपि विवाहा भवंति॥ १९॥ ॥८

॥ आंगिरस ॥

अथ संकृतयः	शालायन ११	कालका २१	
संकृति १	चांद्रायण १२	स्वारकाघा २२	
पूतिमाष २	जानकी १३	हारीश्रीवा २३	
पौलस्तिंडि ३	भौतालकी १४	आम्रापप २४	
शंबु ४	विलातकी १५	अर्षपप २५	
शौवगव ५	ताडानगाहि १६	तरव्याक्षि २६	
परिभव ६	गंगापनी १७	तैलिनां २७	
वैधाघपद ७	चारायनी १८	मलका २८	
पौतिस्वायण ८	दाढ्यनर्षि १९	सोराघा २९	
श्रोतायण ९	लोमाक्षी २०		
शावायण १०			

इत्येषामांगिरससंकृतगौरिवि
तित्रयः प्रवरा भवंति ॥ शाक्तिसंकृ
तिगौरिवितित्रयः प्रवरा भवंति ॥ इ
त्यापस्तंबाश्वलायनौ एतेषां परस्प
रमांगीरसाहर्वत्रिष्टनकंक
त्रयपेलोगाक्षिभिः सकृतैर्वत्रि
ष्टैश्च विवाहः उत्तरैः पूर्वापरैः स
र्वैरपि विवाहो न भवंति ॥ १९ ॥ ॥ छ

आंगिरस १	मैली ११
एकरस्थ २	तथितरा १२
रथितराह ३	अंगुष्ठ १३
दासिकाश्रा	वेरुव्या १४
यना ४	अष्टदंष्ट्र १५
नैतिरक्षप ५	
शैलालय ६	
हेमगवा ७	
सावहवा ८	
सेत्ताहवा ९	
भिलिभोप	
नी १०	

१०

इत्येषामांगिरस विरूपदृषदश्वेति त्रयः प्रवराभवंति ॥ आंगिरस विरूपराथितरेति त्रयः प्रवराभवंति ॥ बौधायन आंगिरसस्थाने षा दंष्ट्र इत्यने ॥ २० ॥ ॥ ५ ॥ ॥

॥ आंगिरस ॥

अथांगिरस १	आंखद्दर्भि ११	कौमारी २१	मांधाता ३३	अथांगिरस १
हरिकर्ता २	मत्स्यमाठ १२	हरित २२	मत्स्य ३४	कण्व २
खंडायन ३	मांडमाठ १३	बालोदर २३	कारिषपः ३५	रुड ३
हरित ४	गणमारी १४	महोदर २४		रमण ४
कुत्स ५	मदृमारी १५	नैमिश्री २५		सण ५
हंस ६	हास्ति १६	मिश्रोदक २६		मर्कट ६
पंगल ७	दाडुवा १७	मांडकार २७		शाकटायन ७
पंग ८	डुला १८	माधु २८		रामायण ९
भीमगव ९	भवरेणी १९	पोठ २९		शातायन १०
हस्तिवास १०	पालारी २०	मतायु ३०		आकार ११
		कोलपनी ३१		गार्दभ १२
		पोलयो ३२		

इत्येषामांगिरसआंबरिष युवानश्वेति त्रः प्रवराभवंति ॥ मांधातांबरीष युवानश्वेति त्रयः प्रवराभवंति इत्येके ॥ २१ ॥

१०

आंगिरसा॥

कण्व १३
नारी १४
शौबरी १५
शामायनी १६
माजिगंधा १७
बाष्कला १८
पोठरी १९
मोजिमाजयो २०
वाजिश्रवस २१
औपमर्कटापन
मार्कंडेप २३

इत्येषां आंगिरस आजामिढ कण्वेति त्रयः प्रवरा भवंति॥ आंगिरस घोर कण्वेति त्रयः प्रवरा भवंतित्यन्ये॥ २२॥

अथांगिरस
विष्णुवृद्धाः २
विष्णुवृद्धि ३
शठामद्रि ४
मद्रिण ५
भाद्रिण ६
क्षत्रिण ७
छत्रिण ८
होत्रिण ९
पुत्रिण १०
बद्रिण ११

जतण १२
कतृण १३
बादरायण १४
सात्सकायन १५
शाबरायन १६
वात्सश्रायन १७
नेतुंड १८
सात्सकी १९
औपगवी २०
औपति २१
स्तुसा २२

भारुथ्या २३
वेरुथ्या २४
देवस्थानप २५

इत्येषां आंगिरस[illegible]पुरुकुस्यत्रसदस्वीति त्रयः प्रवरा भवंति॥ २३॥ ॥

अथांगिरस
मुद्गलाः २
हिरण्यस्तंबी ३
हिरण्याक्ष ४
कार्षभासति ५
हिरण्यगर्भ ६
कोलुथ्यापन ७
दीर्घजंघ ८
स्कारणा। मैंद्रि
सात्समुग्नी १०

पत्र ११
हय १२

११

दसेषामांगिरसआम्याआमुद्गले
त्रयः प्रवरा भवंति॥ तार्क्ष्यआम्या
श्वमुद्गलेति त्रयः प्रवरा भवंति॥
एके एतेषां पृषदश्व हरित कण्व वि
ष्णुवृद्ध मुद्गलानां स्वस्व स्वामीत
गतिः परस्परमांगिरसाच्चावि
वाहः इतरैः सर्वैरपि विवाहो भ
वंति॥ ५८॥ इति आंगिरस वंश प्र
वरनिर्णयः समाप्तः॥ पूर्वत्राट
दुत्तरशतद्वामुष्यायण संख्या
५१२॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ ७

॥ अथात्रीणां प्रवरनिर्णयं व्याख्यास्यामः॥

आत्रेयपूर्णा १	वामरथ्या १२	गणपतयः २३	हलेयः ३४
आर्ध्यायना २	पौतिका १३	भागनयः २४	वाहेयः ३५
आदयायना ३	पौष्पिका १४	आत्रेयः २५	श्रौचेयः ३६
सारायणा ४	मांगता १५	हष्ट्रात्रेयः २६	सांख्यपः ३८
कारायणा ५	शैपायनगावा १६	गौरात्रेयः २७	शाद्रेयः ३९
शाकलायना ६	सोकरशः १७	नीलात्रेयः २८	कौद्रेयः ४०
भारद्वाजायना ७	हर्णविंदव १८	श्वेतात्रेयः २९	छादोगयः ४१
साकेतायना ८	शारवरपः १९	श्यामात्रेयः ३०	कैतभावः ४२
अनौत्रायना ९	सापव्यायन २०	कैनात्रेयः ३१	कलावयः ४३
गोपवना १०	श्यामलकश्च २१	दत्तात्रेयः ३२	शौचेयः ४४
शिंशुपाली ११	यालपः २२	महात्रेयः ३३	

११

॥ अत्रिवंश ॥

उद्दालक ४५	वैश्वानकी ५५	धानुकि ६५	गोणिपथ ७५
कामर्यायनी ४६	मानग्री ५६	वाकुपि ६६	जलंद ७६
गोरग्रीवी ४७	श्रनंगी ५७	वाकुरंति ६७	भगपाद ७७
ज्ञानकण ४८	गारंगी ५८	श्रादंस्वा ६८	पनंजन ७८
गिराशाकयायनी ४९	दारंगी ५९	श्रोद्दालकी ६९	भगमोदन ७९
कैरंजी ५०	सोरंगी ६०	कानजिका ७०	दाक्ष्य ८०
वैउागी ५१	सारंगी ६१	गोरग्रीव ७१	उपादुल ८१
छादागी ५२	शालगी ६२	उरूग्रीव ७२	इंद्रातिथि ८२
सोधकी ५३	छालगी ६३	गोपन्य ७३	
विदिकि ५४	भालगी ६४	वामरथ ७४	

इत्येषामार्षेयप्रवरो भवति ॥ श्या
वेयार्चनानसात्रावाश्वेति होता ॥ अ
त्रिवदर्चनानसावदश्याश्ववदित्य
ध्वर्युः ॥ श्यावाश्ववदर्चनानसाव
दत्रिवदित्यध्वर्युरिति ॥ छंदोगा दि
नामेवमन्यथा प्रवरमितरत्स
मानं वंशास मासेः ॥ ३ ॥ ॥
॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५१ ॥ ॥

॥ भृगुत्रिकापुत्रान् व्याख्यास्यामः ॥

पूर्वातिथि १	काकशिर्ष १२	मैत्राण्य २३
गविष्ठिरा २	कटकी १३	लेख २४
आर्णनाभि ३	पूसा १४	शीर्षक २५
बैजवापि ४	दाक्षि १५	चौडात्रेय २६
त्रिलिंदरी ५	पौष्टि १६	
सौपुष्पि ६	बालि १७	
श्यामपुष्पि ७	धृति १८	
ब्रह्मपुष्पि ८	गविष्ठिर १९	
व्याघ्रपुष्पि ९	भल्लजन २०	
हिरण्यपुष्पि १०	मौजकेश २१	
कालासी ११	शिरीष २२	

इत्येषां गविष्ठिर पूर्वातिथि इति त्र्यः प्रवरा भवंति॥ आत्रेयार्चनानेश गविष्ठिरेति त्र्यः प्रवरा भवत्यन्ये ॥२॥ ॥

॥ अत्रि वंश ॥

सुमंगलनो १

अत्रि सुमंगल श्यावाश्वेति त्र्यः प्रवरा भवंति ॥३

वाद्भुतक धनंजयानो

आत्रेयार्चनानश्यावा द्भुतकेति त्र्यः प्रवरा भवंति आत्रेयार्चनानाश्य धनंजयेति त्र्यः प्रवरा भवंति॥

वालेयप १
कौंडप २
कौद्रयप ३
शौक्रेयप ४
वामरथ्य ५
गोपवन ६

इत्येषामत्रि वामरथ्य पुत्रिकेति त्र्यः प्रवरा भवंति एतेषां पुत्रिकापुत्रान्वितानां सर्वेषामप्यत्रीणां परस्परं वैश्वामित्र धनंजयैर्वासिष्ठ जातूकर्ण्यैश्चाविवाहः इतरैः सर्वैरपि विवाहो भवंति॥ ६॥ अत्रैषे स्व रथेरनुरंत्ते समोत्रवोतुस्समानग्र

वरत्वात् अत्रीणां सर्वेषाम विवाहः॥
इति बौद्धायनवचनात्रा विवाहः॥
इति अत्रेर्वंशा निर्णयः समाप्तः॥ ॥७
संख्या ११६

॥ ॥अथ विश्वामित्रप्रवर निर्णयं व्याख्यास्यामः॥ ॥

विश्वामित्र १	सोगतया १२	सोस्रता २३	साबनापन ३४	बल ४६	जैमिनि ५८
देवराता २	पमदूता १३	गोरा: २४	अश्ववंतापन ३५	शंकु ४७	स्वर्वाद्धर्ची ५९
चकिता ३	औठौया १४	सोमपा: २५	तारकापन ३६	बभ्रु ४८	स्वर्वाट ६०
पार्णजंघा ४	औपगहना १५	सांक्रसा: २६	गालव ३७	बभ्रु ४९	नाद्भेप ६१
बारक्या ५	श्यामया: १६	औषधपा २७	शाठ ३८	करिष ५०	अर्जुनाक्षी ६२
कठकथा ६	चैत्रेया: १७	कारिषा २८	विशाल ३९	कात्यखिल्या ५१	
कुशिका ७	उदठया १८	कांजेया: २९	बबथ ४०	बाहि ५२	
याज्ञवल्क्या ८	मपूरा: १९	सोरथप: ३०	कौशिक ४१	लोक्या ५३	
जाबाला ९	संस्हस्या: २०	श्यामापन ३१	तंतु ४२	उव्रखठ ५४	
बाभ्रव्या १०	लौका: २१	सेधवापन ३२	मनु ४३	वृहदग्नि ५५	
आनभिम्ला ११	सोमना: २२	शाठकापन ३३	काठ ४४	कौजाठि ५६	
			सिंधुपापन ४५	माह्लादरी ५७	

ऋषेषा आर्षेयः प्रवरा भवंति॥ विश्वामित्र देवरात तिहोता औदल तिहोता॥ विश्वामित्र देवरात

१२

॥विश्वामित्र॥

दवश्रवसा १	कथका: १	अजा १	अघमरष्या १	कामलायन १	जानवी १२
देवतरसा २	काथका: २	माधुछंद	कौशिका २	शालप २	
मत ३	अहृयप ३	स: २	घोरमुसा ३	शाकुळ ३	
कामगायन ४	उद्दूर्णप ४	मार्गमित्र ४	अंगुळप ४	कृकुळ ४	
मगाकामकायन ५			धनुल ५	साकुल ५	
			वृदुळ ६	माकुळ ६	
			कामकात्यायन ७	फाल्गुळ ७	
			पाणिनी ८	श्रीकल ८	
			कामुकायन ९	केकव ९	
				श्रीमेळ १०	
				सौनवी ११	

१२

॥विश्वामित्रवंश॥

अगुष्ठका(?) १ लोहिता २ दंउकथ ३ चाकरणवायनी ४ वंजयना ५ कसप ६	इत्येषां विश्वामित्रलोहितार्षकेति त्रयः प्रवरा भवंति
पुराणा १ वारि २ अपर्यंत ३	इत्येषां विश्वामित्रपुराणेति द्वौ प्रवरौ भवतः ॥ ८
उदवास १ औद्दालकी २ पुद्दृ(?) ४ गाथिन ५ रेणव ६	इत्येषां विश्वामित्रगाथिनरेणवेति त्रयः प्रवरा भवंति ॥९॥
वेणुनां १	विश्वामित्रगाथिनवैणवेति त्रयः प्रवरा भवंति ॥१०॥
हिरण्यरेतसानां १	विश्वामित्रहिरण्यरेतसेति द्वौ प्रवरौ भवतः ॥११॥
कपोतरेतसानां १	इत्येषां विश्वामित्रकपोतरेतसेति द्वौ प्रवरौ भवतः १२
सुवर्णरेतसानां १	इत्येषां विश्वामित्रसुवर्णरेतसेति द्वौ प्रवरौ भवतः १३
शालंकायनां १ शालाक्ष २ लोहिताक्ष ३ जकु ४	इत्येषां विश्वामित्रशालंकायनकौशिकेति त्रयः प्रवरा भवंति ॥१४॥
घृतकौशिकानां	इत्येषां विश्वामित्रघृतकौशिकेति द्वौ प्रवरौ भवतः ॥ १५

॥ विश्वामित्रवंश ॥

रौहिण्यानां १ इंद्रकौशिकानां २	रौहिणानां १	कमंदक १ धनंजय २ पार्थिव ३ बंधुल ४ पाणिल ५ कौशिक ६ परिकुशि ७ मैत्रय ८ अघमर्षण ९	इत्येषां विश्वामित्रमाधुछंदसाघमर्षणेति त्रयः प्रवरा भवंति ॥१८	कुशिक १ अघमर्षण २	औदुंबरायणी १ औशिरी २ टैटिकि ३ राघणी ४ मारक्ष्यायणी ५ सिंधुपायनी ६ ब्लायनी ७ वदायनी ८ गोदायनी ९ मादायनी १०	यौदापनी ११ गंगापनी १२	कात्सायनी १ शालेकापनी २ स्तोकायनी ३ तैलायनी ४ मोजापनी ५ करिसायनी ६ लानकी ७ कलिराव ८ रातकी ९ मोजितयनानां १० कताः ११
विश्वामित्रइंद्रकौशिकेति द्वौ प्रवरो भवतः १६	इत्येषां विश्वामित्रमाधुछंदसरोहिणेति त्रयः प्रवरा भवंति ॥१७			इत्येषां विश्वामित्राघमर्षणकुशिकेति त्रयः प्रवरा भवंति ॥१९॥१७			

॥ विश्वामित्र ॥

इत्येषां विश्वामित्रकतकिलतित्र्यः
प्रवरा भवंति ॥ अमर्षण इत्येषां
विश्वामित्र अमर्षण कुत्रिकेति त्रि
यः प्रवरा भवंति ॥ विश्वामित्राणां
सर्वेषामविपरस्परं विश्वामित्रस्य
ससर्षेरनुप्रवेशान्स गोत्रत्वात्
स्वस्वगणे समान प्रवरत्वाच्च
विवाहः ॥ स्ववंशांतर्गतत्रिशि
रोत्रोत्पन्नत्वात् ॥ त्रीणां गोत्रे त्रिरि
भिन्ना विवाहः देवरातस्य शुनः
जामदग्न्येनरप्य विवाहः ॥ धनंज
यानां मंत्रिभि [illegible] जैन
कण्वाश्च विवाहः ॥ इतरैः सर्वै
रपि विवाहो भवंति ॥ इति प्रवर
निर्णये विश्वामित्र प्रवरनिर्णयः
समाप्तः ॥ संख्या १५९ ॥ ७ ॥

॥ अथ कश्यपानां प्रवरनिर्णयं व्याख्यास्यामः ॥

आग्रायणाः १	सौनराधाः १३
वाक्रायणाः २	स्वापशांताः १४
विषगणाः ३	औदवृक्षाः १५
कौषितकयाः ४	सोमयागाः १६
शौनव्याः ५	मारीचाः १७
शौनभवाः ६	पालाशायनाः १८
कालिकाः ७	वैत्रिशाः १९
आजिकायनाः ८	उकत्यायनाः २०
कौरजाः ९	मकुज्याः २१
आन्ध्रगापकाः १०	शालिहोत्रायणाः २२

गिन २ ॥ कृस्सापवंशा ॥

१५

हृद्रोगा २३	हारितायना ३३	द्रोनपा ४४	शाकाधलयः ५५	चक्रधर्मी ६६	स्वैरकी ७७
रोहितायना २४	भाविदना ३४	वैद्यापायना ४५	छत्रकृपः ५६		केजाली ७८
केकर्णया २५	श्रीग्रामणा ३५	गोरिवायना ४६	दास्यायणयः ५७	महाचक्री ६८	भौमनी ७९
कोष्ठायना २६	धुम्रायणा ३६	कोसादका ४७	सोमिश्रयः ५८	याचमति ६९	कांउवायनी ८०
मितकुंभाः २७	आसुरायणा ३७	धर्मायणा ४८	द्रौवरयः ५९	पेटनसी ७०	राकुव ८१
कांस्यायनाः २८	सासीसा ३८	कोष्ठायना ४९	मुचभ्रयः ६०	भवंनरी ७१	औपदिवेजी ८२
मात्स्याः २९	लास्यायणा ३९	मेषाकारी ५०	उष्ट्रपधपः ६१	हास्तलायनी ७२	वैवंकेय ८३
कांसालायना ३०	केकसपा ४०	टिकायना ५१	विदर्भिः ६२	स्थौलकेशी ७३	केकृपय ८४
हस्तिदा ३१	मोजोलायना ४१	लाक्ष्मणया ५२	हर्करीः ६३	कामयानकी ७४	प्राचितेय ८५
देवजाता ३२	ग्राकादा ४२	भिरवरारावयः ५३	महर्षीः ६४	नान्यकृती ७५	प्रतिश्रवस ८६
	आश्वघोतायनी ४३	सावित्र्यवमा ५४	वार्षकाः ६५	सानकृत्ती ७६	भौवन ८७

१५

॥कश्यपपक्ष॥

माषकट ८८
मातंग ८९
मुसत्य ९०
केरिस्य ९१
कश्यप ९२
माचक ९३
रोकय ९४
भ्रयोगार ९५
त्रारक ९६
अनुसत ९७
काश्वहायन ९८

विहापन ९९
कद्रुकापन १००
श्रोपक्रोड अश्वने
चास्वाव २
भरस्या ३
यक्ष ४
पेलि ५
पिति ६
कोष्ठा ७
लालि ८
दायी ९

वेलनी १०
भीली ११

इत्येषोम्यार्षेयः प्रवराभवति॥ काश्यपावत्सारनैध्रुवेति होता॥ काश्यपावदवत्सारवन्नैध्रुवे [illegible] इत्यध्वर्युः॥ नैध्रुववदावत्सारवत्काश्यपवदित्यध्वर्युरिति होता॥ कास्यपादिनामेव मन्यद्यथा प्रवरमितः समानमावत्रासमासेः॥१॥ ॥५॥ ॥५॥

रभाणं

काश्यपावत्सार[illegible]रेभेति त्रयः प्रवराभवति॥२॥ ॥५॥

शांडिला: १
कोहला: २
पायकी: ३
तेदेशा: ४
श्रीदमेया: ५
गोमुखा ६
चाम्परागा ७
वद्यपनी ८
वात्स्यापना ९
मोजापनी १०
जानवंरा ११

दानवत्स्या १२
सवंमायन १३
कारेया १४
भालपा १५
गंगायनी १६
कोकरप: १७
महोदपी १८
तेक्षी १९
महाकर्य: २०
बाहुदरप: २१
मस्रोकेस्य: २२

१६

॥ कश्यपवंशाः ॥

साचवचसः २३	भागल ३४	संउ ४५	बलि ५६	सांख्यमित्राः १
सोश्मण्या २४	केशिल ३५	केरात ४६	संपाति ५७	शाकायना २
शानुगायना २५	गोभिल ३६	उरमेध्य ४७	शांज ५८	रेफा ३
वैलायना २६	पिप्पल ३७	उन्नमेष ४८	भुजालजि ५९	तुथवा ४
जाघायना २७	जलंधर ३८	आदिस ४९	वैदानव ६०	
गर्दभ २८	मुंच ३९	वर्ण ५०	सुदानव ६१	
गर्दभी २९	मयूर ४०	हिरण्यबाहु ५१		
मुख ३०	सुजातपुर्पवि	लक्ष्णबिंदु ५२		
कुवह ३१		सुकत्व ५३		
गहल ३२	जाम ४२	उमर ५४		
भागल ३३	वृष ४४	पिप्पलादि ५५		

इत्येषां काश्यपासितदेवलेति त्र्यः प्रवरा भवंति ॥ शांडिल्यासितदेवलेति वा ॥ काश्यपावत्सारदैवलेति वा ॥ काश्यपावत्सारशांडिल्येति वा ॥ काश्यपावत्सारासितेति वा ॥ ३ ॥ ॥ ६१ ॥

इत्येषां काश्यपावत्सार सांख्यमित्रेति त्र्यप्रवरा भवंति ॥ ४ ॥ अथ आमुष्यायणा ऋषिशिखानतैककेश्यपा ॥ ॥ ६१ ॥ ॥

१६

॥कस्यपवंश॥

लोगाक्षय: १	कापुटि ११	सोनकी २१
आनुष्टम: २	पिंगलाक्षी १२	दैषिकी २२
भाकुरय: ३	सांम्लाक्षी १३	भालकायनो २३
रत्तानय ४	अलजातबी १४	कौनामी २४
स्वाजपाल ५	शारस्तबी १५	खरा दाही २५
शाकवय: ६	सावियारकी १६	मोरंभी २६
दार्भायण ७	रापवत्सकी १७	मोरी २७
राजचारिणा ८	राजपाहि १८	मित्रवादि २८
रजव ९	राजसेवकी १९	कसपात्र २९
सासुत्री १०	सोसकी २०	उपत्रिावप ३०
		लोगाक्षी ३१

इत्येषां काश्यपावत्सारनैध्रुवेति
त्र्यः प्रवरा भवंति॥ लोगाक्षी संहि
तानां सर्वेषामपि कश्यपानां पर
स्परं सर्वेष्व वैष्णुप्रवरेषु कस्यप स्य
समर्षत्वे चिमाणलया सत्तपाचा
नुप्रवेशान सगोत्रत्वात्स्वस्वगण
समानप्रवरत्वाच्चाविवाह:॥ लो
गाक्षीणां व्यामुष्यायणत्वेन स
विवाहः॥ लोगाक्षीणां सर्वैरपि
वसिष्ठैः संकृतिपूतिमाषादिभि
श्चाविवाहः॥ इतरैः सर्वैरपि विवा
हा भवंति॥५॥ इति कश्यपप्रवरा
प्रवरनिर्णयं समाप्त:॥ ॥छ॥
गोत्रसंख्या॥ २६॥ ॥छ॥ ॥

॥ ॥अथ चरित्राणां प्रवरनिर्णयं व्याख्यास्यामः॥ ॥

व्याघ्रपदा १	स्वस्तिकरा १२	अवाकितया २२	वात्स्यकायना ३३	गालोहिप ४३	कौलि ५४
औपगवा २	स्वस्याकषिता १३	वारुकथया २२	कपिष्ठिला ३४	गोष्ठिलि ४४	मौलि ५५
औपवना ३	जातूकर्ण्या १४	उपोवया २४	शितिवृक्षा ३५	गोधलि ४५	बौलि ५६
औपलोमा ४	गौरिश्रवसः १५	वेछना २५	आपस्थाना ३६	चांडाली ४६	कोभोजी ५७
संवआपना ५	याज्ञवल्क्याः १६	हारितपा २६	पालित्रापा ३७	मांडाली ४७	चोलकी ५८
गोपायना ६	पर्णवल्क्या· १७	वालिशापा २७	कोलायना ३८	ब्रह्मवलि ४८	ब्रह्मविठप ५९
पार्णगायना ७	गोरक्ष्या १८	वाग्रथपा २८	आठभायना ३९	मिथावलि ४९	ब्रह्मवठेप ६०
आश्वलायना ८	वसदाकरा १९	वयारका २९	कोउदुरि ४०	मुपाची ५०	ब्रह्महतेपा ६१
सौपवत्सायना ९	दासव्या २०		कौठिविदि ४१	आलोहपि ५१	मैत्रेप ६२
लोमायना १०	वस्वमाजया २१	अश्वलायना ३१	कोतोपरि ४२	रावणि ५२	पोडव ६३
ब्रह्मपुरोयाः ११		सोमसायना ३२		बोविलि ५३	अनुनाष्ठे ६४

॥वशिष्ठगोत्र॥

श्री धौमि ६५
वासलान ६६
कपिष्ठिला ६७
अपस्थूणा ६८
कैरन्नवसा ६९
पराश्रवसा ७०
सावर्णी ७१
वशिष्ठ ७२

इसेषाम कार्षेयः प्रवराभवंति॥
वशिष्ठतिहोता॥ वशिष्ठवदित्यध्व
र्युः॥ एवमन्य यथाप्रवरामितरत्ते
मानमावंशासमास वशिष्ठभरद्व

उपमन्यूनत्यारस्य
स्यामः॥
औलावयः १
महाकणवा २
केरव्या ३
स्रोवणा ४
कपिजला ५
शाकायन ६
भागवित्तायना ८
शाकर्या ९

जालिबायना १०
शाकधियः ११
सारव्यायना १२
शालवचा १३
भागुरायणा १४
उपलया १५
दाकायना १६
वार्कयः १७
काजपायना १८
बलेखला १९
दास्कायना २०

लंभायना २१
स्कांभायना २२
कपिकेशाः २३
प्रबंबायना २४
लाक्ष्मणेयाः २५
कौडिनः २६
उदरायणा २७
गोरथाः २८
पंचदशारका २९
उद्गहा ३०
मुंचकायना ३१

उपमन्यवः ३२
कौबोधयः ३३
औमराहमानयः ३४
औपलेखला ३५
ब्रह्मवयः ३६
वौगोदरयः ३७
लघुस्तोरायणा ३८
पवकोडायना ३९
राफरयाः ४०
शाठयायना ४१
अकायना ४२

१८

॥वशिष्ठवंश॥

उपलखो ४३
कोलकौ ४४
कौंडदरी ४५
केदर्भि ४६
पाणिगारी ४७
गोपादंति ४८
कारवुटि ४९
रौद्रंग्रहमर्णी
नालुहि ५१
वालुहि ५२

धानुहि ५३
पोछवत ५४
पार्थश्रवस ५५
बाध्यकपा ५६
पादकायना ५७
बालाशिरवा ५८
शाखाहया ५९
कौधिन ६०
पालकायना ६१

इत्येषां वशिष्ठभरद्वस्वद्रखवरमे
हितित्रयः प्रवरा भवंति ॥२॥

कौडषप १
वाल्तनयः २
जैमनयः ३
कोमतायनाः ४
पार्थेयाः ५
श्रागहयाः ६
कौरुजायनाः ७
लौछाजिनाः ८
काएयायनाः ९
बाष्पप्रिजी १०
कपिश्रोताः ११

कपिसुलोमाः १२
चौक्रयाः १३
आविशायनाः १४
कोर्कपः १५
कोकुचादयः १६
श्यामिपाः १७
श्यानयातपः १८
श्वेतपूरयः १९
स्कामिन्नाः २०
पादिका २१
वधिका २२

मोदिका २३
विल्वपूदपः २४
पूदंपः २५
खौल्यापनाः २६
गोपालि २७
कार्यश्री २८
पोस्करस्वादी ३०
सोमी ३१
स्नाणि ३२
त्रिविष्ठ ३३

एककलः ३४

इत्येषां वशिष्ठशाक्तिपराश
रतित्रयः प्रवरा भवंति ॥२॥

१८

॥ ॥अथ पाराशराख्यास्यामः॥ ॥

आपस्वस्था: १	कापट व १२	गुल्मती २३	काउन्याख्यास्यामः॥
स्वस्छरा: २	पठक १३	सामपसी २४	जात कर्ण्य १
आलोहा ३	१४	कौडिन्य २५	अर्थबोध २
लोहय: ४	हिरण्यप्क्षामने	मैत्रावरुण २६	पारगा ३
माध्यंदिना ५	अक्षिलय: १६	धृति २७	वशिष्ठ ४
नैरुंगा: ६	अघमरषा: १७		दयालु ५
लौभायना ७	आश्वथ १८		सोतिक ६
पेपालादय: ८	वैकर्णय १९		खगा ७
लोहाद्यना: ९	विद्धगाषी २०		
बाड्वा: १०	गोपायना २१		
सांपितना: ११	सोमि २२		

इत्येषां वशिष्ठमै
त्रावरुणकौडि
न्येति त्रय: प्रव
रा भवंति॥ ७॥
॥ ॥ ५॥ ॥

इत्येषां वशिष्ठात्रि जातुकर्ण्य आ
र्षेय: प्रवरा भवंति॥ वशिष्ठानां जा
तूकर्ण्यसहितानां सर्वेषामपि प
रस्परं संलग्नितोगा क्षिपि श्रावि
वाहा: जातूकर्ण्या नामत्रिभिरप्य
विवाहा: इतरे: सर्वैरपि विवाहो
भवंति॥ १॥ इति प्रवरनिर्णये व
शिष्ठगण: समास:॥ ॥गोत्र
संख्या॥ २०० ॥ ॥ ५ ॥ ॥

१०

॥अथ गर्गलीनां प्रवरनिर्णयं व्याख्यास्यामः॥

हारिश्रीवा १	रौहिण्या ११	दौमिनी २२	लज्यामानी ३३	अर्बुद ४४	काशाकृयम ५४
[illegible]	मासलयः १२	लावणी २३	दडि ३४	सोभर ४५	शाकोहयः ५५
वैकर्णायनी ३	शात्यातपना १३	बासकी २४	रेंडुपा ३५	बभ्रेरंडय ४६	कौधिनः ५६
अधिशालाट्यो	मौंजिकयः १४	शाह्यायनी २५	भगस्ती ३६	रामोछिष ४७	पंलंकायना ५७
रुक्कायनी ४	पंडोध्रना १५	साकाक्षी २६	कल्मष ३७	आरंगर ४८	
मार्गायना ५	श्राचार्या १६	कुन्याक्षी २७	उपकुत्व ३८	वाशिरवी पर्ने	
सौभरायना ६	हृद्रोगयः १७	शालंकायनी	सोख्यायन ३९	चैरंडय ५०	
सैंबवी ७	उपकल्पकायनी	रम्याक्षी २९	वाघ्राण्य ४०	नव्वर पुत्रो ५१	
औपदहनयः ८	शालंकायनी १८	आदुराक्षी ३०	मुटहत ४१	बाष्पकय ५२	
बुधोदरयः ९	धारिणी २०	गोव्यादी ३१	त्रौवसुद्ध ४२	पादकायना ५३	
नैत्रपथयः १०	वैरिणी २१	लौमी ३२	औपकुत ४३		

१०

॥अगस्तीचं॥

	इत्येषां आर्षेयः प्रवरा भवंति॥ अगस्त्येदाढ्याच्युतेध्मवाहेति त्रिता॥ अगस्तिवद्दृढच्युतवदिध्मवाहवदिति धर्पुरिति कोत्सायनानुसारिणो रिध्मवाहवद्दृढच्युतवदगस्तिवदिति धर्पुरिति लोगाक्ष्यादिनामेवमन्यथा प्रवरमितरसमानमावेत्रासमासः॥१॥
दार्क्षवाहनो १	इत्येषां अगस्तीदृढच्युतदार्भवाहेति त्रयः प्रवरा भवंति॥२॥
जोभवाहनो	इत्येषामगस्तीदृढच्युतजोभवाहेति त्रयः प्रवरा भवंति॥३॥
सोमवाहनो	अगस्तिदृढच्युतसोमवाहेति त्रयः प्रवरा भवंति ४
यज्ञवाहनो	अगस्तिदृढच्युतयज्ञवाहेति त्रयः प्रवरा भवंति॥५॥
आस्सप १ करंभयः २ कौशाजाः ३ कौशल्याः ४ कर्णालाः ५ सुमेधसः ६ सामयः ७ गांधरायण ८ पैलस्य ९ पुष्टहः १० मधिंदः ११	
ऋतु १२	इत्येषामगस्तिमाहेकमयोभुवेति त्रयः प्रवरा भवंति ६
पोर्णमास १ परण २	इत्येषामगस्तिपौर्णमासपारणेति त्रयः प्रवरा भवंति॥७॥ ॥८

२०

श्र्के १	नैरि १
त्राक २	विमलि २
शुक ३	मलि ३
हंस ४	चर्वी ४
चाष ५	ममाग्नि
भाष ६	नकी ५
हिम ७	पिंगाय
चर्चि ८	के ६
हिमो ९	पाणिक ७
क०	

इत्येषामगस्तिपिनाकपाणि
के त्रिचयः प्रवरा भवंति॥८॥

इत्येषामगस्तिपिनाकमाणिके त्रिचयः प्रवरा भवंति॥ अगस्त
नो सर्वेषामपि परस्परमविवाहः इतरैः सर्वैरपि विवाहो भवंति
॥ इति अगस्तिवंशाः॥ ॥इति श्रीमहोपाध्यायपत्रांभुनाथतनयपर
मरेवानुजविश्वनाथदेवविरचितं प्रवरनिर्णयवाक्यसाधार्णव
तृ चक्रेलिखनं समाप्तं॥ ॥१ भृगुवंशे आर्ष्टिषेणस्तोमेकार्दमा
यनी गोत्रस्यास्त्रवराः॥ भार्गव १ च्यवन २ आप्नवान ३ आर्ष्टिषे
ण ४ अनूपेति ५ पंच प्रवरा भवंति॥ भार्गवार्ष्टिषेण २ अनूपेति ३ त्रयः
प्रवरा भवंति॥ एके॥ भृगुवंशे तिर्केवेतहव्य स्तोमे कार्दमायनी
गोत्रस्य प्रवराः॥ भार्गव १ वैतहव्य २ सावेधसेति ३॥ भृगुवंशे शा
र्थमसपंकुत्रिकायो गोगायनस्यपंच प्रवराः॥ भार्गव० च्यवन० आ

२०

प्नवान॰ और्व॰ जामदग्न्य॰ भृगुवंशे शुनकस्तोमे गांगायनस्य भार्गववंशे शौनक गार्त्समदेति त्रयः
प्रवरा भवंति॥ क्षत्रियाणां आर्षेयः प्रवरा भवंति॥ मानवैलपौरूरवसेति होता॥ मनुवदिलवत्पु
रूरवोवदित्यध्वर्युरिति कात्यायनानुसारिणां॥ पुरूरवोवदिलवन्मनुवदिति लौगाक्ष्यादीनां॥१॥ ॥
वैश्यानां आर्षेयः प्रवरा भवंति॥ भालंदन वात्सप्र मांकिलेति होता॥ भालंदनवद्वत्सप्रवन्मांकिल
वदित्यध्वर्युरिति लौगाक्षादीनां॥२॥ अत्र द्विधा क्षत्रियाः॥ केचिद्विद्यमानमंत्रदृशः॥ तत्र विद्यमा
नदृशः स्वीयानेव प्रवरान् प्रवृणीरन् यत्र वपात्र विद्यमानमंत्रदृशस्ते पुरोहितप्रवरान् प्रवृणीरन्
स्वीयप्रवरसत्वेपि पुरोहितप्रवरानेव प्रवृणीरन्निति केचित्तेषां न्याय्यो पुरोहितसमानप्रवरैरपि
अविवाहः॥ एवमेव वैश्यानां॥३॥ असंभवत्तान स्वगोत्रप्रवराणामाचार्यगोत्रप्रवरणं तत्समान
गोत्रप्रवरैश्चाविवाहः॥४॥ आमुष्यायणानां प्रकरमनुसादृक प्रवरोच्चरणमनंतरं परिगृहीतप्र
वरोच्चारणमिति कात्यायनाश्वलायनादयः॥५॥ ॥इति श्रीमहोपाध्यायश्रीभुनाथतनरामदे

२१

वानुजविश्वनाथदेवविरचिते प्रवरनिर्णयवाक्यसुधार्णवागस्त्यरंतरपः ससार्ष्टिगोत्रप्रवरनिर्ण
यः क्षत्रियवैश्ययोः प्रवरनिर्णयः समाप्तः ॥ ॥७॥ ॥पंचानां त्रिषु सामान्ये ऽविवाहस्त्रिद्वयोः ॥
अथ भृगुनिर्णयः ॥ भृगोः पूर्वषट्कानां समाने गोत्रत्वे पंचप्रवरेषु त्रिप्रवरसाम्यात् ॥ त्रिषु प्र
वरेषु प्रवरद्वयसाम्यादविवाहः ॥ उत्तरषट्कानां स्वस्वगणान्तर्गतानां मिथो ऽविवाहः ॥ शुद्धजाम
दग्न्यानां ॥ विश्वामित्रस्य वैन्यादेवरातेन विवाहः ॥ उभयोरपि भार्गवेणाविवाहः ॥ ॥ इति भृ
गुः ॥ ॥ अथांगिरसनिर्णयः ॥ आंगिरसगौतमानां परस्परं गोत्रत्वादविवाहः ॥ शुद्धभारद्वा
जर्षिविध गर्गकपिरूक्षाणां परस्परं शौंगशैशिरिभिश्च सगोत्रत्वादविवाहः ॥ एतैः पूर्वो
क्तैर्गौतमाः ॥ अतथ्यप्रवरयुक्ता मविवाह्याः ॥ आंगिरसैरपि ॥ अत्रैशौंगशैशिरिः विश्वा
मित्रगणांतर्गतकतेना विवाहः ॥ सर्वैर्विश्वामित्रैरपि ॥ ८ ॥ अत्रिविरूपस्य धनंजयेनाप्य
विवाहः ॥ ॥ इति भारद्वाजनिर्णयः ॥ संकृतिनो वशिष्ठैरविवाहः ॥ लौगाक्षिमिश्रावि

२१

[OrderDescription]
,CREATED=11.08.20 11:27
,TRANSFERRED=2020/08/11 at 11:52:40
,PAGES=213
,TYPE=STD
,NAME=S0003466
,Book Name=M-794-DHARAMPRAVARTI
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF

FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF

FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF

FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF

FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF

FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF

FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF

FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF

FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF

FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF

FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF

FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF

FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF

FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF

FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF

FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF

FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF

FILE213=00000213.TIF
,